

# Die ganz andere Türkin

Identiteetti ja chick lit 2000-luvun saksanturkkilaisessa naiskirjallisuudessa,  
esimerkkiromaaneina Iris Alanyalın Die Blaue Reise ja Hatice Akyüenin Einmal  
Hans mit scharfer Soße

Saija Pynssi  
Pro gradu -tutkielma  
Jyväskylän yliopisto  
Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos  
Kirjallisuus  
Syyskuu 2013

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Saija Pynssi	
Työn nimi – Title Die ganz andere Türkin. Identiteetti ja chick lit 2000-luvun saksanturkkilaisessa naiskirjallisuudessa, esimerkkeinä Iris Alanyalin <i>Die Blaue Reise</i> ja Hatice Akyünün <i>Einmal Hans mit scharfer Soße</i> .	
Oppiaine – Subject Yleinen kirjallisuus	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Syyskuu 2013	Sivumäärä – Number of pages 92
Tiivistelmä – Abstract  <p>Pro gradu -tutkimus käsittelee uutta saksanturkkilaisesta naiskirjallisuudesta 2000-luvulla käyttäen esimerkkeinä kahden journalistin esikoisromaaneja: Iris Alanyalin <i>Die Blaue Reise</i> ja Hatice Akyünün <i>Einmal Hans mit scharfer Soße</i>. Metodina tutkimuksessa on lajiteoreettinen lukutapa. Teoreettisena viitekehysenä käytetään myös fiktion, referentiaalisen ja ei-referentiaalisen fiktion määritelmiä. Esimerkkiromaaneja luetaan osana chick lit -genreä, 1990-luvulla syntyneitä naiskirjallisuutta, jossa nainen on aktiivinen toimija ja selviytyjä.</p> <p>Saksanturkkilainen naiskirjallisuus on edennyt työelämän kuvauksista ruumiillisuuden kuvausten kautta käsittelemään identiteettiä ja kokemusta integroitumisesta saksalaiseen yhteiskuntaan. Maahanmuuttajakirjallisuutta on perinteisesti luettu referentiaalisen kirjallisuutena ja kuvauksina maahanmuuttajan elämästä. Tutkimuksessa kysytäänkin, onko saksanturkkilainen naiskirjallisuus 2000-luvulla fiktiota vai ei ja minkälaisena ja -muotoisena saksanturkkilainen chick lit esittäytyy. Saksanturkkilainen nykynaiskirjallisuus ammentaa kirjailijoiden omasta elämästä ja perhekertomuksista, mikä tekee niistä hyvinkin autofiktiivisiä romaaneja.</p> <p>Tutkimus myös osoittaa, miten tärkeää on käsitellä identiteetin kokemusta ja rakentamista valtakulttuurissa. Saksanturkkilainen naiskirjallisuus on osoitettu saksalaisille lukijoille. Se myös tekee näkyväksi hybridi-identiteetin ja kulttuurin. Identiteetin kokemista ja esiintymistä tutkimus lähestyy Edward W. Saidin Toiseuden käsitteen kautta. Samalla tutkimus osoittaa, miten tärkeäksi kieli koetaan osana identiteettiä ja miten 2000-luvun saksanturkkilaiselle naiselle uskonto ei ole identiteettiä määrittävä tekijä.</p> <p>Saksanturkkilainen naiskirjallisuus pyrkii tutkimuksen mukaan tuulettamaan stereotyyppioita turkkilaisuudesta ja osoittamaan integraation olevan mahdollista. Samalla se käsittelee huumorin keinoin naisena olemista ja naiseutta, mutta myös osoittaa 2000-luvun saksanturkkilaisen naisen olevan kaikkea muuta kuin kaksin verroin alistettu. Saksanturkkilaiset päähenkilöt ovat aktiivisia toimijoita, jotka sovittavat yhteen molemmat kulttuurit.</p>	
Asiasanat – Keywords saksanturkkilainen kirjallisuus, saksankielinen kirjallisuus, maahanmuuttajakirjallisuus, chick lit, identiteetti, genre	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

## Sisältö

1 Johdanto .....	1
1.1 Tutkimuskohteet .....	1
1.2 Tutkimuskysymykset .....	3
1.3 Tutkimusmenetelmät .....	4
2 Saksalaisen maahanmuuttokirjallisuuden muutokset.....	6
2.1 Saksa ja muuttoliike .....	6
2.2 Islam Saksassa.....	7
2.3 Maahanmuuttajakirjallisuus eri polvissa.....	9
2.4 Maahanmuuttokirjallisuus tutkimuskentässä .....	12
3 Chick lit.....	17
3.1 Suhde aiempaan kirjallisuuteen.....	18
3.2 Tyypillisimmät piirteet.....	20
4 Identiteetti .....	23
4.1 Postmoderni identiteetti – hybridi? .....	23
4.2 Kieli kulttuurin ja identiteetin välineenä.....	26
4.3 Tasapainoilua kulttuurien välissä.....	30
4.4 Islam – osa identiteettiä ja tapa elää.....	33
4.4.1 Islam kulttuurisena voimavarana .....	34
4.4.2 Huivi symbolina.....	38
5 Matkojen tematiikka.....	41
5.1 Iriksen vanhempien matkat .....	41
5.2 Venematkan aiheuttama muutos .....	43
5.3 Oikean turkkilaisuuden etsiminen.....	45

5.4 Kosmopoliitin kokemat kulttuuriset ristipaineet.....	47
6 Korkeat korot ja menestyvä nainen.....	50
6.1 Ne merkitsevät toiset.....	50
6.2 Stereotyyppilöytö: kahdenlaisia kuvia .....	51
6.3 Naisellinen, eksoottinen, turkkilainen nainen .....	54
6.4 Korkeat korot ja uraputki .....	56
7 Kolmas tila ja genrekeskustelu.....	59
7.1 Poliittinen kannanotto .....	59
7.2 Kielivalinnat – code switching.....	62
7.3 Populaariviittaukset.....	66
7.4 Saksanturkkilainen naiskirjallisuus 2000-luvulla .....	67
7.5 Omaelämäkerrallinen sopimus ja fiktionaalinen minä.....	75
8 Päätäntö .....	84
Lähdeluettelo.....	88
Primaarilähteet .....	88
Sekundaarilähteet .....	88
Painetut lähteet .....	88
Painamattomat lähteet.....	91

## 1 Johdanto

Marginaali voi saada äänensä kuuluviin ainoastaan tuottamalla vastakertomuksia. Se ei voi saada ääntään kuuluviin, jos se ei itse huuda, nouse barrikadeille, vaadi oikeuksiaan, tuo itseään esiin – ellei sitten hegemoniasta joku nosta marginaalia esiin. Kaksinkertaisesti marginalisoituja ovat naiset, jotka elävät hegemonian ulkopuolella. Miten nämä naiset tuottavat vastakertomuksia? Miten heidän kertomuksissaan kuuluu marginaalin mutta myös naisen ääni?

Kiinnostustani marginaalikirjallisuuteen ja marginaalina elämiseen ei ole ainakaan vähentänyt jatkuvasti vellova maahanmuuttajakeskustelu. Suomessa keskustelu on keskittynyt ennen kaikkea maahanmuuttajiin kohdistuvaan rasismiin ja toisaalta taas turvapaikkojen perusteisiin. Julkisessa keskustelussa integraatiokysymykset ovat jääneet vähemmälle: mitä voidaan tehdä, jotta maahanmuuttajasta kasvaisi yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. Myös kirjallisuudessa maahanmuuttajat ovat jääneet lapsipuolen asemaan, ja kirjailijoiden taustaa korostetaan joskus liiaksikin tekstin kustannuksella. Koska suomeksi julkaisseita maahanmuuttajia on vähän<sup>1</sup>, jos lainkaan, päädyin valikoimaan tutkimuskohteeni saksankielisestä kirjallisuudesta, jossa maahanmuuttokysymyksiä on käsitelty vuosikymmenten ajan.

### 1.1 Tutkimuskohteet

Pro gradu -tutkielmassani tutkin kahden 2000-luvulla kirjoittavan journalistin ja kirjailijan, Iris Alanyalın (s. 1969) ja Hatice Akyünün (s. 1969), romaanien *Die Blaue Reise* ja *Einmal Hans mit scharfer Soße* muotoa ja ennen kaikkea identiteetin rakentumista suhteessa merkitseviin Toisiin, sukulaisiin ja ympäröivään yhteisöön. Molempien teoksissa käsitellään monikulttuurista elämää saksan-turkkilaisessa Saksassa. Samalla romaaneissa rikotaan vallitsevia stereotyyppioita.

---

<sup>1</sup> Mieleen tulevat ainoastaan Roman Schatz sekä Aleksandra Salmela.

Myös erilaiset narratiivikonventiot sekä naiskirjallisuus alalajinsa chick litin<sup>2</sup> kanssa pääsevät pro gradussani esiin. Pyrin löytämään vastauksia siihen, millaista 2000-luvun naisten kirjoittama saksanturkkilainen kirjallisuus oikein on ja miten se hyödyntää erilaisia kerronnallisia keinoja. Näistä suurimpina nostan esiin chick litin sekä perhekertomukset.

**Iris Alanyalı** valikoitui tutkimuskohteekseni saksanturkkilaisena kirjailijana. Alanyalı on syntynyt 1969 Sindelfingenissä, Baden-Württembergissä. Alanyalı opiskeli germanistiikkaa ja lingvistiikkaa ja teatteritieteitä Berliinissä. Usean muun kolmannen polven saksalaisturkkilaisen naiskirjailijan tavoin Alanyalılla on taustallaan toimittajaura saksalaisissa päivälehdissä kriitikkona ja kulttuuri-toimittajana mm. *Weltissä*. Tällä hetkellä hän vaikuttaa New Yorkissa. Hänen esikoisromaaninsa (ja tutkimuskohteeni) *Die blaue Reise und andere Geschichten aus meiner deutsch-türkischen Familie* nousi Saksassa bestselleriksi julkaisuvuonnaan 2007. Alanyalı julkaisi toisen romaaninsa *Der Teufel trägt Pampers. Mein neues Leben in Amerika* lokakuussa 2008. Edellinen käsittelee Alanyalıin kasvuvuosia Saksassa ja jälkimmäinen Amerikan vuosia lapsen kasvatuksen parissa.

Hatice Akyünün romaani *Einmal Hans mit scharfer Soße. Leben in zwei Welten* (2005) on saanut huomiota myös saksankielisissä tutkimuksissa<sup>3</sup>. Akyün syntyi Keski-Anatoliassa Akpınar Köyüsissä ja muutti perheensä kanssa kolmevuotiaana Saksaan. Akyün on toiminut vapaana journalistina ja kirjoittanut mm. *Spiegeliin*,

---

<sup>2</sup> Chick lit on tullut kirjallisuuden termiksi vasta 1990–2000-luvuilla erityisesti brittiläisessä ja amerikkalaisessa kirjallisuudessa. Se on kevyen kaupallista kirjallisuutta, joka on suunnattu erityisesti nuorille naisille. Ensimmäisiä, tunnetuimpia chick lit -teoksia oli vuonna 1996 julkaistu Helene Fieldingsin *Bridget Jones' Diary* (suom. Bridget Jonesin päiväkirjat). *The Oxford Dictionary of Literary Terms* määrittelee chick litin olevan naisten kirjoittamia romaaneja, joissa päähenkilönä oleva nykypäivän sinkkunainen kohtaa odotuksia niin äidiltä, poikaystävilta kuin pomoltakin ja näkee eroottisia päiväunia, haaveilee suklaasta ja shoppailusta. Kertojaäänänenä on yleensä minämuotoinen kertoja, jonka kerronta on väritynnyt humoristisella itsensä vähättelyllä.

<sup>3</sup> Käytän pro gradu -työssäni Elisabeth Beck-Gernsheimin teosta *Wir und die Anderen* (2007), jossa Akyünün teos on mm. nostettu esimerkiksi uudenlaisesta naiskirjallisuudesta (mt. 81).

*Emmaan* ja *Tagesspiegeliin*. Hän elää Berliinissä. Akyünün muita romaaneja on *Ali zum Dessert*, jonka olen rajannut tutkimukseni ulkopuolelle.

Varsinkin Alanyalin romaanissa *Die Blaue Reise und andere Geschichten aus meiner deutsch-türkischen Familie* käsitellään ennen kaikkea perhettä identiteetin rakentumisen perustana. Perhe, ja varsinkin Oma ja Teyze, on tärkeimmässä roolissa, kun päähenkilö Iris Alanyali hakee omaa paikkaansa maailmassa. Alanyalin romaania tutkittaessa paneudun perhekertomuksiin, jotka ovat nousseet saksalaisturkkilaisessa kirjallisuudessa keskeiseksi temaksi. Omaa identiteettiä rakennetaan ennen kaikkea perhetarinoiden kautta. Perhe luo perustan olla ja elää maailmassa, ja halu tutustua juuriin on suuri.

Akyünün teoksessa *Einmal Hans mit scharfer Soße. Leben in zwei Welten* lähestytään identiteetti- ja integraatiokysymyksiä pikemminkin naiskirjallisuuden keinoin. Keskiöön nousee miehen metsästys: on löydettävä sopiva saksalainen, joka olisi tarpeeksi tulinen turkittaren makuun. Samalla Akyün käsittelee saksalaisia ja turkkilaisia koskevia stereotyyppioita. Tässä yhteydessä teen katsauksen naiskirjallisuuden uusimpaan haaraan, chick litiin, joka oikeastaan syntyi vasta Helene Fieldingin *Bridget Jonesin päiväkirjojen* myötä.

Olen päätenyt suomentamaan esimerkkikatkelmat suoraan niiden yhteyteen.

## 1.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykseni jakautuvat kahteen kategoriaan: identiteettikokemukseen sekä chick lit -genren mahdolliseen hyödyntämiseen ja muuttumiseen. Onko maahanmuuttajakirjallisuus muusta kirjallisuudesta poikkeavaa? Kokeeko saksanturkkilainen nuori nainen kahden kulttuurin ristipaineen ja miten hän luovii näiden kulttuureiden välillä? Miten saksanturkkilaisen naisen identiteetti muodostuu? Millaista naiseutta hän edustaa? Onko olemassa jotain tiettyä naiseutta?

Mitkä tekijät vaikuttavat identiteetin muodostumiseen?

Toisaalta kysyn myös: Onko Saksassa muotoutunut omanlaisensa chick lit -genre, saksanturkkilaisten naisten kirjallisuus? Millaisia kerrontaratkaisuja kirjallisuudessa esiintyy? Mitä eri genrejä ko. kirjallisuus hyödyntää? Esiintyykö saksalaisturkkilaisten naisten kirjoittamassa kirjallisuudessa jonkin tietyn naiseuden prototyyppi? Miten genreä hyödynnetään oman äänen kuuluviin saamiseksi?

### 1.3 Tutkimusmetodit

Käytän metodinani lajiteorista lukutapaa. Kun kirjailija kirjoittaa tietyn genren sisällä, hän käy samalla vuorokeskustelua aiemman kirjallisuuden kanssa. Hän tekee myös lajisopimuksen ja sitoutuu käyttämään tiettyjä lajikonventioita, kuten aikamuotoa, rytmiä ja kieltä. Samalla kirjailija tekee lajisopimuksen lukijan kanssa, jolloin lukijalla on oikeus ja mahdollisuus odottaa tiettyjä tyyllillisiä piirteitä ja keskittyä merkittävimpiin seikkoihin teoksessa. Toisaalta kirjailija voi myös leikitellä genren sisällä ja parodioida lajia, jolloin lukijan lajiodotukset joutuvat koetukselle. (Dubrow 1982, 30–34.) Kirjailija tekee siis romaanisopimuksen sisäislukijan kanssa tarjoten tälle mahdollisia viitteitä ja polkuja siitä, mitä tuleman pitää. Lajiteoreettinen lukutapa on kuin sosiaalisen koodin seuraaminen; lukija saattaa odottaa tiettyä muotoa tai tietynlaista kieltä. Jos koodia rikotaan, rike kiinnittää lukijan huomion. Koodi mahdollistaa tulkinnan tekemisen ja osoittaa merkityksiä. (Dubrow 1982, 106.)

Lajiteoreettinen lukutapa mahdollistaa tutkimuksessani lajin sisäisen tarkastelun ja ennen kaikkea sen tarkastelun, millaista naistenkirjallisuutta saksanturkkilaiset naiset kirjoittavat 2000-luvulla. Chick lit -genrenä käyttää hyväkseen tiettyjä lajikonventionaalisia piirteitä, joten on mahdollista verrata tutkimuskohteitani, tässä tapauksessa chick litinä markkinoitua kirjallisuutta, perinteiseen anglo-amerikkalaiseen chick litiin. Chick litiä -genrenä käsittelen luvussa 3. Luen tut-



kimuskohteitani fiktiona, vaikka niissä on paljon omaelämäkerrallista ainesta. Kysynkin, onko kyseessä autofiktio vai autobiografia.

Fiktio ja ei-fiktio välinen raja-aita on häilyvä. Tarkastelen tätä pohtiessani teosten fiktiivisyyttä ja omaelämäkerrallisuutta. Mikä tekee teoksesta fiktiivisen ja mikä taas liian referentiaalisen tosielämään nähden?

Pyrin antamaan tilaa tutkimuskohteelleni ja tarkastelemaan tekstistä nousevia asioita (kuten islamiin suhtautumista) kohteen omasta kontekstista käsin. Lisäksi tiedostan, että tutkimusotokseni käsittää vain kaksi teosta: näin ollen päähenkilöiden kohtalot eivät ole kaikkien saksanturkkilaisten naisten kohtaloita, ja heidän tekonsa eivät ole kaikkien saksanturkkilaisten tekoja puhumattakaan yleistyksistä turkkilaisnaisiin. En pyri tarkistelemaan orienttikuvauksia saksalais-turkkilaisissa chick lit -romaneissa, vaikka niilläkin on oma paikkansa kyseisessä kirjallisuudessa. Turkkilaisuus on kuitenkin pitkälti karikatyyrimaista. Sellaisena se on myös nähtävissä kirjailijan tietoisena valintana tarttua länsimaisiin orienttikuviin ja tuulettaa niitä.

## 2 Saksalaisen maahanmuuttokirjallisuuden muutokset

### 2.1 Saksa ja muuttoliike

Euroopan historiassa on aina ollut muuttoliikettä. Muuttamista on tapahtunut jo hellenistisellä kaudella puhumattakaan Rooman vallanajasta tai osmaanienvallan valloitusretkistä. Eurooppalaisten suurten valtioiden (Espanja, Ranska, Englanti ja Saksa) ja islamilaisen maailman välillä on ollut aina jännitteitä; jännitteet juontavat molemminpuoliseen kolonisaatioon sekä uskontojen väliseen debattiin (ks. Kankkonen 2008).

Hans Magnus Enzensberger muistuttaa, että vaikka kansakuntien historia on vasta 200 vuotta vanha, on vieraaseen kohdistuneiden reaktioiden taustalla ennen kaikkea "yhteistoiminnan ja ristiriitojen historia." Suhtautumisessa vieraaseen on myös taustalla Lévi-Straussin huomio siitä, että yksilö näkee itsensä ennen kaikkea "ihmisenä", mutta toiset ovat jotain muuta kuin itse on. (Enzensberger 2003, 24–27.)

Enzensberger näkee Saksan lähtökohtaisesti esimerkkinä "maasta, jonka nykyinen väestö on jättiläismäisen muuttoliikehdinnän tulosta." (Enzensberger 2003, 40.) Maantieteellinen sijainti on jo yksistään saattanut Saksaan maahanmuuttajia. Niinpä saksalaisuuden korostaminen onkin vain "fiktiota"; Enzensbergerin sanoin "käsitys yhdestä yhtenäisestä Saksan kansasta on täysin tuulesta temmattu." (mts.) Toisen maailmansodan aikana Saksaan siirrettiin lähes kymmenen miljoonaa pakkotyöläistä, joista kolmannes oli naisia. Vuosina 1945–1950 arvioidaan kahdentoista miljoonan pakolaisen siirtyneen idästä Saksan miehitysvyöhykkeille. Alkuperältään saksalaisiksi katsottuja neuvotoliittolaisia ja itäeurooppalaisia saapui samoina vuosina lähes kolme miljoonaa. 1944–1989 välisenä aikana länteen muutti 4,4 miljoonaa entisen DDR:n kansalaista. Tiedetään myös, että 1950-luvulla alkoi järjestelmällinen siirtotyöläisten rekrytointi

talouden nousun myötä. (Enzensberger 2003, 40–44.)

Kuten huomataan, muuttoliikettä on ollut jatkuvasti. Niinpä saksalaisten (ja miksei myös Euroopan laajuisesti) keskustelu maahanmuuttokysymyksistä tuntuu suurimittaiselta. Integraatiokysymykset ovat nousseet vasta 2000-luvulla tapetille tässä mittakaavassa. Kaikkiällä Euroopassa kysymys siirtolaisuudesta on tulenarka; muukalaisvihasta puhutaan, mutta siihen ei puututa. Mitkä syyt ovat johtaneet muukalaisvihaan niin Saksassa kuin myös muualla Euroopassa? Miksi Toinen kohdataan vihamielisesti?

## 2.2 Islam Saksassa

Muhammadin kuoleman jälkeen jo 600-luvun aikana islam oli levinnyt Bysantin valtakuntaan, vaikkakin muslimit saivat valloitettua Konstantinopolin vasta 1453. Muslimihallitsijoita oli mm. Espanjassa, al-Andalusiassa, mitä pidetään uskontojen rauhaisan rinnakkaiselon esimerkkinä yhä tänä päivänä. Tuolloin krististityt ja juutalaiset olivat suojeltuja, joskaan eivät tasa-arvoisia kansalaisia muslimien rinnalla. 1600-luvulla osmanit vaelsivat aina Wieniin saakka, mistä muistetaan yhä vuoden 1683 piiritys. Osmanien valtakunta oli myös liittoutunut keisarillisen Saksan kanssa ensimmäisessä maailmansodassa ja romahti sodan jälkeen. Osmanien valtakunnan tilalle syntyi 1923 ei-uskonnollinen Turkin tasavalta. (Kankkonen 2008, 15–16.)

Ensimmäisiä tunnettuja muslimeja Saksassa oli 20 turkkilaissotilaan osasto, joka liitettiin Preussin kuninkaan Fredrik Vilhelm I:n armeijaan 1731. Preussilla oli muutenkin taloudellista ja sotilaallista yhteistyötä Osmanien valtakunnan kanssa. 1700-luvulla olikin jo pieniä sadan hengen muslimiyhteisöjä niin Berliinissä kuin Potsdamissakin. (Kankkonen 2008, 25–26.) Saksa pyrki hyödyntämään suhteitaan Osmanien valtakuntaan myös siirtomaataisteluissa, se nimittäin "us-

koi kalifin kykyyn saada maailman muslimit nousemaan pyhään sotaan erityisesti Venäjällä ja Britannian siirtomaissa." (mt. 26.) Myös natsi-Saksa yritti hyödyntää toisessa maailmansodassa islamilaista maailmaa ja arabikansallismielisen uskonnollisen johtajan Haj Amin al-Husainin britteihin kohdistuvaa vastenmielisyyttä. al-Husain kehotti muslimeja sotaan brittejä vastaan, joskaan hänen vaikutusvaltansa ei ollut toivotunlainen. (mt. 27.) Saksan hävittyä toisen maailmansodan vetäytyvien joukkojen mukana kulkeutui Saksaan myös muslimisotilaita. (mt. 27.) Vasta jälleenrakennuksen myötä Saksaan alkoi tulla uudelleen vierastyövoimaa.

Saksassa elää tänä päivänä yhteensä noin 7,3 miljoonaa maahanmuuttajaa, joista turkkilaisia on n. 2,5 miljoonaa. Turkin kansalaisten määrä on vähentynyt kuitenkin sitä mukaa, kun maahanmuuttajat ovat ottaneet kohdemaan kansalaisuuden. (Kiliçli 2003, 1–2.) Ensimmäiset siirtotyöläiset<sup>4</sup> saapuivat Saksaan 1960-luvulla. 1961 Saksaan tuli 7 119 turkkilaista siirtotyöläisiksi. 1973 vuoden öljykriisi laittoi pisteen maahanmuutolle; Saksan oli lopetettava vierastyöläisten käyttö. Tällöin Saksassa oli jo 910 500 turkkilaistaustaista työntekijää. Seuraavinkin vuosikymmeninä maahanmuuttajaväestö lisääntyi – nyt vain perheiden yhteenpalauttamisen vuoksi. (mt. 1.)

Edellä mainittu tilanne on luonut Saksaan Euroopan suurimman turkkilaisperäisen maahanmuuttajavähemmistön. Suurin osa nykyisistä saksanturkkilaisista on liikkeenharjoittajia tai muita yrittäjiä, joista osa työllistää suuriakin väkimiä (ks. Kiliçli 2003, 2). Professori Ayhan Kaya (2002, 37) huomauttaa, että Saksassa turkkilaisvähemmistöä representoidaan väärin: "The labels which are attached to them include derogatory terms such as 'in between', 'foreigner', 'German-like' (Almancı), 'degenerated', 'concerivative', 'radical', 'nationalist'

---

<sup>4</sup> Puhun tässä yhteydessä turkkilaisista, joskin 1950-luvulla Saksaan saapui italialaisia ja espanjalaisia maahanmuuttajia.

and/or 'lost generations.'” Julkisessa keskustelussa käytetyt termit 'Gastarbeiter', 'Ausländer' sekä 'Mitbürger' alleviivaavat vielä turkkilaistaustaisten maahanmuuttajien toiseutta. (Kaya 2002, 37.) Saksan vierastyöläispolitiikka on aiheuttanut kritiikkiä, sillä maassa kymmeniä vuosia asuneet siirtolaiset eivät ole saaneet maan kansalaisuutta. (Ekholm 2001, 166.) Tällaisilla Saksan vierastyöläisillä, esimerkiksi turkkilaisilla, joille ei ole myönnetty kansalaisuutta, ei ole oikeutta muuttaa vapaasti toiseen EU-maahan, vaikkakin laillisia asuinvuosia maassa voi olla jopa vuosikymmeniä. (mt. 171.)

### 2.3 Maahanmuuttajakirjallisuus eri polvissa

Ensimmäisen polven saksalaisturkkilaiset<sup>5</sup> olivat huonosti jos lainkaan koulutettuja. He puhuivat tuskin ollenkaan saksaa. He eivät myöskään tarvinneet suurta integraatiota, sillä työn jälkeen heidän piti palata takaisin kotimaahansa. He pitivät pääasiassa yhteyttä ainoastaan Turkissa eläviin perheisiinsä, jotka muodostivatkin ensimmäisen polven saksanturkkilaisen pääasiallisen yhteisön. (Kiliçli 2002, 3.) Ensimmäinen maahanmuuttajakirjallisuuden vaihe ajoittuu Saksassa 1970-luvun alusta seuraavan vuosikymmenen alkuun. Tämän ensimmäisen kirjallisen debatin teemoina olivat ennen kaikkea kärsimys ja identiteettikriisi. (Ezli 2006, 61.) Kirjailijat voidaan jakaa kahteen eri ryhmään: jo Turkissa kirjailijanuransa aloittaneisiin ja niihin, jotka aloittivat kirjoittamisen vasta siirtolaisina Saksassa. Tavoitteena oli ennen kaikkea rikkoa rajamuureja saksalaisten ja turkkilaisten välillä. Ensimmäisen polven saksanturkkilaiset kirjoitti-

---

<sup>5</sup> Ensimmäisen polven maahanmuuttajilla tarkoitetaan juuri vierastyöläisiksi, ts. 1960-luvulla Saksaan tulleita turkkilaisia. Termiä ja sen rinnakkaistermejä ”toisen/kolmannen polven maahanmuuttaja” voidaan pitää myös ongelmallisina. Laura Huttunen huomauttaa aiheellisesti maahanmuuttajien elämäkerroissa esiintyviä kotikäsitteitä koskevassa väitöskirjassaan (2002, 18 viite), että jokaista maahanmuuttajaa voidaan pitää ensimmäisen polven maahanmuuttajana ja että nimitykset toisen ja kolmannen polven maahanmuuttajat kategorisoivat maassa jo syntyneet lapset aina maahanmuuttajiksi. Toisaalta termejä käytetään erottamaan maahanmuuttajien lapset maan syntyperäisistä kansalaisista ja sukupolvista. Koska termit ovat jokseenkin vakiintuneet maahanmuuttajista käytävään keskusteluun, käytän termejä mutta puhun jatkossa toisen ja kolmannen polven maahanmuuttajista tarkoittaen myös myöhempien vuosikymmenten maahanmuuttajia (esimerkiksi vanhempiensa kanssa muuttanut Emini Sevgi Özdamar on toisen polven maahanmuuttaja) ja Saksassa syntyneitä saksanturkkilaisia.

vatkin saksalaiselle yleisölle. (Aytaç 1997, 223–224 Ackemannia mukaillen.) Ensimmäisen polven maahanmuuttokirjailijat dokumentoivat yleensä turkiksi arkisia kokemuksiaan työelämässä ja subjektiivista hämmennystään<sup>6</sup> vieraassa maassa. (Hofmann 2006, 197.) Ensimmäinen maahanmuuttokirjailijasukupolvi käsitteli suurena teemana myös kotimaan menetystä. Tämän klassisen maahanmuuttokirjallisuuden (Gastarbeiterliteratur) kirjailijoita olivat Nezvat Üstün, Bekir Yıldız sekä Yüksel Pazakarkaya. Aras Ören kuuluu myös tähän sukupolveen, vaikka hänen tuotannossaan korostuu 1980-luvun alkupuolella ennen kaikkea identiteettikonfliktien kuvaaminen. Özkan Ezli huomauttaa erityisesti intellektuellien käsitelleen työllisyysongelmia kirjallisessa debatissa. (Ezli 2006, 62–64.)

Ensimmäisen ja toisen tai kolmannen polven välillä näkyy suuri ero: jälkimmäiset ovat kouluttautuneita ja heillä on parempi ammattistatus. He puhuvat myös paremmin saksaa kuin turkkia. (Kiliçli 2002, 3.) Kiliçli muistuttaa samassa yhteydessä hegemonian ja toisen polven saksalaisturkkilaisten eroista: toisen polven turkkilaisella oli tarve integroitua yhteiskuntaan, joten diskriminaation kohtaaminen aiheutti negatiivisia vaikutuksia kuulumisen tunteeseen. Toisen polven maahanmuuttajalla oli siteitä molempiin maihin, mutta hän tuskin ajatteli enää palaamista kotimaahansa. (mts.) Kiliçlin mukaan juuri toisen ja kolmannen sukupolven erona ensimmäiseen sukupolveen on halu löytää paikka yhteiskunnassa ja osallistua yhteiskunnallisiin päätöksiin. (mts.) Näin he ovat valmiita sopeutumaan vallitsevaan kulttuuriin.

Maahanmuuttokirjallisuuden toinen vaihe ajoittuu 1980-luvun lopusta 1990-luvun puoliväliin. Ezli (2006, 61) kuvaa kirjallisuuden kääntyneen tällöin pois päin kärsimyksen kuvaamisesta: maahanmuuttajakokemuksia ei kuvattu

---

<sup>6</sup> Hofmann käyttää sanaa 'Betroffenheit', joka myös kääntyy suomeksi sanoilla 'tyrmistys' ja 'järkytys'.

enää kriisinä. Kirjallinen keskustelu siirtyi metakieliseen tasolle, ja teemaksi nousi ennen kaikkea kodittomuus elämässä sinänsä. (Ezli 2006, 61; 64.) Ezli analysoi Emini Sevgi Özdamarin tekstejä ja nostaa sieltä esiin seuraavat, toiselle maahanmuuttokirjailijasukupolvelle tyypilliset piirteet: episodi seuraa toistaan ilman, että tapahtuu mitään kehitystä henkilössä; kirjoitustapa on nomadista (nomadisch), mikä on epätyypillistä autobiografeille; kieli on surrealistista. (Ezli 2006, 64.) Toisen vaiheen muita teemoja olivat mm. identiteetin etsiminen ja ihmisen olemassa olo sekä elämä kahden kulttuurin välissä. Toisen polven kirjailijat, kuten Zehra Çirak tai Zafer Senocak, ottivat kirjoitusmuodokseen lyriikan, jossa kielellä leikittely, kielikuvat ja vertauskuvat nousivat esiin. (Aytaç 1997, 224–230.)

Maahanmuuttokirjallisuuden kolmannelle vaiheelle, 2000-luvun alun kirjallisuudelle, on tyypillistä keskittyminen vanhempien maahanmuuttotarinoihin, joita tarkastellaan etnografisesti. (Ezli 2006, 61–62.) Kolmannen vaiheen kirjailijoista Ezli nostaa esiin Selim Özdoğanin (1971), joka kertoo sukutarinaa, jossa arkipäivän tapahtumat dokumentoidaan tarkasti ja kuvailu on etnografista ja denotatiivista. Kielen sijaan kerronta on etualalla. Kieli on realistista ja hahmot ovat henkilöitä, eivät enää stereotyyppisiä. (Ezli 2006, 68–72.) Hofmann (2006, 197) näkee toisen ja kolmannen polven saksalaisturkkilaisten kirjallisuudessa olevan keskeisenä elementtinä sen, että nämä kirjailijat ymmärretään osaksi saksankielistä kirjallisuutta, ts. he kirjoittavat pääasiassa saksaksi ja heitä lukee saksalainen yleisö. Ensimmäisen ja kolmannen polven välillä on tapahtunut selkeä kielellinen ja sisällöllinen muutos (Ezli 2006, 61).

Musliminaisen elämää on perinteisesti kuvattu kirjallisuudessa varioiden erilaisia uhrikertomuksia. Milloin nainen on kunniamurhan, milloin pakkoavioliiton, leikkelyn, tukahduttamisen, patriarkaalisesta väkivallan uhri. Elisabeth Beck-Gernsheim nostaa esiin uhrikertomusten määrän: musliminaisten kärsimyksistä ovat kirjoittaneet mm. Zahna Muhsen, Nasima Nazar, Nadia Chaabani,

Doris Glück, Ayse ja Hülya Kalkan. Kaikkia näitä musliminaisten kertomuksia värittää pahan valtaa vastaan käyty taistelu, jossa on "pisara orienttia sekoitettuna antiikin tragediaan." (Beck-Gernsheim 2007, 75.) Beck-Gernsheim jatkaa näiden uhriteosten olevan samalla myös valituskirjoituksia, joissa kuitenkin osoitetaan naisellista vahvuutta ja rohkeutta. Ne ovat samalla "feministisiä kehitys- ja vapautusromaaneeja. Samalla ne herättävät länsimaisissa naisissa myötätuntoa alistettuja naisia kohtaan ja auttavat naislukijoita ”löytämään itsensä uudelleen, kun nämä muistavat omia diskriminaatiokokemuksiaan.” (mt. 75–76.) Beck-Gernsheim nostaa kuitenkin esiin myös tutkimuskohteeni eli Hatice Akyünün romaanin muutos-esimerkkinä kirjallisuudessa. Beck-Gernsheimin mukaan nuoret turkkilaistaustaiset maahanmuuttajat kirjoittavat myös onnistuneesta sopeutumisesta, kaksista juurista ja sopeutumisesta kahteen kulttuuriin. (mt. 81.)

## 2.4 Maahanmuuttokirjallisuus tutkimuskentässä

Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832) puhui jo aikanaan maailmankirjallisuudesta, jolla hän tarkoitti ajatuksien, kirjeiden ja kirjojen vaihtamista ja kommunikaatiota pyrkimyksenä parempaan ymmärrykseen ja lisääntyvään suvaitsevaisuuteen valtioiden kesken (”Weltliteratur”, *The Literary Encyklopedia*). Goethen kirjallisuudentuntemus ei rajoittunut vain saksalaiseen kirjallisuuteen, vaan hän itse oli oiva esimerkki maailmankirjallisuuden tuntemisesta: hän tunsi antiikin historiaa ja kirjallisuutta, Lähi-idän ja Kaukoidän tekstejä, eurooppalaisia aikalaistekstejä sekä mytologioita ja eepoksia (Birus 1995, 2). Nykyaikana ”suurten kansallisten kertomusten aika on ohi” ja näin ollen valtioiden ja mantereiden rajat ylittävän kirjallisuuden aika (Hakkarainen 2005, 3–4). Homi K. Bhabhan (1994, 11) mukaan nykyinen maailmankirjallisuus on ennen kaikkea maahanmuuttajien, kolonisoitujen ja pakolaisten kertomia tarinoita. Rajoja ylittävät ennen kaikkea maahanmuuttajat, kosmopoliitit.



Terminä 'maahanmuuttokirjallisuus' on jokseenkin negatiivissävytteinen. Kirjallisuuden pro gardu -työssään Lea Hopkins (2013) esittää käytettäväksi termiä 'siirtolaiskirjallisuus.' Käyttämäni 'maahanmuuttokirjallisuus'-termiin konnoituvat negatiiviset kuvat erillisestä ryhmittymästä ja valtaväestön kirjallisuudesta poikkeavasta marginaalista. Hopkins esittää siirtolaiskirjallisuudella olevan alhainen status ja sanalla huono kaiku. Siirtolaiskirjallisuutta voidaan toki määritellä biologisen taustan mukaan, mutta etninen tausta ei voi olla ainoa määrittävä tekijä; se nimittäin vain valikoi ja homogenisoi kirjallisuutta. (Hopkins 2013, 48–50.) Toisaalta siirtolaiskirjallisuutta voidaan määrittää lisäksi lukijan ja vastaanottajan perusteella, joskin valtaväestö tekstin lukijana ei voi myöskään määritellä kirjallisuutta. Kolmanneksi siirtolaiskirjallisuuden analysoinnin välineeksi Hopkins esittää tekstiä itseään kokonaisuudessaan. Ennen kaikkea siirtolaiskirjallisuuden tyypilliset teemat ”liikkuminen ajassa ja paikassa, muukalaisuus, ulkopuolisuus, kulttuurien vertailu, kieli, välitila menneisyyden ja tulevaisuuden välissä” ovat määrittäviä tekijöitä, kun puhutaan siirtolaiskirjallisuudesta. Myös päähenkilön sisäisen elämän analysointi on keskeisessä roolissa, kuten myös ”elämäntilanteen kulminoituminen ja siihen liittyvä hybridisen tilan analysointi sekä mahdollisen uuden alun löytäminen.” (mt. 64–67, 70.) Siirtolaiskirjallisuudelle on usein tyypillistä omaelämäkerrallisuus tai kehitysromaanin ja usein myös menestystarinan malli. (Hopkins 2013, 70–71.)

Saksalaisturkkilainen maahanmuuttokirjallisuus (Migrantenliteratur) kiinnostaa erityisesti kulttuurienvälisiä kirjallisuudentutkimusta, joka on erityisen suosittua Keski-Euroopassa ja Amerikassa.<sup>7</sup> Michael Hofmann toteaa kyseisen kirjallisuuden tarjoavan tutkijoille keskeisen kohtaustilan erityisesti vuoden 2001 terrori-iskujen jälkeen, kun muslimi- ja länsimaat ovat vastakkain (2006, 195). Uusi saksalaisturkkilainen kirjallisuus käsittelee kulttuurienvälisiä kysymyksiä, minkä takia se onkin noussut keskiöön tutkimuskentässä. Hofmannin mukaan

<sup>7</sup> Suomessa kulttuurienvälinen kirjallisuudentutkimus (saks. Interkulturelle Literaturwissenschaft) ei ole jostain syystä kovinkaan suosittua. Voidaan vain arvailla, miksei se ole juurikaan rantautunut Suomeen.

toisen ja kolmannen polven kirjailijat ovat onnistuneet menestyksekkäästi ylittämään ahdistavat odotukset ja roolipakotteet (2006, 195–196). Hofmann (2006, 196) muistuttaa kirjailijoiden omalaatuisesta otteesta:

sie [SchriftstellerInnen] repräsentieren nichts und niemanden; sie profilieren sich durch eine eigenständige Perspektive, durch eine eigenständige Sprache; sie entwickeln literarische Konzepte und Modelle, die aus einer produktiven Auseinandersetzung mit eigenen biographischen und gesellschaftlichen Erfahrungen heraus entstanden.

He [kirjailijat] eivät edusta mitään tai ketään; he profiloituvat omalaatuisten näkökantojen ja omanlaisensa kielen kautta; he kehittävät kirjallisia konsepteja ja malleja, jotka syntyvät biografisten ja yhteiskunnallisten kokemusten produktiivisesta vastakkainasettelusta.

Hofmann lisää saksalaisturkkilaisen uuden kirjallisuuden<sup>8</sup> käsittelevän samoja teemoja kuin mitä kulttuurienvälinen kirjallisuudentutkimuskin käsittelee: hybridisyyttä, kolmatta tilaa, sukupuoliroolien uudelleenmuotoilua sekä kehonkokemuksia<sup>9</sup>. Juuri saksalaisturkkilaisen kirjallisuuden kulttuurienväliset perspektiivit ovatkin mainitun kirjallisuudentutkimuksen kiinnostuksenkohteena. Toisen ja kolmannen polven kirjailijat pyrkivät omalaatuisen perspektiiviin ja kieleen. Esimerkiksi Emini Sevgi Özdamar kuvailee Berliini-trilogiassaan naisen kasvua hyödyntäen turkkilaisia ja arabialaisia tarinankerrontaperinteitä sekä sekoittaen saksaa ja turkkia ja luoden täten uusia sanoja ja mielleyhdistelmiä (ks. esim. Hakkarainen 2005 tai Heli Niemisen pro gradu -työ 2008). Zehra Cırakin runoissa lähestytään naiseutta ja toiseutta. Hofmann jatkaa näiden kirjailijoiden kehittävän uusia kirjallisia konsepteja ja malleja, jotka syntyvät omien biografisten ja yhteiskunnallisten kokemusten välisestä debatista. Tästä hyvänä esimerkkinä mainittakoon Feridun Zaimoglun *Kanak Sprak* (1995), jossa äänensä

---

<sup>8</sup> Hakkarainen käyttää tutkimuksessaan (2005, 15) nimitystä *uusi saksalainen kirjallisuus* puhuessaan hybridistä, useita eri kulttuuriaineksia yhdistelevästä saksankielisestä kirjallisuudesta. Maahanmuuttokirjallisuus on saksalaisessa keskustelussa luokiteltu usein vähemmistökirjallisuudeksi, joka kategorisoi kirjallisuuslajin liiaksi diasporiseen asemaan. Saksalaisissa yliopistoissa voi opiskella myös oppiainetta *die Neuere Deutsche Literatur*, johon lukeutuu mm. saksanturkkilainen kirjallisuus. Oma tutkimukseni käsittelee ainoastaan saksanturkkilaista kaunokirjallisuutta, joten käytän siitä nimitystä *saksanturkkilainen kirjallisuus*. Hakkaraisen käyttämä nimitys *uusi saksalainen kirjallisuus* on hyvä sateenvarjotermi, jota voidaan käyttää puhuttaessa *kaikesta* saksankielisestä hybridisestä kirjallisuudesta.

<sup>9</sup> Alkuperäisessä tekstissä Körpererfahrungen.

saavat kuuluviin saksalaisten katujen turkkilaiset omalla saksan kielellään.

Leslie A. Adelson kysyy artikkelissaan ”Against Between – Ein Manifest gegen das Dazwischen” (kääntänyt amerikanenglannista Karin E. Yesilada), mitä saksanturkkilainen kirjallisuus voi paljastaa tektonisesta siirtymisestä sekä turkkilaisten maahanmuuttajien elämässä että saksalaisen kulttuurin nykyisissä perusedellytyksissä (2006, 36). Adelson huomauttaa manifestissaan, että toisen ja kolmannen polven kirjailijat ovat asuneet jo kauan Saksan liittotasavallan alueella eivätkä näin ollen kuvaa oikeaa maahanmuuttajuutta.

Toiseksi Adelsonin mukaan kulttuurintutkimuksen positivistinen näkemys maahanmuuttajien tekemästä kirjallisuudesta on väärä. Se katsoo kirjallisuuden heijastelevan empiirisiä totuuksia maahanmuuttajan elämästä. Lisäksi tämä positivismi katsoo kirjailijoiden biografioiden selittävän näiden tekstejä niin perusteellisesti, että tekstejä on lähes tarpeetonta lukea. Kolmanneksi Adelson moittii tutkijoita siitä, että vähäinkin turkkilaisen kulttuurin käsittely tekee romaanista maahanmuuttajakirjallisuutta (Migrationliteratur). Tällainen positivismi on Adelsonin mukaan peräisin 1960–70-luvuilta, jolloin uusi vierastyöläiskirjallisuus (mm. Aras Ören ja Düney Dal) kohdistui alempiosasten ekonomiseen hyväksikäyttöön sekä muukalaisvihamieliseen halveksuntaan. (mt. 37–38.)

Adelson jatkaa kirjallisuudessa nähdyn ”sillan kahden maailman välissä” (die Brücke zwischen zwei Welten) olevan harhaa ja pitävän erillään maahanmuuttajat ja valtaväestön; kriitikot eivät näe Adelsonin mukaan mahdollisuutta maahanmuuttajien kotoutumiseen tai sillan ylittämiseen. Näin ollen valtaväestön ei ole tarvinnut vaihtaa kuvitelmaa siitä, että saksalaiset ja turkkilaiset elävät erillään kulttuurisen kuilun takia. (mt. 38.) Adelson osoittaa myös, että kulttuurinen kontakti on saksalaisen kulttuurin sisäpuolella Saksan menneisyyden ja

nykyisyyden välillä – ei saksalaisen kulttuurin ja jonkin sen ulkopuolella olevan välillä. Saksanturkkilaiset elävät ja vaikuttavat Saksassa, sen kulttuurissa. Saksanturkkilaisten kirjallisia matkoja tähän kontaktialueeseen ei ole Adelsonin mukaan kuitenkaan otettu vielä todesta. (mt. 39.) Adelsonin mukaan maahanmuuttajien toistama "kahden maailman välissä" -malli perustuu liian kaavamaisesti ja "uppiniskaisesti" alueellisiin kuvitelmiin kotiseudusta, joita rajaavat poliittiset ja alueelliset rajat. Sen sijaan pitäisi käsitellä kuvitteellisia tiloja, joissa kulttuurinen orientoituminen on radikaalisti ajateltu toisin. (mt. 39–40.)

Marja-Leena Hakkarainen (2005, 31–32) esittää maahanmuuttajanaisten omaelämäkerrallisten tekstien olevan tietoinen irtiotto traditiosta, ”jonka mukaan naisen ei sovi toimia julkisesti tai ottaa itsenäisesti kantaa asioihin.” Tässä he eroavat länsimaisesta perinteestä. Caren Kaplanin (1998, 209) mukaan saksalaisten maahanmuuttajanaisten kirjallisuuden erilaiset muodot, kuten esimerkiksi vankilakertomukset, tunnustukset, biomytografiat tai kulttuuriset omaelämäkerrat, muuttavat ja kyseenalaistavat uusia genrejä. Näin ollen he saattavat Emini Sevgi Özdamarin tavoin muunnella kieltä ja keksiä uusia uudissanoja, esimerkiksi ”Mutterzunge” (tarkoittamassa merkityksiä Zunge der Mutter sekä Muttersprache). Hakkarainen (2005, 38) mainitsee kielen vaihtamisen (code switching) tyypillisenä piirteenä saksalaiselle maahanmuuttokirjallisuudelle.

### 3 Chick lit

Chick lit on suhteellisen uusi alalaji kirjallisuushistoriassa. Nimityksen juuret voidaan paikantaa vuoteen 1995, jolloin Cris Mazza ja Jeffrey DeShell pohtivat, miten naisten kirjallisuuskokeilut muodon ja kielen parissa erosivat täysin miesten kirjoituksista. Mazza ja DeShell huomasivat naisten kirjoittamien fiktioiden olevan kepeitä, rehellisiä, älykkäitä, suorasukaisia, ovelia ja emansipoivia. (Mazza 2006, 17–18.) Toisaalta myös Jane Austen on mainittu useissa yhteyksissä chick litin esiäidiksi (ks. mm. Gruss 2009, 238).

Chick lit on saanut kirjallistieteellisissä piireissä varsin vähän huomiota verrattuna sen saavuttamaan maailmanlaajuiseen suosioon. Keskustelut chick litistä ovat jääneet varsin köyhiksi; käytännössä se leimataan täysin triviaalikirjallisuudeksi. Toisessa ääripäässä ovat lajin ihailijat, jotka katsovat chick litin heijastelevan aikalaisen sinkkunaisen elämän realiteetteja. Tieteellistä keskustelua chick litin ympärillä ei ole juurikaan käyty. (Ferriss & Young 2006, 2.) Kriitikotkin tuomitsevat romaanit lähes aina kannen perusteella.

Stephanie Genz liittää chick litin vahvasti 1990-luvun ”Girl Power” -ilmiöön, joka nousi esiin ennen kaikkea tyttöbändin Spice Girlsin myötä. Molemmat, Girl Power ja chick lit, korostavat feminiinistä koristautumista ja heteroseksuaalisia suhteita. Ensimmäistä on kuitenkin kritisoitu naisen objektoinnista ja kaupallistamisesta. Toisaalta Girl Power -ilmiöön liittyy vahvasti myös naiseuden voimaantuminen (empowerment) ja toimijuus; siinä yhdistyvät, kuten chick litissäkin, naisen itsenäistyminen, yksilöityminen sekä seksuaalisuuden ja naisellisuuden vahva julkituominen. (Genz 2009, 83–84.) Ennen kaikkea naiseuden esiintuominen on ilmiö, joka kulminoitui Spice Girlsien esimerkin myötä, mutta joka jatkui 2000-luvulla chick litissä. Naiseutta osataan ja uskalletaan korostaa. (mt. 85.)

Chick litin juuret voidaan paikantaa erityisesti brittiläisen Helen Fieldingin romaaniin *Bridget Jones's Diary* (1996), joka pohjautuu ennen kaikkea Jane Austenin *Pride and Prejudice* -romaaniiin ja lainaa tästä sekä juonen että henkilöhahmot. Ferriss & Young (2006, 4–5) toteavatkin, että koko lajin suosio perustuu tunnistettaviin aiheisiin, joita on käsitelty läpi naisten kirjallisuuden.

Chick lit ei ole myöskään jäänyt pelkästään valkoisten, keskiluokkaisten sinkkunaisten kirjallisuudenlajiksi, vaan se on myös laajentunut eri ikäryhmiin, etnisyyksiin ja kansallisuuksiin – jopa vastakkainen sukupuoli kirjoittaa chick litiä. Sen alalajeista voidaankin mainita mm. yli neljäkymmentävuotiaalle suunnattu ”hen lit” ja alaikäisille ”chick lit jr.” (esim. *Gossip Girl*). Äitiyteen kasvamiseen on keskittynyt ”mommy lit” ja häihin ”wedding fic” tai ”bride lit”. Omana lajinaan ovat etnisyyksiin perustuvat ”Ethnic lit”, ”Sistah lit” sekä ”Chica lit” unohtamatta ”Hungarian litiä.” Myös Indonesiassa on ”sastra wangi”. Vielä eriytyneimpiä kokonaisuuksia ovat ”church lit”, joka keskittyy uskonnollisiin aiheisiin, sekä ”lad lit”, joka keskittyy nuorukaisiin. Tunnetuimpia länsimaissa näiden lisäksi ovat vielä työelämään keskittyvät romaanit. (Ferriss & Young 2006, 5–7.)

### 3.1 Suhde aiempaan kirjallisuuteen

Chick litiä on verrattu aikalaisrakkausromaneihin, jotka ovat tulleet tunnetuiksi varsinkin Harlekiinin<sup>10</sup>, Millsin ja Boonin myötä. Toisin kuin näissä konventiosidonnaisissa, traditionaalisissa rakkausromaneissa, chick lit tarjoaa realistisemmän kuvan sinkkuelämästä: deittailua ja romanttisten ideaalien hajoamista. (Ferriss & Young 2006, 4.) Ferrissin ja Youngin mukaan erityisesti Helen Fieldingin romaanissa *Bridget Jones's Diary* kerrontaan liittyvät spontaanisuus ja

<sup>10</sup> Harlekiini-romaanin on saanut nimityksensä Mills & Boonin Harlequin-sarjasta. Harlekiini-romaneilla kuten muullakin populaariromanssikirjallisuudella on juuret syvällä keskiaikaisessa romanssikulttuurissa. Keskeistä harlekiineissa on rakkaustarina ja tunteellisesti tyydyttävä ja optimistinen loppu. Lisäksi tarinoissa keskeisellä sijalla on seksuaalinen ihmissuhde. Mills & Boon on toiminut vuodesta 1908, Harlequin vuodesta 1949. Kirjojen tyyliä on syytetty vähemmän kaunokirjalliseksi ja myös juonia väitetään kierrätettävän. (Vivanco 2011, 12–14.)

vilpittömyys päiväkirjamaisten merkintöjen muodossa. Kirjeet ja mailit sekä minäkertojan käyttö luovat kuvaa siitä, että päähenkilö puhuisi suoraan lukijoille. Tätä tyyliä onkin käytetty myös aiemmissa naisromaaneissa. (mts.)

Stephanie Harzewski toteaa chick litin jatkavan edeltäjiensä tavoin keskustelua romaanien arvosta. Chick lit nähdään usein kaupallisena printtimedioiden tuotteena. Media-ala on niin päähenkilöiden kuin myös useiden chick lit -kirjailijoiden työpaikka. Harzewskin mukaan chick lit esiintyy kirjallisena muotona (kirjallisuutena) mutta ei myöskään välttä yhteyksiä suosittuihin viihdemuotoihin. Chick lit tekeekin rajankäyntiä korkea- ja populaarikulttuurin välillä. (Harzewski 2006, 33.)

Chick litiä on myös kuvattu roskakirjallisuudeksi, joka on vain päivitetty versio Harlekiineista. Toisaalta sitä on kuvattu myös ”hauskaksi” pastellikantiseksi romaaniksi tai päivitettyksi versioksi ”Kuinka päästä naimisiin” -oppaista. Myös chick litin päähenkilöiden on sanottu tarjoavan passiivinen kuva naiseudesta, mutta toisaalta päähenkilö on myös esitetty itsenäisenä uranaiseena, joka nauttii taloudellisesta ja seksuaalisesta vapaudesta. (Genz 2009, 91–92.)

Chick lit eroaa Harlekiini-romaaneista siirtämällä romanssin elementit urbaaniin ympäristöön. Harlekiini-romaaneissa pyritään välttämään yksityiskohtaisia paikkatietoja ja kuvaamaan tilaa pikemminkin geneerisesti. Kuitenkin samankaltaisuuttakin on: chick litin keskittyessä työpaikoille se viittaa jopa tahattomasti Harlekiini-romaanien työpaikkaromanssi-motiiviin. (Harzeski 2006, 39.)

Koska chick lit -romaaneissa hyödynnetään usein kirjailijan omaa elämää, voidaan sanoa, ettei chick lit ole välttämättä lainkaan fiktiota (Ferriss & Young 2006, 4). Toisaalta niitä on luettu kehitysromaaneina, joissa päähenkilö kasvaa ja kehittyy – yleensä usean miehen vaatimusten ristipaineessa. (Gruss 2009, 235,

237.) Mikäli chick lit ei ole fiktiota, onko se ei-fiktiota? Kirjallisuudentutkija, professori Dorrit Cohn (2006) tekee selkeän eron referentiaalisen ja ei-referentiaalisen fiktion välillä. Cohnin mukaan ennen kaikkea ensimmäisessä persoonassa kerrotut tarinat ovat hankalia fiktioksi määrittelyn kannalta. Cohn toteaaakin, että mikäli ensimmäisen persoonan kertojan nimi on sama kuin kirjailijalla itsellään, on teoksella omaelämäkerralliset tavoitteet. Fiktiiviset omaelämäkerrat sisältävät yleensä keksittyjä ”historiallisia” hahmoja tai maantieteellisiä paikkoja, mitkä tekevät niistä luonteeltaan ei-referentiaalista fiktiota. Minäkerrotuissa elämäntarinoissa on tyypillistä tuoda muistiprosessi esiin jollain tavalla. (Cohn 2006, 77–78.) Toisaalta ranskalainen kirjallisuudentutkija Serge Doubrovsky on luonut autofiktion, jossa kirjailijalla ja henkilöllä sekä kertojalla voi olla sama identiteetti. Kaikki kerrotut tapahtumat ja asiat ovat kirjailija-kertoja-päähenkilön omasta elämästä ja fiktiivisyys syntyy kehyskertomuksen ja tapahtumien yhdistämisen kautta kerronnallisena ratkaisuna (’a narrative russe’) ja toisaalta myös kirjoittamisprosessina. Tapahtumat sekoittuvat ja limittyvät eivätkä etene autobiografioiden tapaan syntymästä kuolemaan. (Doubrovsky 1993, 33–34; Ireland 1993, 44.)

Chick lit – hyödyntäessään jo olemassa olevia kerrontakonventioita ja kehittäessään kieltä – luo uutta naiskirjallisuutta, ”new woman's fictionia”.

### 3.2 Tyypillisimmät piirteet

Chick litin tyypillisimmät piirteet liittyvät ennen kaikkea juonikuvioihin, päähenkilön elämään sekä kielellisiin seikkoihin.

Chick litin, kuten myös aikaisemman naiskirjallisuuden, tyypillisiä piirteitä ovat jo mainittu ideaalisen romanttisen partnerin metsästys, päähenkilön kypsyminen ja itsetuntemuksen kehittyminen sekä päähenkilön suhde kauneuden konventi-



oihin. Yleistä on myös ystäväpiirin ja mentorien opastus. Juliette Wells painottaa jokaisen chick lit -romaanin pohjautuvan rakkausjuoneen. (Wells 2006, 49.)

Chick lit käsittelee edeltäjiensä tavoin Sen Oikean etsimistä mutta myös kasvamista. Se Oikea ei ole vain rekvisiittaa mutta muuttuu useimmiten Siksi Vääräksi tai Siksi Ehkäksi (Mr. Wrong ja Mr. Maybe). Miessuhdekonflikteja enemmän chick litissä käsitellään työn ja sosiaalisen elämän tasapainottamista. Laji eroaa edeltäjistään kuitenkin käsittelemällä aihetta sekoittaen dramatisointia, farssia ja satiiria. (Harzewski 2006, 37.) Laji onkin ambivalentti huumorin käyttönsä takia; vaikka se käsittelee feminismien hengessä itsenäisiä naisprotagonisteja, arvostelijoiden mielestä sen huumori leimaa feminismin huvittavaksi (unserious). (Ferriss & Young 2006, 9.) Yleensä päähenkilö päätyy nolaamaan itsensä (Gruss 2009, 237). Päähenkilö suhtautuu seksuaalisuuteen vapautuneesti. Hän on kokenut mutta taantuu neitsyen tasolle kohdatessaan Sen Oikean. Todellinen naiseus tulee esille vasta oikean miehen myötä. (Gill & Herdieckerhoff 2006, 494.)

Päähenkilöille on tyypillistä myös, että he ovat joko täysin naiiveja ja passiivisia tai luonteeltaan ahneita ja paholaismaisia. Negatiiviset piirteet liittyvät usein ammatissaan hyvin menestyviin, urakeskeisiin naishahmoihin: he ovat immoraalisia ja manipuloivia ”akkoja” (bitches). Naiset kilpailevat keskenään niin työssä kuin miehistäkin. Sellaiset hahmot taas, jotka ovat alipalkatussa työssä ja vihaavat työtään, kuten Bridget Jones tai Jane Greenin Jemima (Jemima J., 1998), ovat vähän höpsähtäneitä. Pelastavana enkelinä tällöin saapuu Se Oikea, jonka rohkaisemana päähenkilö irtisanoutuu vihaamastaan työstään ja alkaa toteuttaa unelmiaan. (Gill & Herdieckerhoff 2006, 495–496.)

Chick litille tyypillistä on naiskertojan ääni ensimmäisessä persoonassa sekä tunnustuksellinen kerronnan kaiku. (Harzewski 2006, 38.) Helen Fieldingin *Bridget Jones's Diaryssa* päähenkilö Bridget tunnustaa syömisen ja juomisen,

rakastumisen sekä kaikki seikkailunsa päiväkirjalleen. Kuvaavaa on, että Bridget naisena pohtii painoa ja ulkonäköä päiväkirjassaan ja pitää kirjaa siitä, miten hyvin pysyy dieetissään. Ulkonäkökeskeisyys on yksi chick litin kantavista teemoista; päähenkilöt ovat joko kokeneet muodonmuutoksen rumasta ankanpoikasesta kaunottareksi, ovat vähemmän fyysisesti viehättäviä tai irtisanoutuvat kauneuden vaatimuksista (Gill & Herdieckerhoff 2006, 497.) Jatkuva huolehtiminen ulkonäöstä tai irtisanoutuminen vallitsevista kauneusihanteista kuitenkin korostaa ajalle tyypillistä ulkonäkökeskeisyyttä.

Wells (2006, 64) huomauttaa, ettei chick lit tyypillisesti ole korkeakirjallisuutta tavanomaisessa mielessä. Chick lit ei Wellsin mukaan yllä välttämättä edeltäjiensä tasolle, jos tutkitaan kielen monimuotoista, metaforista käyttöä, hahmojen monikerroksisuutta tai romaanin moniäänisyyttä. Naisten kirjoittamisen traditioon chick lit liittyy huumorin käytöllään. (mts.) Kieli on usein myös kovin köyhää, ellei kirjallisiksi ansioiksi lasketa chick litin tuottamia termejä ja fraaseja (Wells 2006, 64–65).

Chick lit on vahvasti yhteydessä merkkituotteisiin. Joissakin tapauksissa kirjailijoille maksetaan tuotesijoittelusta – aivan kuin elokuvan tekijöillekin. Chick lit onkin yhteydessä tuotteistamiseen ja mainontaan. (Harzewski 2006, 35.) Esimerkiksi suosikkisarja *Sex and the City* on nostanut esiin sellaisia brändeja kuten Manolo Blahnik, joka esiintyy myös tutkimuskohteessani.

## 4 Identiteetti

### 4.1 Postmoderni identiteetti – hybridi?

Identiteetti ei ole staattinen. Se hajoaa, pirstaloituu, moninaistuu ja muuttuu itsereflektiivisemmäksi modernissa maailmassa. Toisaalta taas kansallinen identiteetti<sup>11</sup> säilyy ja vahvistuu muutosten murroksessa. (Hall 2002, 6.) Identiteettejä on useita ja erityisesti maahanmuuttajilla kysymys identiteetistä voi nousta ratkaisevaksi. Hall esittää jokaisen maahanmuuttajan kokevan kysymyksen siitä, miksi tämä on maassa ja koska tämä on oikeissa palata kotiin. Hall toteaa maahanmuuttajien lunastaneen ainoastaan menomatkan. (mt. 10.) Vierauden ja juurettomuuden tunne on lisääntynyt.

Identiteetti on osittain opittua. Hall käyttää esimerkkinä mustien identiteettiä, jonka hän toteaa epävakaksi, ”sillä se on aina ollut kerrottua, tuotettua, ei mitään valmiina löydettyä.” (Hall 2002, 12.) Identiteettiä siis tuotetaan mm. kansallisten kertomusten kautta mutta myös aina suhteessa muihin (vrt. Said). Voidaankin puhua sosiaalisesta ja kollektiivisesta identiteetistä, joka sisältää ajatuksen ihmisen samaistumisesta toisiin ihmisiin. Näin ollen siihen liittyy vahvasti sekä kuulumisen että poissulkemisen elementit. (mm. Moilanen ja Sulkunen 2006, 7.) Hallin mukaan identiteetin tehtävänä on siloittaa kuilua itsen ja kulttuuristen maailmojen välillä. Molemmat, sekä subjektit että sosiaaliset maailmat ovat liikkeessa, minkä vuoksi voidaan puhua useista eri identiteeteistä. (Hall 2002, 22.)

Identiteetti muodostuu yksilön itsensä kokemista tärkeistä määreistä. Näitä voivat Moilasan ja Sulkusen (2006, 7) mukaan olla sukupuoli, ikä, sivilisaatio,

---

<sup>11</sup> Kansallisen identiteetin määrittely on kiistanalaista. Sillä voidaan tarkoittaa valtion poliittista tai kansainvälistä identiteettiä, kansan tai kansakunnan identiteettiä tai yksilön samaistumistapoja johonkin edellä mainituista. (Saukkonen 2005, 90/40).

ammatti tai kansallisuus. Judith Butler käsittelee klassikotutkimuksessaan *Gender Trouble* (suom. *Hankala sukupuoli*) naiseutta sekä tuotettuna että opittuna sukupuolena (mm. 8–9). Simone de Beauvoir näkee naiseuden maskuliinisuuden negaationa, tuotettuna *Toisena*. Erityisesti etnisyyden ja sukupuolen merkitykset ovat tutkimuksessani keskeisellä sijalla. Missä määrin etninen tausta – tutkimuksessani saksalainen ja turkkilainen – vaikuttaa identiteettiin? Toisaalta: miten sukupuoli määrittelee identiteettiä?

Kansallinen kulttuuri on yksi kulttuurien keskeisistä lähteistä (Hall 2002, 45; vrt. Goethe). Hallin mukaan kansalliset identiteetit ovat myös epästaattisia ja muuttuvia. Ne muuttuvat representaatioiden, kulttuuristen representaatiojärjestelmien, mukaan. (mt. 46.) Etnisyydellä ”voi olla perustava elementti taantumuksellisessa, nationalismissa tai kansallisessa identiteetissä<sup>12</sup>.” (Hall 2002, 16). Hall puhuu etnisyydestä kuvitteellisena yhteisönä, joka on alkanut määrittää identiteetille uutta liikkumatilaa, joka puolestaan rakentuu erolle. (mt. 16). Samalla hän viittaa Benedict Andersoniin, joka on määritellyt kansallisen identiteetin olevan ”kuvitteellinen yhteisö” (eng. *imagined community*). (Hall 2002, 47.) Jos etnisuus on kuvitteellinen yhteisö, se on myös yksi kansallisen identiteetin merkittävimmistä piirteistä. Näin ollen etnisuus voikin nousta ratkaisevaksi kysymykseksi, kun puhutaan uusista kansallisista yhteisöistä, jotka rakentavat omaa kultturiaan ja kulttuurista identiteettiään. Onko saksalaisturkkilaisilla yhteisöillä käynnissä tällainen prosessi?

Homogeeniset ja globaalit identiteetit ovat rapautuneet, kun taas kansalliset ja muut ”paikalliset” tai rajalliset identiteetit vahvistuvat eräänlaisena vastapoolina globalisaatiolle. Globalisaation myötä uudet, hybridit identiteetit ottavat kansallisten identiteettien paikan. (Hall 2002, 58.) Hall mainitsee, että tällaisessa tilanteessa luodaan uusia yhteisiä kaikkien identiteettejä, jotka perustuvat yhteisiin

---

<sup>12</sup> Kansallisen identiteetin määrittely on kiistanalaista. Sillä voidaan tarkoittaa valtion poliittista tai kansainvälistä identiteettiä, kansan tai kansakunnan identiteettiä tai yksilön samaistumistapoja johonkin edellä mainituista. (Saukkonen 2005, 90/40). Itse käytän kansallinen identiteetti -termiä merkitsemään jotakin, joka paikantaa yksilön ja antaa tälle juuret.

kokemuksiin. Yksi tällainen läntisen maailman kokemus on terrori-iskut 11. syyskuuta 2001 (mt. 61.) Tällaiset yhteiset kokemukset heikentävät kulttuurisia identiteettejä. Vastaavasti tunnetaan viehtymystä eroon ja etnisyyden ja “toiseuden” markkinoimiseen. Niinpä globaalin sisällä olevat lokaalit kiinnostavat (vrt. saksalaisturkkilaisen maahanmuuttokirjallisuuden buumi), ja edelleen syntyy uusia “globaaleja” ja “lokaaleja” identifikaatioita. (mt. 63–64.) Thomas Hylland Eriksen (2004, 371) katsoo, että maahanmuuttajien identiteetistä puhuttaessa on yleisesti hyväksytty käsitys kahdessa maailmassa asumisesta ja kulttuurisen koodin vaihtamisesta kontekstista toiseen. Eriksen jatkaa identiteetin eroavan kotimaan identiteetistä. Maahanmuuttaja pyrkii oppimaan maan tavoille ja tietoisesti vahvistamaan kulttuuri-identiteettiään. (Eriksen 2004, 369–371.)

Hall (2002, 67) painottaa vielä kansallisten kulttuurien ja identiteettien olevan “pluralisoituneita” maahanmuuttajien myötä. Niinpä kansallisen identiteetin rajat ovat kyseenalaistuneet ja sen eroon, “toiseuteen” ja kulttuuriseen moneuteen kohdistamat paineet ovat tulleet aiempaa läpinäkyvämmiksi. Tämän myötä identiteettien kenttä on laajentunut ja uudet identiteettipositiot ovat levinneet, eriytyneet ja asettuneet toisiaan vastaan, minkä seurauksena paikalliset identiteetit ovat vahvistuneet ja uusia identiteettejä on syntynyt. (mt. 67–68.) Tästä on seurannut niin valtaväestössä kuin myös vähemmistöryhmissä strateginen vetäytyminen; jälkimmäisessä ryhmässä vetäytyminen on nähtävissä vastareaktionä kulttuuriseen rasismiin. (mt. 69.) Yksilön on täten täytynyt identifioida itsensä uudelleen omiin alkuperäiskulttuureihinsa. Yhtäällä on rakennettu vahvoja vastaetnisyyksiä, ja toisaalla on herätetty henkiin kulttuurinen traditionalismi, uskonnollinen oikeaoppisuus sekä poliittinen seperatismi. (mts.) Onko tällaista itsensä uudelleen identifiointia näkyvissä saksanturkkilaisessa kirjallisuudessa? Feridun Zaimoglun *Kanak Sprakissa* (1995) ääneen pääsevät katujen saksanturkkilaiset miehet, jotka kertovat omalla katujen saksallaan, millaista on olla saksanturkkilainen, laitakatujen kulkija. Samalla he erottelevat oman elinpiirinsä valtaväestön elinpiiristä ja korostavat omaa etnistä syntyperäänsä mutta

kohtaavat samalla eriyttämistä. Heidät on eriytetty valtakulttuurista heidän kansallisuutensa takia.

## 4.2 Kieli kulttuurin ja identiteetin välineenä

Kieli on identiteetin perusta. Ihminen syntyy kieleen, elää kielessä ja kielen ympäröimänä: kieltä oppiessaan hän tulee osaksi kieltä käyttävää yhteisöä, mutta samalla hän eroaa muista, toisista. Kielellistäessään ympäristöönsä ihminen rakentaa *omaa elämäntarinaansa*. (Lehtonen 1996, 17, 47–48.)

Maahanmuuttajien sopeutumiseen – ja eron kokemiseen – vaikuttavat ennen kaikkea kielelliset konventiot. Kielellistämällä itsemme kielellistämme myös sen, mitä itse emme ole. Kielellä voimme erottaa ihmisjoukkoja toisistaan. Kieli identifioi ihmisen. Kielellä voidaan aineellistaa toinen, kuten Rantonen toteaa (1999, 44).

Kielitaidottomuus tai oman kielen kanssa yksin jääminen voi myös erottaa ympäröivästä yhteiskunnasta. Kankkonen (2008, 38, 40) viittaa kielitaidon puutteeseen sopeutumisen kannalta, mutta huomauttaa myös, että nykyisin keskusteluaiheena on ennen kaikkea uskonnon voimakkuus. Saksassa on pyritty hakemaan keskusteluyhteyttä muslimiyhteiskuntaan, mutta vuoropuhelu keskeytyy erilaisiin tulkintoihin ja annettuihin merkityksiin.

Julia Kristeva on klassikkoteoksessaan *Muukalaisia itsellemme* (1992, 24–25) sanonut: ”Olla puhumatta äidinkieltä. Asustaa oudossa puheen soinnissa, järkeilytavoissa joita ei löydy ruumiin yömuistista, lapsuuden kirpeänmakeasta unesta. Vaalia sisällään – kuin salaista hautaa tai vammaista lasta, rakastettua ja hyödytöntä – tätä entisyyden kieltä, joka kuihtuu muttei jätä sinua koskaan. [...]

Tunnet, että uusi kieli on ylösnousemuksesi: uusi nahka, uusi sukupuoli. Mutta illuusio särkyy.. [...] Tällä tavalla kahden kielen välissä sinun elementtisi on hiljaisuus.” Kahden kielen paineessa yksilö tulee tietoisemmaksi omasta äidinkielestään, omasta kulttuuristaan ja omista juuristaan. tietoisemmaksi omasta äidinkielestään, omasta kulttuuristaan ja omista juuristaan. Yksilö muistaa, mitä oli entinen elämä ja toisaalta on yksin uudessa kulttuurissa ja uuden kielen parissa.

Kieli on osa identiteettiä, osa olemista sinut itsensä kanssa. Kieli on jatkuvasti läsnä, muistissa, unissa ja ajattelussa. Kohdemaan kielen osaaminen ei takaa onnellisuutta tai autuutta, kuten Iris Alanyalin romaanissa *Die Blaue Reise* Iriksen isä saa kokea:

Heimweh hängt an der Sprache, sagt mein Vater. Deshalb müsse man die Sprache des Landes lernen, in dem man lebe. Also lernte mein Vater Schwäbisch. [...] Eines Tages aber hatte mein Vater tatsächlich Heimweh, er litt an Sprach-Heimweh. Er fühlte sich wohl in Deutschland, er hatte eine interessante Arbeit, Erfolg bei den Frauen und viel Spaß mit so manchem Kollegen, er hatte darauf geachtet, sich seine Freunde vor allem unter Deutschen zu suchen – aber jetzt konnte er mit niemandem Türkisch sprechen. Die Sprache, mit der er immer noch dachte, die Sprache, in der er immer noch träumte, mit der war er ganz allein. [...] Plötzlich war das Türkische mehr als nur eine Sprache. In Deutschland war sie nicht mehr einfach ein Mittel zur Kommunikation, sie war wie ein enger Freund, mit dem er alles teilte. [...] Und jedes Wort klang in den Ohren und schmerzte in der Seele. Diese Sprache war kein Mittel zum Zweck mehr, um sich mit anderen zu unterhalten. Im Gegenteil, sie warf ihn auf sich selbst zurück, erinnerte ihn ständig daran, dass er an diesem Ort der Einzige war, der so sprach. [...] Mein Vater sehnte sich danach, wieder einmal Türkisch zu sprechen, und so tat er das [...] Er ging zum Bahnhof. (dBR 48–50.)

Isäni mukaan koti-ikävä on yhteydessä kieleen. Siksi täytyy opiskella sen maan kieltä, jossa elää. Niinpä isäni oppi swaabia. [...] Eräänä päivänä isälleni tuli koti-ikävä, hän kompastui kieli-ikävään. Hän viihtyi Saksassa, hänellä oli mielenkiintoinen työ, menestystä naisten parissa ja hauskaa niin monen kollegan kanssa. Hän oli keskittynyt etsimään ystäviään ennen kaikkea saksalaisten joukosta – mutta nyt hän ei pystynyt puhumaan turkkia kenenkään kanssa. Hän oli yksin kielen kanssa, jolla hän yhä edelleen ajatteli, kielen kanssa, jolla hän yhä edelleen unelmoi. [...] Yhtäkkiä turkin kieli oli enemmän kuin vain kieli. Saksassa se ei ollut enää vain kommunikoinnin väline, se oli kuin pysyvä ystävä, jonka kanssa hän kaiken jakoi. [...] Ja jokainen [turkinkielinen] sana soi korvissa ja haavoitti sielua. Tämä kieli ei ollut enää käyttökelpoinen viestintäväline. Päinvastoin se palautti hänet lähtökuoppiin, muistutti häntä jatkuvasti siitä, että hän oli tässä paikassa ainoa, joka puhui niin. [...] Isäni kaipasi jälleen turkiksi puhumista, joten hän teki sen.. [...] Hän meni juna-asemalle.

Kieli kietoutui sittenkin koti-ikävään. Vaikka Iriksen isä oppikin saksaa, hän oli yksin oman kielensä kanssa. Hän oli *muukalainen* vieraassa kielessä. Isän kotikieli, turkki, oli kuin ylimääräinen vaatepari, jota hän kanto mukana ja jota hän joutoi piilottelemaan muulta ympäristöltä, sillä se erotti hänet ympärillä olevista ihmisistä ja teki hänestä toisenlaisen. Isä yritti sopeutua vieraaseen kulttuuriin, oli opetellut uuden kielen, mutta kotikieli muistutti häntä menneestä ja siitä, mitä hän oli ja mistä hän tuli. Kieli symboloi menneisyyttä ja juuria, samalla se oli isälle kuin raja-aita, joka erotti hänet saksalaisista ja teki hänestä muukalaisen.

Alanyalın romaanissa opetetaan lukijalle oikeaa lausuntatapaa turkkilaisille nimille (dBR, 20.) Turkin kielen lyhyt esittely alaviitteessä osoittaa perehtyneisyyttä kieliin mutta on myös epätyypillistä viihderomaaneille tai omaelämäkerroille. Toisaalta taas turkkilaisten sanojen käyttö, toisin sanoen etnisten viivahteiden esiin tuominen, on tyypillistä chick litille.

Kielen oppimisen vaikeus eristää myös ympäröivästä yhteiskunnasta. Sekä Alanyalın että Akyünün romaaneissa kielen osaamattomuus nousee kynnyskysymykseksi sopeutumisessa. Alanyalın romaanissa vanhemmalla iällä Saksaan muuttaneet Teyze ja Oma ovat hukassa joutuessaan asioimaan saksalaisen lihamestarin kanssa. Akyünün romaanissa niin äiti ja isä kuin myös veli elävät eristäytyneinä yhteiskunnasta kielitaidottomuuden vuoksi:

Meine Mutter mag keine Konsonanten. Es fällt ihr schwer, zwei von ihnen hintereinander auszusprechen. [...] Probleme bereiten ihr auch die Artikel. >>Wozu sollen die gut sein?<< fragt sie mich ungehalten. [...] Verglichen mit meiner Mutter hat mein Vater nur geringe Probleme mit der deutschen Sprache. [...] (EHmsS, 16–17.)

Äitini ei pidä konsonanteista. Hänestä on vaikeaa lausua niitä peräkkäin. [...] Ongelmia hänelle aiheuttavat myös artikkelit. "Mihin ne nyt sopisivat?" hän kysyy minulta. [...] Verrattuna äitiini isälläni on vain tiettyjä ongelmia kielen kanssa.

Türkisch spricht er mit deutschem Dialekt. Es ist ein einfaches Türkisch, und Mustafa ist der Einzige in der Familie, der das >>r<< nicht richtig rollen kann. Auf Deutschländisch sagt er mit schlecht gerolltem >>r<<: >>Isch bin Türke, und wenn die kein Respekt haben vor mein Kültür, dann kriegen die Problem mit mir.<< Es ist sehr schwer zu sagen, ob Mustafa die Verkörperung misslungener



Integratign ist oder sich einfach nur seinen Lebensumständen angepasst hat. (EHmssS, 129.)

Turkkia hän [Mustafa] puhuu saksalaisella murteella. Se on yksinkertaista turkkia, ja Mustafa on perheemme ainoa, joka ei osaa rullata r:ää oikein. Saksalaisittain huonosti tärisetetyn r:n kanssa hän sanoo: ”Mä olen turkkilainen, ja jos ne eivät kunnioita mun kylttyyriä, silloin ne joutuvat ongelmiin mun kaa.” On kovin hankalaa sanoa, onko Mustafa epäonnistuneen integroitumisen ruumiillistuma vai onko hän vain yksinkertaisesti sopeutunut elinolosuhteisiinsa.

Akyünün romaanissa Haticen veli, Mustafa, käyttää kielitaidottomuuttaan hyväkseen vahvistaakseen asemaansa turkkilaisessa yhteisössä. Jos hän puhuisi saksaa oikeaoppisesti, hänen jenginsä ei kunnioittaisi häntä. Niinpä hän puhuu saksan ja turkin sekoitusta tietoisesti ylläpitäen kuvaa turkkilaisesta, joka ei ole hylännyt juuriaan.

Turkkilaiset maahanmuuttajat eivät välttämättä myöskään viitsi opiskella saksan kieltä. Iris keskustelee Mensassa kahden turkkilaisen opiskelijapojan kanssa ja vihastuu, kun nämä perustelevat saksan opiskelemattomuuden sanomalla, että he palaavat joka tapauksessa Turkkiin opintojen jälkeen, koska heillä on velvollisuuksia maataan kohtaan. Sen lisäksi he mainitsevat saksalaiset kylmäsydämissiksi:

Da platzte mir der Kragen. Natürlich entsetzte mich der Anstieg der Ausländerfeindlichkeit seit der Wiedervereinigung. ”Aber ich kann dieses Gejammer nicht mehr hören”, fauchte ich. ”Die meisten Türken leben hier jahrelang, verlieren trotzdem kein gutes Wort über Deutschland und begründen ihre Ignoranz mit diesem Soziologendeutsch, das alle erstaunlich gut beherrschen. Ach, diese emotionale Kälte der Deutschen! Und die fatalen Integrationsversäumnisse der Politik! Wahrscheinlich ist das schlechte Wetter auch mit schuld?” (dBR, 214–215.)

Silloin poltin hihani. Tietenkin minua kauhistutti yhdistymisen jälkeen lisääntynyt muukalaisvihamielisyys. ”En voi kuunnella enää tätä ruikutusta”, sähisin. ”Useimmat turkkilaiset elävät täällä vuosikausia eivätkä siltikään sano mitään hyvää Saksasta ja perustavat tietämättömyytensä tähän sosiologisaksaan, jonka kaikki ällistyttävän hyvin hallitsevat. Ai, tämä saksalaisten emotionaalinen kylmyys! Ja politiikan fataalit integraatiolaiminlyönnit! Onkohan luultavasti huono sää myös syyllinen?”

Kielen osaaminen takaa toisaalta anonymiteetin muiden joukossa. Kukaan ei

huomaa erilaisuutta, kukaan ei pidä Toisena. Kieli takaa kuulumiseen johonkin ympäristöön, ja siltikään sinne ei kuulu täysin. Maahanmuuttaja, kosmopoliitti, on kaikkialla yksin. Hatice joutuu huomaamaan tämän Anatoliassa:

Ich fühlte mich zwar fremd in dieser Welt, aber dennoch faszinierte sie mich. Ich hatte ein eigenartiges Gefühl, denn die Fremdheit, die ich verspürte, befand sich eigentlich nur in meinem Kopf. Die Menschen auf dem Markt merkten nicht, dass ich nicht zu ihnen gehörte, schließlich sah ich mit meiner Kleidung aus wie sie, verstand, was sie sagten. [...] Obwohl ich auch hier in Anatolien fremd war, empfand ich eine große Nähe. Es war nicht meine Welt, aber wir hatten die gleiche Sprache. (EHmsS, 57.)

Tunsin itseni vieraaksi tässä maassa, mutta silti se ihmetytti minua. Minulla oli omituinen tunne, sillä aistimani vieraus oli ainoastaan päässäni. Ihmiset eivät markkinoilla huomanneet, etten kuulunut heihin, sillä näytinhän vaatetukseltani samalta kuin he, ymmärsin, mitä he sanoivat. [...] Vaikka olin vieras myös täällä Anatoliassa, tunsin suurta läheisyyttä. Se ei ollut maailmani, mutta meillä oli yhteinen kieli.

Yhteinen kieli on jälleen yhdistävä tekijä, mutta Haticen kokemukset kasvu-ympäristöstään Saksassa ovat värittäneet hänen suhtautumistaan muualle. Hän on tutussa, mutta samalla vieraassa ympäristössä. Hän kuuluu niin turkkilaiselle torille kuin myös saksalaiseen suurkaupunkiin. Päähenkilö Hatice on ja ei kuitenkaan ole samanlainen kuin maanmiehensä, sillä hänellä on myös länsimaiset tavat ja ajatukset, jotka hän hylkää Anatoliassa pukeutuessaan perinteiden mukaan ja kunnioittaessaan kotikulttuuriaan.

### 4.3 Tasapainoilua kulttuurien välissä

Natürlich mache ich etwas falsch. Ich versuche, in zwei Welten gleich gut zurechtzukommen, die sich einfach nicht unter einen Hut bringen lassen. (EHmsS, 9.)

Tietenkin teen jotain väärin. Yritän samanaikaisesti selviytyä yhtä hyvin kahdessa maailmassa, jotka eivät millään tahdo tulla toimeen keskenään.

Hatice Akyünün romaanin *Einmal Hans mit scharfer Soße* alanimi *Leben in zwei Welten* kertoo jo romaanin teemasta. Teos käsittelee elämistä kahdessa erilai-

sessä kulttuurissa. Romanin minämuotoinen kertoja, Hatice, yrittää sovittaa kahta maailmaa toisiinsa: saksalaista ja turkkilaista. Päähenkilö Haticen molemmat vanhemmat ovat saapuneet Saksaan työn perässä Haticen ollessa kolmivuotias. Haticen vanhemmat elävät täysin turkkilaisten kulttuuritapojen mukaan Duisburgissa, kun taas Hatice on itse lähtenyt töiden perässä Berliiniin. Näiden kahden maailman välillä Hatice yrittää puikkelehtia parhaan kykynsä mukaan. Jo yllä oleva katkelma luo kuvan saksanturkkilaisen naisen ongelmasta: vanhempien kotimaan kulttuurin ja uuden kotimaan kulttuurien välillä on suuri ero, jota on vaikea tasoittaa.

Akyünün romaanissa päähenkilö joutuu puikkelehtimaan kulttuurien välillä; hän ilmoittaa olevansa turkkilainen, jolla on saksalainen passi. Akyünillä passi ei määritä identiteettiä, etnisyyttä sitä vastoin kylläkin. Passi on väline olla ja elää Saksassa, toimia saksalaisessa yhteiskunnassa sekä olla yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. Sen sijaan etnisyyttä määrittää identiteettiä: kuka minä olen, millainen minä olen, mitä minä arvostan. Päähenkilö Hatice on valinnut saksalaisen elämän, sian lihansyönnin ja minihameet.

Ich fühle mich in beiden Welten zu Hause, der deutschen und der türkischen, bin weder in der einen noch in der anderen nur Gast und schöpfe aus vollen Zügen aus zwei reichhaltigen Kulturen. Ich bin Hatice, mit all den Erfahrungen, Erlebnissen und Wünschen aus beiden Welten, und ich schätze gerade die Andersartigkeit von Deutschen und Türken. (EHmsS, 183.)

Tunnen oloni kotoisaksi molemmissa maailmoissa, saksalaisessa ja turkkilaisessa, enkä ole kummassakaan vain vieraana vaan nautin täysin rinnoin kummastakin rikkaasta kulttuurista. Olen Hatice, molempien maailmojen kaikkien kokemusten, elämysten ja toiveiden kanssa, ja arvostan juuri saksalaisten ja turkkilaisten toisenlaisuutta.

Iris Alanyalin romaanissa taas päähenkilö Iris on valinnut saksalaisen elämän. Hän on syntynyt ja kasvanut Saksassa, joten turkkilaiset tavat tulevat ainoastaan isoäidin ja -tädin oppien kautta. Iriksen hahmolle kielen valinta on selvää; hänelle turkin kielen osaamattomuus on painolasti, sillä hänellä ei ole ollut koskaan

luonnollista ympäristöä käyttää turkin kieltä. Kotona on puhuttu aina saksaa.

Ja, mein Türkisch war miserabel. Mein Vokabular umfasste einen Grundwortschatz für den Maichinger Alltag, von der Grammatik hatte ich keine Ahnung, und schreiben konnte ich auch nicht. Aber ich war inzwischen Türkin genug, um das ändern zu wollen. (dBR, 218.)

Kyllä, turkkini oli surkeaa. Sanastoni sisälsi perussanaston maichingerilaista arkipäivää varten, kieliopista minulla ei ollut aavistustakaan ja kirjoittaakaan en osannut. Olin kuitenkin tarpeeksi turkkilainen, jotta haluaisin muuttaa asioiden laidan.

Irikselle kielen osaamattomuus ja tieto siitä, ettei hän osaa muodostaa oikeanlaista r-äännettä, ovat painolasti. Turkkilaiset kuulevat hänen puheensa virheet ja pitävät Iristä ei-turkkilaisena puheensa vuoksi. Sen sijaan saksalaiset taas pitävät Iristä ennen kaikkea turkkilaisena, koska tämä osaa puhua turkkia. Toimittajana työskennellessään Iris törmää myös maahanmuuttajakirjallisuuteen. Hän on nimittäin kulttuuritoimittaja.

Allerdings ging es darin [in der Immigrationsliteratur] immer noch vor allem um Fremde und Einsamkeit. Als ich Lesungen dieser Autoren besuchte, begriff ich auch, warum sie sich fremd und einsam fühlten. Es handelte sich um Türken, die seit zehn, zwanzig Jahren in Deutschland lebten, und ihr Deutsch entsprach in etwa meinem Türkisch. Mit dem Unterschied, dass ich mich für mein begrenztes Oma-Enkel-Vokabular inzwischen schämte, während sie mit ihren Sprachkenntnissen umbekümmert durch Podiumsdiskussionen stolperten oder Preise für einen "ganz neuen, nur scheinbar naiven Blick auf Deutschland" einheimsten. (dBR, 212–213.)

Kuitenkin maahanmuuttokirjallisuudessa oli aina kysymys ennen kaikkea vieraudesta ja yksinäisyydestä. Kun kävin kirjailijoiden luentatilaisuuksissa, tajusin myös, miksi he tunsivat olonsa vieraksi ja yksinäisiksi. Olihan kyse turkkilaisista, jotka asuivat Saksassa kymmenen, kaksikymmentä vuotta, ja heidän saksansa vastasi jotenkin minun turkin kielen taitoani. Sillä erotuksella, että minä häpesin silloin tällöin rajoittunutta isoäiti–lapsenlapsi-sanastoani, kun he taas häpeämättömästi kielitaitoineen keikaroivat keskustelutilaisuuksissa ja kotiuttivat palkintoja "aivan uudesta naivistisesta katsannosta Saksaan."

Kielitaidottomuus tai haluttomuus oppia kieli on este integroitumiselle. Oman kotikielen vaaliminen on syönyt halun oppia kieltä. Maahanmuuttajakirjallisuus on segmentoitunut ja eriytynyt, kuten useassa muussakin maassa. Sille myön-

netään omat palkintonsa, ja aivan kuin eriytymistä alleviivataksaan kirjailijat puhuvat murtaen saksaa ja vaalien omaa kotikieltään.

#### 4.4 Islam – osa identiteettiä ja tapa elää

Uskonto on usein iso osa etnistä identiteettiä (Hautaniemi 2001, 25). Se määrittelee hyvin pitkälle, millainen ihminen on: miten hän toimii ja millaisesta kulttuurista hän tulee.

Edward W. Saidin Orientalism-analyysin mukaan islamin nousu Muhammadin kuoleman jälkeen koettiin länsimaissa uhkaksi (Said 1970, 59). Niinpä se nähdään naista halventavana ja epätasa-arvoisena uskontona, jonka käytänteet eivät saavuta länsimaisessa diskurssissa minkäänlaista kaikupohjaa. Islamissa kyse on erityisesti kaikenkattavasta elämäntunteesta; se on sekä uskonto että kulttuuri, jotka ovat molemmat niin vahvasti sidoksissa toisiinsa, ettei niitä voi samalla tavalla erottaa kuin länsimaista kristinuskoa ja kulttuuria. Said toteaaakin uskonnon ja kulttuurin molempien olevan yhdistelmiä eivätkä mitään kokonaisuuksia (Said 1970, 74). Uskonto vaikuttaa muslimin jokapäiväiseen elämään niin kulttuurisella kuin myös lainsäädännöllisellä tasolla Lähi-idän maissa. Myös kotimaastaan lähteneet muslimit pyrkivät säilyttämään uskontonsa ja lakinsa. Viime vuosina onkin nähty mm. Ranskassa liikehdintää tunnustuksellisten vaattekappaleiden käytön kieltämisen vuoksi, ja Sveitsissä kiellettiin vastikään minareettien rakentaminen.

Länsimaisen feministitutkimuksen sokea piste on ollut rodullistavassa ja etnosentrisessä ajattelussa. Musliminaisten on usein nähty olevan patriarkaalisen yhteiskunnan uhreja (Rantonen 1999, 54). Uhriajattelu kyllästää länsimaista ajattelua ja tekee musliminaisista usein rampoja ja tahdottomia. Näin ei kuitenkaan ole. Uskonnon sisälläkin tekijät voivat toimia, eikä pelkästään uskonto tai patriarkaalinen yhteiskunta rajoita naisen toimintaa, vaan nainen löytää toimin-

taväylänsä itse.

Seuraavissa käsittelyluvuissa tutkin islamin suhdetta identiteettiin kulttuurisena vastineena. Islam esittäytyy tutkimuskohteissani ennemminkin vanhemmilta ja isovanhemmilta peräisin olevana seikkana kuin uskonnollisena osana identiteettiä. Sillä on kuitenkin merkityksensä identiteetin rakentumisessa.

#### 4.4.1 Islam kulttuurisena voimavarana

Die Welt im Allgemeinen und unsere in Maichingen ganz besonders waren wunderbar, weil Allah der Allmächtige wunderbar war. Der offensichtlichste Beweis für Allahs wunderbares Wirken aber waren die wunderbaren Enkeltochter, die er Oma und Teyze geschenkt hatte, und so wurden wir von ihnen auch behandelt. Kein Wunder, dass wir Allah auch ganz wunderbar fanden. (dBR, 93)

Maailma ylipäättään ja aivan erityisesti meidän [maailmamme] Maichingenissa olivat ihmeellisiä, olihan Kaikkivaltias Allah ihmeellinen. Mitä erinomaisin näyttö Allahin ihmeellisistä teoista olivat tietenkin ihmeelliset pojantytöt, jotka hän oli Omalle ja Teyzelle lahjoittanut, ja niin he myös meitä kohtelivat. Ei ihme, että meidän mielestämme Allah oli myös kovin ihmeellinen.

Islam näkyy päähenkilön arjessa ennen kaikkea Oman ja Teyzen toiminnassa. Nämä pitävät pojantytönsä Allahin ihmeellisten tekojen merkinä ja kohtelevat näitä siten. Lapset saavat tahtonsa lävitse muutamalla kyyneleellä, hedelmät kuoritaan ja viipaloidaan heidän eteensä, ruokapöydässä tytöt saavat parhaat palat. Näiden kaikki teot ovat anteeksiannettavia. Oma on harras muslimi, joka rukoilee päivittäin rukousmatollaan, vaikka pojantytönsä playmobilit ovat hajallaan rukousmaton ympärillä. Oma myös ihastuu kaikkeen kauniiseen ja antaa jouluna pojantytönsä koristella rukousmattonsa kultalameella. (dBR, 88.) Hän myös pyrkii tekemään hyviä tekoja; ruuan tuhlaamisen sijaan Oma kerää leipäkannikat ja syöttää useamman pussillisen ankoille, Allahin luomille olioille, lammella.

Iriksen isälle uskonto ei ole kaikki kaikessa. Saksalaisessa ruokapöydässä hän rukoilee Allahia saksalaisten rukoillessa Jumalaa (dBR, 32). Isä suhtautuu islamiin myös käytännönläheisesti: mikään ei estä häntä syömästä sian lihaa, vaikka islam sen kieltääkin. Isä käykin kerran viikossa syömässä punaista makkaraa (eine Rote Wurst) (dBR, 39). Keskustelu tulevan apen, protestanttisen kirkon dekaanin kanssa käy jouhevasti, kun molemmat täydentävät toistensa kertomuksia (dBR, 62). Iriksen isän isoisä olikin opettanut tyttärenpojalleen:

”Die Moschee ist gut für die alten Männer, dann sind sie nicht so allein und bleiben in Bewegung. Aber das wichtigste sind nicht die Gebete, das Wichtigste ist der Glaube. Den hat man im Kopf und im Herzen. Das Gebet sagt gar nichts: Teufel mit Gebetsteppich gibt es viele!“ (dBR, 62–63.)

”Moskeija on hyvä vanhoille miehille, sillä silloin he eivät ole yksin ja pysyvät liikkeessä. Mutta tärkeintä eivät ole rukoukset, tärkeintä on usko. Se on sydämessä ja päässä. Rukous ei sano mitään; on olemassa useita pirulaisia, joilla on rukouksematot.”

Teyzen suhde islamiin on hyvin käytännöllinen. Islam on päivittäin läsnä elämässä, mutta uskonto ei vaadi itse suoritettuja uskonnollisia riittejä:

Außerdem betete zumindest Teyze auch gar nicht so oft, vielmehr legte sie sich fünfmal am Tag stöhnend aufs Sofa und bat ihre Schwester, für ihre zarte Gesundheit mitzubeten. Sie habe es mit dem Rücken und in den Knien, auf denen ja die ganze Hausarbeit – das Mittagessen zu kochen – laste. (dBR, 94)

Toisekseen Teyze ei myöskään rukoillut kovin usein, pikemminkin hän kävi huokaisten viidesti päivässä sohvalle ja pyysi sisartaan rukoilemaan hänen heikon terveytensä puolesta. Kipu oli hänen selässään ja polvissaan, joiden päälle lankeivat kaikki kotityöt – päivällisen valmistaminen.

Lastenlapset saavat rukoilla pelkästään Allahia, sillä Oman ja Teyzen mielestä sanavalinnat eivät ole ratkaisevassa roolissa. Niinpä tytöt rukoilevat vain sanomalla ”Allah Allah”.

Isän ja äidin kertomuksessa isisoäiti (seine Oma) ottaa vastaan tiedon saksala-

laisesta miniästä sanoilla: ”Allah, womit haben wir das verdient!”<sup>13</sup> (dBR, 77.) Saksalainen miniä on kauhistus; tämä on vienyt rakkaan pojan ja opettaa tämän lapsille jumalattomia tapoja, kuten sianlihan syömistä. Turkissa asuva isoisoäiti on harras muslimi.

Tekstissä islam nousee erityisesti ruokakuvauksissa esiin. Siinä missä hartaat katolilaiset rukoilevat Jumalalta siunausta aterialle, Oma ja Teyze pyytävät Allahin siunausta jo ennen ruuanlaittoa. Kertojaminä Iris toteaaakin, että Koraanin suurat aloittava ”Bismillahirramnirrahim” kuuluu jokaisen enemmän tai vähemmän uskovan turkkilaisen arkeen. Tämä rukous mumistaan ennen lentokoneeseen nousemista tai kakkua uuniin työntäessä, sillä se on sisäinen tapa, joka auttaa keräämään voimia ja keskittymään. (dBR, 93.)

Kertojaminä toteaa yhä kuiskaavansa automaattisesti ”*Bismillahirramanirrahim*” ollessaan vaikean tehtävän edessä tai olettaessaan, ettei jumalallinen siunaus olisi pahitteeksi jonkin aikomuksen suhteen (dBR, 92). Uskonto on kuitenkin tapa; kaikkia sunnan oppeja ei noudateta Alanyalin perheessä tarkasti. Isä salaa äidiltään ja tädiltään sen, että on oppinut syömään sianlihaa. Alkoholiin suhtaudutaan myös varauksetta. Isotäti juo viiniä, koska se on terveydelle hyväksi, vaikka sharia kieltää huumavien aineiden käytön (vrt. Koraani 5: 90–91). Isän ja tyttöjen suhde islamiin on hyvin käytännöllinen, eikä sitä juuri muutamia harjoitteita lukuun ottamatta kuvata. Ainoastaan edellä kuvatun kaltainen turvautuminen Allahiin on läsnä heidän uskonnollisessa vakaumuksessaan.

Minäkertoja ottaa kantaa ramadanin aikaiseen paastoon seuraavasti:

Vielleicht hätte auch ich mich mit vierzehn, fünfzehn Jahren in eine tief gläubige Moslemin verwandelt. Damals war ich hauptsächlich damit beschäftigt, die Mayo- (viele Eier), die Hollywood- (viel Ananas) oder die >>Brigitte>>-Diät (viel Aerobic) auszuprobieren. In diesem Alter dürfte es vielen Mädchen ziemlich verlockend erscheinen, sich von Kopf bis Fuß in sackartige Gewänder zu hüllen und einen Monat lang tagsüber nichts zu essen. (dBR, 95.)

<sup>13</sup> Allah, mistä me olemme tämän ansainneet!



Ehkä olisin itsekin 14–15-vuotiaana kääntynyt syvästi uskovaksi muslimiksi. Silloin olin pääasiallisesti syventynyt kokeilemaan Mayo- (paljon kananmunia), Hollywood- (paljon ananasta) tai Birgitte-dieettiä (paljon aerobicia). Tässä iässä monikin tyttö saattoi pitää hyvin houkuttelevana ajatuksena itsensä peittämistä päästä jalkoihin säkintapaisiin vaatteisiin ja päiväsaikaista syömättömyyttä kuukauden ajan.

Ramadan näyttäyty 14–15-vuotiaalle tytölle ennen kaikkea suhtautumisessa ruokaan, eikä se saavuta ortodoksisen islamin näkemystä ramadanista. Se ei näyttäydy uskonnollisena Allahin palveluksena tai itsensä puhdistamisena syneistä.

Hatice Akyünün romaanissa islam liittyy vahvasti etniseen perimään. Saksaan muutettuaan Haticen isästä on tullut entistä hartaampi muslimi (EHmsS, 66); hän rukoilee viidesti päivässä ja käy päivittäin moskeijassa, mutta matkoilla hän pysähtyy rukoilemaan vain kolmesti, kuten Koraani on säätänyt. Haticelle arabian kieli tuottaa vaikeuksia. Hänelle suurat ovat sanahelinää (EHmsS, 68), sillä hän ei ymmärrä lukemaansa. Isälle taas riittää, että Hatice lukee rukouksensa, koska se kuuluu muslimin velvollisuuksiin. Aina matkoilla vanhaan kotimaahansa isä rukoilee Allahilta siunausta ja turvaa mutta myös kiittää rukouksissaan perille pääsystä.

In Deutschland war mein Vater sehr religiös geworden und ging täglich in die Moschee. Ab unserem zehnten Lebensjahr begleiteten meine Geschwister und ich ihn, um den Koran zu lernen. Meine Mutter kam nur selten mit, lediglich an den großen Feiertagen, ansonsten betete sie im Haus. Der Freitag war der wichtigste Tag im Leben meines Vaters, denn dann ging er zum Freitagsgebet. Es nimmt eine Sonderstellung ein, weil es anders als die fünf täglichen Gebete nicht an jedem Ort verrichtet werden kann. (EHmsS, 66.)

Saksassa isästäni tuli hyvin uskonnollinen, ja hän kävi päivittäin moskeijassa. Kymmenennestä ikävuodesta lähtien seurasimme minä ja sisarukseni häntä oppiaksemme Koraania. Äitini oli harvoin mukana, oikeastaan suurina juhlapäivinä, muutoin hän rukoili kotona. Perjantai oli isäni elämän tärkein päivän, sillä silloin hän meni perjantairukoukseen.

#### 4.4.2 Huivi symbolina

Uskonnollisia tunnuksia ollaan kieltämässä joka puolella Eurooppaa. Mm. julkisissa viroissa ei saa Saksassa käyttää uskonnollisia tunnuksia, ja toisaalta taas Ranskassa edustajisto on ajamassa mahdollisimman tiukkaa huivilakia. Keskusteluun musliminaisten huiveista (burkha) liittyy ympäri Eurooppaa turvallisuusnäkökohtien lisäksi seuraavia mielikuvia: huivi arkaaisen alistamisen symbolina, nainen ”sidottuna perheen ikeeseen”. (Beck-Gernsheim 2007, 59–60.)

Elisabeth Beck-Gernsheim huomauttaa, että erityisesti nuoret aktiiviset, itsenäiset ja itsetietoiset naiset valitsevat huivin käytön ennen kaikkea voidakseen yhdistää toisen maailman odotukset omaan elintapaansa ”und weil sie damit in mehrfacher Hinsicht auch ein Stück Freiraum gewinnen.<sup>14</sup>” (Beck-Gernsheim 2007, 60.) Huivin käyttö osoittaa perheille, ettei lapsi ole hylännyt vanhempiansa tahtoa; se antaa tyttärille mahdollisuuden päättää itse, miten he haluavat tulla kohdelluiksi. Huivilla on Beck-Gernsheimin mukaan niin ”traditionaalisia kuin myös traditiot ylittäviä merkityksiä.” (mts.) Huivi on myös ennen muuta oman elämänsuunnitelman (Lebensentwurf) tunnusmerkki, joka yhdistää uskonnon ja modernin toisiinsa. Se on myös kulttuurisen identiteetin tunnus, merkki kuulumisesta transnationaaliseen yhteisöön. Huivia käyttämällä yhteisön jäsenet tunnistavat toisensa. (Beck-Gernsheim 2007, 60–62.)

Iris käyttää huiviaan ainoastaan matkustaessaan Turkissa ja etenkin käydessään moskeijoissa. Sen sijaan hän ei käytä huivia Saksassa lainkaan, eikä häneltä sitä edellytetä. Eräässä pienessä kylässä hän on morsiuskamarissa, jossa on valtavasti huiveja:

Das Prunkstück aber hing von der Decke, und wenn man aufschaute, wurde einem schwindlig. Sternförmig hatten die Frauen Wäscheleinen von der Lampe in der

<sup>14</sup> Ja koska he huivia käyttämällä saavat enemmän vapaata tilaa.

Mitte des Raumes zu den Wänden gespannt, dicht an dicht. Und über die Leinen hatten sie ihr Brautgeschenk geworfen. Kopftücher in zartem Rosa, kräftigem Pink und dunklem Lila, beige und gelbe Kopftücher, hellgraue, blaue und schwarze Kopftücher. Kopftücher, verziert mit Ranken und Blüten, Kopftücher, eingefasst mit Troddeln und Spitzenbrodüren. Ein Baldachin aus Kopftüchern. (dBR, 225–226.)

Arvokkain lahja kuitenkin roikkui välikatosta, ja kun katsoi ylös, alkoi pyörryttää. Naiset olivat vetäneet pyykkinaruja huoneen keskellä olevasta lampusta seinille tähtimäiseen muodostelmaan, vieri viereen. Ja narujen päälle he olivat heittäneet morsiuslahjansa. Vaaleanroosia huiveja, vahvoja pinkkejä ja tumman violetteja, beigenvärisiä ja keltaisia huiveja, vaaleansinisiä, sinisiä ja mustia huiveja. Huiveja, jotka oli koristeltu runsain köynnöksin ja kasvein; huiveja, jotka oli reunustettu tupsuin ja pitsinauhoin. Huiveista tehty katos.

Hatice Akyünün romaanissa päähenkilö Haticen suhde musliminaisen huiviin ei ole selkeä. Hänen äitinsä pitää huivia musliminaisen oikeutena. Äiti on kasvanut huivin käyttöön Turkissa, ja huivi kuuluu naisen ulkomuotoon myös uskontunnustuksen merkinä. Myös Haticen isosisko pitää huivia mutta käyttää sitä asusteena. Hänellä onkin huiveja eri kuoseissa hyllykaupalla. Hatice sen sijaan on lapsena vihannut huivia eikä ole ymmärtänyt sen kulttuurista tai uskonnollista merkitystä. Niinpä hän on halunnut repiä huivin pois päästään eikä ole käyttänyt sitä kuin kotona. Vasta myöhemmin, journalistina työskennellessään, Hatice on ymmärtänyt huivin suoman vapauden ja merkityksen:

Außerdem wollte ich mein Kopftuch loswerden. Es stand mir einfach nicht, es machte mich klein und hässlich, ich fühlte mich nicht wohl damit. Sobald ich nur raus aus unserem Haus und um die Ecke war, zog ich es mir vom Kopf und stopfte es in meinen Schulranzen. In der Schule mussten wir es nicht tragen, im Gegenteil, der Direktor hatte es sogar verboten. Wir liebten ihn dafür.

[...] Sogar zum Frauengefängnis [in Afghanistan als Journalistin] bekam ich Zugang. Das lag unter anderem daran, dass ich einen arabischen Namen habe und Kopftuch trug. Zum Glück hatte ich überhaupt eines dabei, eher beiläufig hatte ich es vor meiner Abreise in den Koffer gesteckt. Zum ersten Mal seit meinem Abschied vom Elternhaus setzte ich es selbstverständlich wieder auf. Ohne das Kopftuch fühlte ich mich in diesem Land ausgeliefert und nackt. (EHmsS, 69, 74.)

Sitä paitsi halusin eroon huivistani. Se ei yksinkertaisesti sopinut minulle, se teki minut pieneksi ja inhottavaksi, en tuntenut oloani kotoisaksi siinä. Niin pian kuin vain olin kotoamme ulkona ja kulman takana, otin sen pois päästäni ja sulloin sen koululaukuuni. Koulussa meidän ei täytyntyt sitä pitää, päinvastoin, johtaja oli

jopa kieltänyt sen. Rakastimme häntä siitä hyvästä.

[...] Jopa naistenvankilaan sain pääsylvan. Se johtui mm. arabialaisesta nimestäni ja huivin käytöstä. Onneksi minulla ylipäätään oli yksi huivi mukani, oikeastaan olin vain työntänyt sen puolihuolimattomasti matkalaukkuun ennen lähtöäni. Ensimmäistä kertaa vanhempieni kodista lähdön jälkeen asetin sen itsestäänselvästi päähäni. Ilman huivia tunsin itseni tässä maassa [Afganistanissa] avuttomaksi ja alastomaksi.

Sekä Alanyalın että Akyünün romaaneissa tuodaan usein esiin arabinkielisiä nimityksiä varsinkin uskonnosta puhuttaessa. Islaminusko yhdistetäänkin vahvasti turkkilaiseen perimään, ja sen käsitteleminen vahvistaa entisestään turkkilaisuuden tunnetta. Toisaalta ei voi olla kysymättä, onko islamin vahva esille nostaminen myös tapa saada saksalainen yleisö suhtautumaan suopeammin vieraaseen kulttuuriin ja uskontoon, jota länsimaisittain pidetään alistavana ja patriarkaalisena.

Saksanturkkilaisessa nykynaiskirjallisuudessa on kysymys ennen kaikkea perhekertomuksista: siitä, miten merkitseviä perheenjäsenet ovat; miten perheenjäsenten kanssa toimeen tuleminen on välillä hankalaa, varsinkin kun joudutaan risteilemään kahden kulttuurin välillä. Toisin kuin suurimmassa osassa chick litiä ystäviäkin tärkeämpiä Toisia, joihin päähenkilöt peilaavat itseään, ovat perheenjäsenet. Perinteisessä angloamerikkalaisessa chick litissä ystävät muodostavat perheen; saksanturkkilaisessa chick litissä perhe on merkitsevä Toinen. Esimerkiksi Alanyalilla ystäväistä on nimetty ainoastaan matkustuskumppani ja Akyünillä ainoastaan paras ystävätär, Julia. Kyseessä on myös selkeä irrottautuminen perinteisestä muslimityttären roolista. Identiteetti muodostuu niin perheen kuin myös ympäröivän yhteiskunnan vaikutuksesta. Siihen vaikuttavat lisäksi uskonto että ympäristö.

## 5 Matkojen tematiikka

### 5.1 Iriksen vanhempien matkat

Iris Alanyalin romaanissa *Die Blaue Reise* ollaan jatkuvasti matkoilla. Turkki-lainen isä vie Iriksen äitiä tapailuvaiheessa ulkomaille ympäri Eurooppaa, ja he ovat jatkuvasti liikkeessä. Myös lasten ollessa pieniä vanhemmat matkustavat useasti.

Iriksen isän nuoruus kului vanhojen naisten seurassa, turkkilaisten mattojen ja seitsemäntoista kissan kera. Izmirin kadut kävivät liian ahtaiksi, ja nuori mies muutti Istanbuliin huoneistoon, jonka ikkunasta hän näki Euroopan. (dBR, 23.) Halu ulkomaille oli suuri. Arkkitehtiopiskelijana hän tapasi alivuokralaisasun-nossaan Hans der Schwaben, joka järjesti nuorukaiselle kesätyön Stuttgartissa rakennustyömaalla. (mt. 24–25.)

Matka Eurooppaan tapahtui toisen luokan junavaunussa. Puhtauteen tottuneelle nuorukaiselle kolmen päivän peseytymättömyys oli kauhistus. Eurooppa ei ollut nuorukaisen mielikuvissa likaisuutta, savua, kuumuutta tai meluavia ihmisiä.

Europa, dachte mein Vater, Europa ist das nocht nicht. Er erinnert sich kaum an diese erste und für ihn doch so bedeutende Fahrt, seine erste größere Reise überhaupt. Er sagt, es sei eine Höllenfahrt gewesen. [...] Aber dann, nach zwei Tagen, kam Österreich. [...] Aber mein Vater hatte keinen Blick mehr für sie [neue Passagiere], er saß mit einem Lächeln am Fenster und starrte hinaus. (dBR, 26–27.)

Eurooppa, isäni ajatteli, Eurooppa tämä ei ole. Hän tuskin muistelee tätä ensimmäistä ja hänelle niin merkittävää matkaa, ylipäätään ensimmäistä suurempaa matkaansa. Hän sanoo sen olleen helvetillinen matka. [...] Mutta sitten, kahden päivän päästä, tuli Itävalta. [...] Mutta isälläni ei ollut enää aikaa katsoa heitä, hän istui hymyillen ikkunassa ja tuijotti ulos.

Iris peilaa omaa identiteettiään isän kokemuksia vasten. Hän kyselee isältään tämän ensimmäisistä kokemuksista Saksassa. Isän kokemukset ovat ensimmäisen maahanmuuttajasukupolven kokemuksia. Toisaalta ne ovat kokemuksia siitä, miten elämältä tahdotaan enemmän ja miten toivo asetetaan tulevaan ja uuteen maahan, ja toisaalta ne ovat kokemuksia rasismista.

"Ich muss oft an den imaginären Radiergummi meines Vaters denken [...] Nur manchmal, wenn ich nachhake und gut aufpasse, dann erwische ich noch ein paar Krümel des Radiergummies, an denen die anderen Geschichten kleben, die Geschichten aus der Zeit, als sie ganz neu in der Klasse waren und es Deutschland noch nicht so leicht machen konnten, ihnen anerkennend auf die Schulter zu klopfen." (dBR, 28.)

Minun täytyy usein ajatella isäni imaginaarista pyyhekumia. [...] Vain joskus, kun tiukkaan ja keskityn hyvin, tavoitan joitakin pyyhekumin murusia, joihin muut tarinat kiinnittyvät. Tarinoita ajasta, jolloin tarinat olivat täysin uusia luokkahuoneissa ja jolloin ne eivät vielä kyenneet helposti saamaan Saksaa tuttavallisesti koputtamaan olalle.

Isä joutui törmäyskurssille mm. kielitaidottomuutensa vuoksi asuntoa etsiessään, sillä kukaan ei halunnut vuokrata kielitaidottomalle ulkomaalaiselle asuntoa (dBR, 29). Ajatusrakenne kielitaidon ja sivistyksen yhteydestä on tuttu nykyäänkin; kielitaidottomuus ja ennen kaikkea ongelmat kielitaidon hallinnassa ovat sopeutumisen este suurella osalla länsimaista ajattelua.

Iriksen isä on kosmopoliitti ajattelultaan. Hänen mukaansa: "Je mehr man gesehen hat, desto kleiner werden die Länder. Desto mehr wird man Europäer."<sup>15</sup> (dBR, 47.) Hän matkustaa niin yksin kuin myös tulevan vaimonsa kanssa. Tärkeintä on nähdä mahdollisimman paljon, sillä vain näkemällä paljon saa kokonaiskäsityksen ympäröivästä todellisuudesta.

*Die Blaue Reissessa* keskitytään ennen kaikkea kieleen osana identiteetin rakentumista. Kieli on osa identiteettiä ja yksi sen rakennusaineista. Iriksen isän isoäiti sanoi aina: "Eine Sprache, ein Mensch": "Jede Fremdsprache macht einen

---

<sup>15</sup> Mitä enemmän näkee, sitä pienemmäksi maat tulevat. Sitä enemmän eurooppalaistuu.

zusätzlichen Mensch aus dir."<sup>16</sup> (dBR, 22.)

## 5.2 Venematkan aiheuttama muutos

Iriksen isä järjestää kesällä 1986 tyttärilleen yllätyksen: he vuokraavat veneen ja kapteenin ja seilaavat kesän aikana pitkin Turkin rannikkoa. Vielä 1986 Blaue Reise oli salainen vinkki turkkilaisten keskuudessa, myöhemmin siitä tuli suosittu lomaviettotapa myös turistien kesken (dBR, 184–185.).

Zum ersten Mal veneidete ich meine Freunde nach den Sommerferien nicht um ihre Reise. Zum ersten Mal winkte ich nicht schulterzuckend ab, wenn wir Urlaubsfotos verglichen und sie beeindruckt die Fotos vom Surfunterricht, von Galabuffets und Strandshoweinlagen im Club Med betrachteten und wissen wollten, was ich eigentlich hätte, das sähe aufregend aus [...] Diesmal zeigte ich stolz die Fotos von Leyla, von Hängematte [...] und verkündete, ich hätte endlich die wahre Türkei gesehen. Wenn das Telefon klingelte, meldete ich mich wie mein Vater mit <<Alanyalı>>, das heißt, ich sprach den Namen türkisch aus, mit einem kehligen ı am Ende. Und bei Oma und Teyze las ich die <<Hürriyet>> und verfolgte wohlwollend die wirtschaftlichen Erfolge der Türkei. [...] Nach drei Wochen war meine Türkei-Euphorie verfolgen. (dBR, 197.)

Ensimmäistä kertaa kesäloman jälkeen en kadehtinut ystäviäni heidän matkoistaan. Ensimmäistä kertaa en torjunut hartiat kyyryssä, kun vertailimme lomakuvia ja he ihastelivat vaikuttuneina kuvia surffaustunneilta, gaalabuffetista ja rantashow'sta Club Merissä ja halusivat tietää, mitä minulla oikein olikaan, se kun näytti jännittävältä [...] Tällä kertaa näytin valokuviani Leylasta, riippumatosta ylpeänä [...] ja julistin nähneeni viimeinkin oikean Turkin. Kun puhelin soi, vastasin kuten isäni ”Alanyalı”, mikä tarkoittaa, että lausuin nimet turkiksi, käheä ı lopussa. Ja Oman ja Teyzen luona luin Hürriyetia ja seurasin hyväntahtoisesti Turkin taloudellista menestystä. [...] Kolmen viikon jälkeen oli Turkki-euforiani kadonnut.

Blaue Reise muuttaa Iriksen suhtautumista Turkkiin. Hän tulee tietoiseksi omista juuristaan ja ennen kaikkea kulttuurisesta rikkaudesta. Kuvaako Iriksen tunnekokemus sitä muutosta, joka on jollain tavalla tyypillinen siirtolaiskirjallisuuden teemoille, kuten Lea Hopkins (2013, 70–71) esittää? Iriksen suhtautuminen Turkkiin muuttuu, hän kokee nähneensä muutakin kuin lomaparatiisin, osan

<sup>16</sup> Yksi kieli, yksi ihminen. Jokainen vieras kieli tekee sinusta täydemmän ihmisen.

oikeaa Turkkia. Hän vastaa puhelimeen sukunimellään ja on kiinnostunut Turkin tapahtumista kotonakin, vaikka kiinnostus lopahtaa vajaan kuukauden jälkeen. Muutos on kuitenkin tapahtunut, sillä myöhemmin aikuisiällä Iris lähtee etsimään oikeaa Turkkia maaseudulta. Iriksen kiinnostus juuriin on herännyt. Eräällä tavalla *Die Blaue Reise* voidaan lukea kertomuksena siitä, kuinka kiinnostutaan juurista, jotka ovat toisaalla; kiinnostutaan siitä, mikä ei ole läsnä jokapäiväisessä elämässä; kiinnostutaan siitä, mistä on jääty paitsi. Kuitenkin Iriksen varsinainen kiinnostus herää vasta opiskeluaikana, kun hän törmää jatkuvasti kysymyksiin siitä, mistä hän tulee ja kuinka hän puhuuukaan hyvää saksaa.

Samanlaisena päähenkilön kokemana muutoksena voidaan pitää *Einmal Hans mit scharfer Soßen* Hatice'n kokemaa tunnetta siitä, kuinka turkkilainen syntyperä voi avata hänelle monia mahdollisuuksia. Hatice on palaamassa takaisin Afganistanista, kun hän tajuaa voivansa hyödyntää monikulttuurisuuttaan työssään:

Auf dem Rückflug von Afghanistan wurde mir zum ersten Mal bewusst, wie mannigfaltig viele Möglichkeiten ich habe, meinen damals vielleicht etwas überstürzten Ausbruch aus dem Elternhaus in Zukunft sinnvoll zu nutzen. Einerseits fand ich in den Jahren danach Zugang zu Deutschland und der westlichen Parallelwelt, andererseits hatte ich in meinem Beruf Gelegenheit, aus der Erfahrung und den Eindrücken zu schöpfen, die mich in meiner streng anatolisch-muslimischen Kindheit geprägt haben. Ohne die Kopftuch-Erfahrung und die Kenntnisse über die Welt der Frauen in muslimisch geprägten Gesellschaften hätte ich niemals eine Reportage über das neue Kabul schreiben können. (EHmsS, 74.)

Paluumatkalla Afganistanista tulin ensimmäistä kertaa tietoiseksi siitä, miten tuhohtoman paljon mahdollisuuksia minulla onkaan käyttää mielekkäästi silloin ehkä hätiköityä pakoani lapsuudenkodista tulevaisuuteen. Toisaalta löysin niinä vuosina sisäänkäynnin Saksaan ja läntiseen paralleelimaailmaan, toisaalta minulla oli ja on työssäni mahdollisuus ammentaa kokemuksista ja käsityksistä, jotka ovat lyöneet leimansa minuun vahvasti anatoolilais-islamilaissä lapsuudessani. En olisi voinut koskaan kirjoittaa reportaasia uudesta Kabulista ilman huivikokemusta ja tietämystä naisten maailmasta islamin leimaamissa yhteisöissä.

Hatice ymmärtää voivansa ammentaa lapsuudestaan ja nuoruudestaan sekä kokemuksistaan. Muutos on tapahtunut. Enää muslimiyhteisöissä eläminen ei



olekaan ”inhottavaa” ja ”rajoittavaa”, vaan lapsuuden kokemukset, näkemykset ja käsitykset antavatkin uusia mahdollisuuksia tarkastella ympäröivää maailmaa ja tehdä jotain erityistä. Tai ehkäpä muutos olikin juuri irtautuminen ja repäisy lapsuudenkodista, oman elämän aloittaminen, minkä jälkeen eletty elämä antoi mahdollisuudet edistyä ja edetä.

### 5.3 Oikean turkkilaisuuden etsiminen

Millaista on olla erilainen muiden joukossa? Millaista on tulla identifioituksi uudestaan, olla jotakin muuta kuin mihin on tottunut? Iris lähtee lopulta opiskelemaan Berliiniin, missä hänet ympäröivät ihmiset, joiden kuva turkkilaisista on yksipuolinen ja kapea. Elisabeth Beck-Gernsheim kuvaa saksalaisten saaneen käsitykset ulkomaalaisista lähinnä median tuottamien kuvien kautta: maahanmuuttajat ovat ennen kaikkea perhe- ja yhteisökeskeisiä, perinteisiin sitoutuneita ja hyvin vahvasti uskonnollisia. Saksalaisten mielikuvissa maahanmuuttajat vaalivat kotimaan arvoja eivätkä halua sopeutua saksalaiseen yhteiskuntaan. (Beck-Gernsheim 2007, 19.) Näihin mielikuviiin turkkilaisista ei Iris sovi.

Oikea turkkilaisuus ei ole itsestäänselvyys Saksassa kasvaneelle Irikselle, joka lähtee etsimään oikeaa turkkilaisuutta maasta, jossa hän on aiemmin ainoastaan käynyt lomailemassa. Iris matkustaa Turkkiin yksin ja kertoo kaikkialla ystävättärensä tai poikaystävänsä tulevan seuraavaan majapaikkaan.

Kyseessä on eräänlainen siirtymäriitti ja toisaalta Irikselle itselleen selvitys siitä, mitä hän oikein on. Tarve tutustua juuriin on suuri.

Nuoruuden matkat Turkkiin ovat tehneet Iriksestä entistä turkkilaisemman, mutta tällainen lomamatkaturkkilaisuus on kuitenkin vain pintaa. Lomamatkat

Turkkiin ovat olleet täynnä tuttujen tapaamista ja hotellilla olemista. Iriksen isäkin on Izmirin paremmalta puolelta, eikä Iriksellä ole käsitystä siitä, miten maaseudulla eletään.

Iris kulkee monen muun länsimaisen tutkimusmatkailijan tavoin paikasta toiseen ja kylästä toiseen löytääkseen jotain alkuperäistä. Hän kohtaa monimuotoisuuden, ystävällisyyttä ja toisaalta myös kurjuutta ja köyhyyttä. Ensimmäisellä matkallaan Turkin syrjäseuduille hän matkustaa yhdessä ystävänsä Alexin kanssa, mutta myöhemmin hän tekee matkoja myös yksin. Todellinen Turkki ei voi olla vain teen juomista tulppaanilaseista istanbulilaisella terassilla yhdessä Oman ja Teyzen kanssa. Oikean turkkilaisuuden ja oikean Turkin täytyy olla jossain muualla.

Aber auf meinen Fahrten allein durch die Türkei hatte ich dank meiner südländischen Instikte nie Probleme. Immer erzählte ich, ich würde mich im nächsten Ort mit Freunden treffen. Ich stieg in "aile pansiyonlari" ab, "Familienpensionen", die keine allein reisenden Männer aufnehmen und wo sich die gesamte Familie der Besitzer rührend um mich kümmerte.

Wenn ich abends durch den Ort gehen wollte, setzte ich das Du-elender-Wurm-Geschicht auf. Damit schützt sich die türkische Frau höchst erfolgreich gegen ihren Landsmann auf der Straße: hochnäsigt wie eine Königin und ohne jeglichen Blickkontakt. Er funktionierte perfekt. (dBR, 250.)

Mutta matkoillani yksin Turkin läpi minulla ei ollut koskaan ollut ongelmia etelämaalaisten vaistojeni ansiosta. Kerroin aina tapaavani ystäväni seuraavassa paikassa. Pysähdyin "aile pansiyonlarissa", perhepensionaateissa, joihin ei koskaan oteta yksin matkaavia miehiä ja joissa omistajan koko perhe huolehti minusta jatkuvasti.

Jos halusin iltaisin kulkea ulkona, otin kasvoilleni "sinä maan matonen"-ilmeen. Sillä turkkilainen nainen onnistuu erinomaisesti suojautumaan maanmiehiltään kaduilla: nirppanokkaisesti kuin kuningatar ottamatta katsekontaktia. Se toimi täydellisesti.

Alkuperäisen kulttuurin etsiminen on osoitus tarpeesta selvittää, mistä perhe on kotoisin; missä ovat juuret. Samalla se on osoitus tarpeesta asemoida itsensä kulttuurien väliseen kenttään. Vaikka päähenkilö Iris ei istukaan kahden tuolin välissä, hän kuitenkin joutuu luovimaan kahden hyvin erilaisen kulttuurin kesken

ja tekemään joskus kompromisseja. Toisaalta myös Iriksen lähimmät ovat hyväksyneet Iriksen ja tämän sisaren saksalaisuuden, mutta oikeastaan tarve selvittää turkkilaisia piirteitä nouseekin saksalaisesta yhteiskunnasta, joka toteaa Iriksen olevan aivan toisenlainen.

Väistämättä herää kysymys, miten kaksi täysin erilaista kulttuuria voidaan sovittaa yhteen. Mikä tekee kulttuureista niin erilaiset?

#### 5.4 Kosmopoliitin kokemat kulttuuriset ristipaineet

Die Reisen in die Türkei haben mein deutsches Wesen verändert, und das Leben in Deutschland hat meine türkische Seite verstärkt. Es dauerte immer ein paar Tage, bis ich mich in der Türkei zurecht fand. Und in Deutschland fiel es mir schwer, das Türkische abzulegen. (EHmsS, 59.)

Matkat Turkkiin ovat muuttaneet minun saksalaista olemustani, ja elämä Saksassa on vahvistanut turkkilaista puoltani. Kerta kerran jälkeen kestää muutaman päivän, että sopeudun Turkkiin. Ja Saksassa minun on vaikeaa luopua turkin kielestä.

Hatice Akyüenin hahmo on matkustanut ympäri Eurooppaa ja Amerikoita työnsä takia. Hän on nähnyt maailmaa, haastatellut julkimoita ja elänyt New Yorkissa. Hän on kosmopoliitti ja tulee kaikkialla toimeen mutta pohtii silti omaa identiteettiään. Yllä oleva katkelma kuvaa tätä dilemmaa hyvin. Matkat ovat kasvattaneet häntä. Hänellä on kaksi kotimaata ja hän on kotona kaikkialla mutta kaipaa silti aina toiseen maailmaan. Hän elää ”Parallelweltissä.”

Toisaalta Haticen hahmo tasapainottelee kahden kotimaan välissä. Vaikka hän on valinnut itselleen saksalaisen tavan elää, on hänessä myös turkkilainen puoli, joka herää, kun länsimaalaiset ystävät haluavat määritelmän hänen identiteettistään.

Erst wenn ich neue Menschen kennen lerne, die mich fragen, woher ich komme, reißen sie mich aus meiner deutschen Welt. "Aus Berlin", antworte ich. "Nein, ursprünglich?" "Aus Duisburg." Und dann kommt immer die Frage: "Nein, ich meine, wo liegen deine Wurzeln?" Dieser Moment ist dann wieder einmal Anlass für mich, über meine Herkunft nachzudenken. Ich frage mich plötzlich, was türkisch an mir ist und was deutsch? Und wie das eigentlich alles zusammenpasst?

[...]

Wenn ich meine Situation schon mit einem Bild beschreiben sollte, dann würde ich sagen, ich bin ein Tumblewheat. Tumbleweats sind die Strohgebilde, die man in Westernfilmen manchmal herumfliegen sieht. Sie werden vom Wüstenwind aus ihrer Verwurzelung gerissen und rollen und springen so lange, bis sie dank eines Regengusses irgendwo wieder Wurzeln schlagen. Dann erblühen sie für kurze Zeit, vertrocknen und fliegen weiter ziellos durch die Wüste. (180–181)

Vaan kun tutustun uusiin ihmisiin, jotka kysyvät, mistä tulen, repivät he minut saksalaisesta maailmastani. "Berliinistä," vastaan. "Ei, alun perin?" "Duisburgista." Ja sitten tulee aina kysymys: "Ei, tarkoitan... missä juuresi ovat?" Tämä hetki on jälleen kerran syy miettiä syntyperääni. Kysyn itseltäni yhtäkkiä, mikä minussa on turkkilaista ja mikä saksalaista. Ja miten ne oikein sopivat yhteen?

[...]

Jos minun pitäisi kuvailla tilannettani kuvalla, sanoisin olevani "Tumblewheat." "Tumbleweatit" ovat olkuluomuksia, joita joskus näkee lännkkäreissä lentelevän. Erämaatuuli repii ne juuriltaan, ja ne pyörivät ja hyppivät niin kauan, kunnes raekuuro pakottaa ne jälleen juurtumaan. Sitten ne kukoistavat jonkin aikaa, kuivuvat ja lentävät jälleen päämäärättömästi aavikolla.

Samanlainen kokemus on Iris Alanyalın hahmolla, joka aina Turkista palattuaan on hetken aikaa entistä turkkilaisempi ja vaalii hetken pidempään turkkilaisia juuriaan. Kumpikin, sekä Iris että Hatice, on valmis matkustamaan Turkkiin, toiseen kotimaahansa, mutta vain paluulipun kanssa. He ovat rakentaneet elämänsä Saksaan.

Myös Alanyalın hahmo Iris on saanut kokea, ettei kahden maailman yhdistäminen välttämättä ole täysin yksinkertaista.

Aber seit mir so türkisch zumute ist, habe ich erfahren, wie schwierig Integration sein kann. Der einfache Anatolier hält mich für einen Vertreter, wenn ich seine mangelnde Anpassungsbereitschaft kritisiere. Westlich orientierte Türken sind entsetzt über mein "typisch deutsches Multikulti-Verständnis" für ihre religiösen Landleute. Deutsche sind je nach politischer Einstellung enttäuscht, wenn ich auf die Rückständigkeit der Türkei schimpfte, oder sie halten mich für eine undistanzierte Patriotin, wenn ich auf der EU-Tauglichkeit des Landes beharre. Bei jedem

islamistischen Terroranschlag habe ich das Gefühl, ich sollte mich entschuldigen, und würde am liebsten von den Playmobil-Männchen auf dem Gebetsteppich meiner Oma erzählen. Und es ist ganz schön schwierig, als Experte in Sachen Parallelgesellschaft zu fungieren, wenn ich doch nie in die Wohnung der Güleroglus<sup>17</sup> durfte. (dBR, 253–254.)

Mutta siitä lähtien kun olen tuntenut itseni turkkilaiseksi, olen kokenut, miten vaikeaa integroituminen voi olla. Yksinkertaiset maanmiehet pitävät minua petturina, kun kritisoin heidän puuttuvaa sopeutumisvalmiuttaan. Länsisuuntautuneet turkkilaiset ovat kauhistuneet ”tyypillisestä saksalaisesta multikulti-ymmärryksestäni” uskonnollisia maanmiehiään kohtaan. Saksalaiset taas ovat hämmentyneitä poliittisesta asetelmasta, kun haukun Turkin takapajuisuutta, tai he pitävät minua jämähtäneenä patrioottina, kun vastustan maan EU-jäsenyyttä. Jokaisen islamistisen terrori-iskun myötä minulla on tunne, että minun pitäisi pyydellä anteeksi ja että mieluummin kertoisin Playmobil-nukeista isoäitini rukousmatolla. Ja on mielettömän vaikeaa toimia asiantuntijana paralleeliyhteiskunnan asioissa, sillä en koskaan päässyt Güleroglujen asuntoon.

Ennen kaikkea oman paikan löytäminen kahden erilaisen kulttuurin ristipaineessa on haasteellista. Aina joutuu sohimaan jotain silmään, ja omia mielipiteitä pitää pystyä perustelemaan jotenkin. Kahden kulttuurin kasvattina sukkuloiminen kulttuurista toiseen on haastavaa mutta myös mahdollista. Ennen kaikkea ympärillä oleva yhteisö on se, joka ei ole sopeutunut siihen, että Iriksellä voi olla hybridi-identiteetti.

---

<sup>17</sup> Güleroglut ovat perhe, joka asui Iriksen Oman ja Teyzen naapurustossa (dBR, ).

## 6 Korkeat korot ja menestyvä nainen

### 6.1 Ne merkitsevät toiset

Ihminen peilaa itseään aina ulospäin. Samalla hän määrittelee itseään suhteessa toiseen ja toisia suhteessa itseensä. Tällä erolla on väliä. Erojen välttämättömyyttä selitetään eri tavoin lingvistiikassa ja sosiolingvistiikassa, antropologiassa sekä psykoanalyttisessa tutkimuksessa.

Lingvistiikan ja erityisesti Saussuren mukaan erot ovat välttämättömiä merkityksen kannalta, ilman eroja ei olisi merkityksiäkään. Hallin mukaan ei voi olla *valkoista* ilman *mustaa*. Vastakohtaparit "vangitsevat maailman moninaisuuden joko-tai-ääripäihin" ja näiden vastakohtaparien toinen ääripää on aina vallassa. (Hall 2002, 153–154.) Dialogi myös tarvitsee "Toista". Eroja tarvitaan antropologiassa kulttuurin perustaksi. Psykoanalyysin mukaan Toinen on tärkeä "*minuuden muotoutumisen, subjektiviteetin ja seksuaalisen identiteetin kannalta*." (mt. 154, 156–157.) Eron tekeminen Toiseen on siis ennen kaikkea välttämättömyyttä lingvistisesti merkitysten kannalta, dialogin vuoksi, kulttuurin perustan luomiseksi ja koko minuuden kokemisen kannalta. Hall vielä muistuttaa erojen luonteen ambivalenttiudesta, sen sekä myönteisestä että kielteisestä muodostumisesta (mt. 160). Muut määrittelevät meidät ja me määrittelemme itsemme suhteessa toisiin niin hyvässä kuin pahassakin.<sup>18</sup>

Varsinkin kulttuurista identiteettiä rakennetaan rasististen diskurssien kautta. Hallin käyttämä termi ”rasistinen diskurssi” rakentuu ennen kaikkea erolle meidän ja heidän välillä. Itseen liitetään Hallin sanojen mukaan hyveellisyys: osaan hillitä himoni, tuo ei; osaan ajatella rationaalisesti, tuo taas ei. Varsinkin kulttuurien sisällä, Hallin esimerkissä brittiläisessä yhteiskunnassa, suljetaan

---

<sup>18</sup> Eila Rantonen (1999, 55–56) painottaa osuvasti: ”Myös etnisten vähemmistöjen tapa määritellä kulttuurisia enemmistöjä sisältää toiseksi tekemistä ja demonisointia.” Tällainen itsensä erottelu eksotisoinnin kautta ei ole siis vain länsimaisen hegemonian ainutlaatuinen tapa, vaan sitä tapahtuu kaikissa väestörakenteissa.

pienen vähemmistöhegemoniapiirin ulkopuolelle toiset, kansanryhmät, jotka eroavat perienglantilaisesta vähemmistöstä niin ihonvärin kuin sosiaaliluokan suhteen. Poissuljetut (maahanmuuttajaenemmistöt) ovat "ruumiistuma" sille "huonolle ainekselle", mitä hegemonia ei ole. Tämä ruokkii entisestään rasistisia käytänteitä. (Hall 2002, 90–120.)

Tutkimuskohteenani olevissa Alanyalın ja Akyünün romaaneissa on esillä myös rasistisia käytänteitä. Molemmilla kirjailijoilla on käytössä stereotyyppikavalkadi, jonka he tietoisesti ottavat käyttöön. Molempien romaaneissa on myös esillä "maanmiehiin" kohdistuvia rasistisia ilmauksia, joita tarkastelen seuraavissa käsittelyluvuissa. Tarkastelen seuraavissa alaluvuissa myös sellaisia turkkilaisiin kohdistuvia länsimaisia stereotyyppioita, joita Alanyalı ja Akyün myös nostavat esiin romaaneissaan. Pureudun siis sekä omiin että muihin kohdistuvaan rasismiin. Tutkin myös lähiympäristön, perheen merkitystä minuuden muodostumiseen käyttäen merkitsevän Toisen käsitettä.

## 6.2 Stereotyyppiailotulitus: kahdenlaisia kuvia

Hatice Akyünün romaanissa Hatice haluaa erota niistä maahanmuuttajalapsista, jotka tyytyvät tavalliseen uraan. Hän itse haluaa olla jotain muuta kuin tavallinen maahanmuuttajatyttö, jonka suurin tavoite on avioitua ja saada lapsia. Hatice ei halua tyytyä perinteiseen muslimityön kohtaloon:

Wir Türken kamen damals alle auf die Hauptschule, besonders die Mädchen. Dort machten sie ihren Abschluss (oder auch nicht), heirateten (oder wurden verheiratet), bekamen viele Kinder und versanken zwischen Windeln, Kochtöpfen und Einkaufstaschen. Für mich stand fest, dass ich das nicht wollte, jedenfalls nicht ausschließlich. Ich war fest entschlossen, eine richtige Ausbildung zu machen. (EHmsS, 69.)

Silloin me kaikki turkkilaiset kävimme peruskoulua, etenkin tytöt. Sieltä he valmistuivat (tai sitten eivät), avioituvat (tai heidät naitettiin), saivat monta lasta ja hukkuivat vaippojen ja ostoskassien keskelle. Minulle oli selvää, etten halua sitä, en ainakaan heti. Olin päättänyt vakaasti hankkia kunnon koulutuksen.

Koulutus edustaa länsimaisuutta ja kehitystä. Hatice haluaa olla osa sitä ja itsenäinen. Tämä itsenäisyyden tavoittelu voidaan nähdä länsimaisena perintönä, mutta siitä on ollut viitteitä jo Turkin tasavallassa, missä Atatürkin toteuttamat länsimaiset uudistukset hylkäsivät valtion ja uskonnon suhteen. Esimerkiksi Iriksen isotäti Teyze työskenteli kodin ulkopuolella, Atatürkin hallinnon palveluksessa.

Muiden tekemisiä seuraamalla voi oppia itsestään ja muista paljon. Saksassa asuvat turkkilaiset arvostelevat maanmiehiään, saksalaiset turkkilaisia näiden tavoista ja käyttäytymisestä, turkkilaiset saksalaisia Helgoja ja Hanseja. Stereotypistaminen helpottaa eron tekemistä näkyvämmäksi ja itselle helpommaksi tavaksi luoda suhdetta itsen ja muiden välillä. Tarkkailusta ja eron tekemisestä tulee myös Irikselle Berliinissä Saksojen yhdistymisen jälkeen tapa:

Allerdings fing ich bald an, die Osis ähnlich peinlich berührt zu betrachten wie meine türkische Verwandtschaft ihre anatolischen Landsleute: Himmel, waren die schlecht angezogen, und Herrgott nochmal, besaßen die denn überhaupt keine Würde, so wie diese Leute die Supermarktregale von Aldi und Plus leer räumten? (dBR, 202.)

Aloin kuitenkin piakkoin tarkkailla osseja yhtä kiusallisen liikuttuneena kuten turkkilaiset sukulaiseni anatolilaisia maanmiehiään: Luoja, olivatpa ne huonosti pukeutuneita, ja taivas sentään, eikö niillä ollut lainkaan arvokkuutta, sillä miten nämä ihmiset tyhjensivät Aldin ja Plusin supermarketit tyhjiä?

Turkkilaiset taas ovat usein meluavia ja äänekkäitä. Lentokentillä heidät tunnistaa suurista matkapakaaseista ja toisaalta taas värikkäistä asuista. Ennen kaikkea saksalaisittain tarkastellen Iris huomaa turkkilaisissa ennen kaikkea ystävällisyyden ja hyväntahtoisuuden, kun taas hänen saksalaiset koulutoverinsa liittävät Turkkiin poliittisen tilanteen ja ihmisoikeuskysymykset.

Es [Kreuzberg] war bunt, ein bisschen dreckig und sehr laut. Ich stand tatsächlich in der Türkei, und jedes Mal, wenn ich Kreuzberg besuchte, geriet ich in Ferienlaune, weil ich mit der Türkei immer Urlaub verband. Ganz im Gegensatz zu meinen Kommilitonen, die mit der Türkei Menschenrechtsverletzungen, Militärdiktatur und die Unterdrückung der kurdischen Minderheit verbanden. Deshalb konnten sie sich auch "nicht vorstellen, derzeit in die Türkei zu reisen". Mir al-



lerdings wurden aufgrund meiner Herkunft großzügig Fahren in die Heimat zugestanden. (dBR, 206.)

Se oli värikäs, hieman kulmikas ja hyvin äänekäs. Olin oikeastaan Turkissa, ja joka kerta kun kävin Kreuzbergissä olin lomatuunnelmissa, koska liitin aina Turkkiin loman. Täysin päinvastoin kuin luokkatoverini, jotka liittivät Turkkiin ihmisoi-keusloukkaukset, militantismin ja kurdilaisvähemmistön väheksymisen. Siksi he eivät myöskään voineet ”kuvitellakaan matkustavansa tänä aikana Turkkiin.” Minun laajamittaiset matkani kotiseudulle olivat alkuperäni takia hyväksytyjä.

Toisaalta Iriksen silmissä myös ne turkkilaiset, jotka eivät halua opiskella maan kieltä, ovat erilaisia. Iristä saksalaisena ärsyttää turkkilaisten kielteinen asenne opiskella asuinmaan kieltä.

Saksalaiset eroavat turkkilaisista monessa asiassa. Haticen vanhemmille ja perheelle saksalaiset ovat Hanseja ja Helgoja, jotka ovat pidättyväisiä ja jopa kylmiä. Saksalaiset eroavat turkkilaisista ennen kaikkea tunteiden näyttämässä:

Meine deutschen Freunde nutzen in letzter Zeit viel zu oft das Wort ”Angst.” Sie haben Angst vor Arbeitslosigkeit, vor der Zukunft, vor Einsamkeit, vorm Versagen und neuerdings vor Terroranschlägen. Ihre größte Angst ist aber, über Gefühle zu reden. Wenn sie das Wort nur hören, bekommen sie Beklemmungen. [...]

Mit Emotionen gehe ich sehr türkisch um, zeige meine Freude und Trauer den ganzen Tag und überall. Die schönste Eigenschaft von Türken ist, dass sie ihre Leidenschaften nicht verbergen. Sie sind impulsiv und herzlich, und sie reden über ihre Gefühle, ohne darüber nachzudenken. (188)

Saksalaiset ystäväni ovat viime aikoina käyttäneet aivan liian usein sanaa ”pelko.” He pelkäävät työttömyyttä, tulevaisuutta, yksinäisyyttä, epäonnistumista ja nyttemmin terrori-iskuja. Heidän suurin pelkonsa koskee kuitenkin tunteista puhumista. Kun he vain kuulevatkin sanan, saavat he ahdistuskohtauksen.

Tunteiden kanssa käyttäydyn turkkilaisesti ja näytän iloni ja suruni kaiken aikaa ja kaikkialla. Turkkilaisten paras ominaisuus on se, etteivät he hautaa intohimojaan. He ovat impulsiivisia ja sydämellisiä ja puhuvat tunteistaan miettimättä sitä.

### 6.3 Naisellinen, eksoottinen, turkkilainen nainen

Orienttiin liitetään vahvasti seksuaalinen lataus; naiset ovat vietteleviä ja saavuttamia, eksoottisia hedelmiä, joita kirjailijat tai tutkijat katselevat ja kuvailevat, orientalisovat, häpeilemättömästi. Vastaavasti miehet nähdään uhkana maskuliinisuudelle; arabit alistavat naisiaan ja sulkevat nämä kotiin tai ovat avoimesti seksuaalisia. (mm. Hall 2002, 113.; Said 1970.) Länsimaisessa kuvakulttuurissa mauripalvelijat ovat representoineet omistajiensa vaurauden lisäksi sensuaalisuutta ja seksuaalisuutta – pelkästään ihonväri on eroottisesti latautunut erilaisuutta representoidessaan (Rantonen 1999, 47). Eila Rantonen (1999, 48) huomauttaa muukalais(nais)ten "aineellistamisen" edustavan eksootisoitua ja rodullistamista myös nykyään: mm. mustia naisia kutsutaan nimellä "hot choko" ja latinalaisnaisia "spicy". Tätä herkullistamista Rantonen nimittää "länsimaiseksi metaforiseksi kannibalismiksi". (mts.) Myös diasporassa elävät naiset käyttävät hyväkseen ja parodioivat näitä länsimaisia stereotyyppioita ja jopa leikkivät niillä (Rantonen 1999, 50–51).

Varsinkin Hatice Akyünün romaanissa *Einmal Hans mit scharfer Soße* luodaan kuvaa eksoottisesta turkkilaisnaisesta. Hatice Akyünün hahmo aloittaa esittelemällä itsensä seuraavasti:

Mein Name ist Hatice. Ich bin Türkin mit deutschem Pass, für Politiker ein Paradebeispiel einer gelungenen Integration, für deutsche Männer die verbotene, exotische Frucht und für deutsche Frauen der Grund, ihre Haare zu Hassen. In einer Kontaktanzeige könnte ich mich als >>rassige Südländerin mit feurigem Temperamen und einem äußerst gebärfreudigen Becken>> beschreiben. (EHmsS, 7.)

Nimeni on Hatice. Olen turkkilainen, jolla on saksalainen passi, poliitikoille onnistuneen integraation paraatiesimerkki, saksalaisille miehille kielletty, eksoottinen hedelmä ja saksalaisnaisille syy vihata hiuksiaan. Treffi-ilmoituksessa voisin kuvailla itseäni ”tuliseksi etelämaalaiseksi, jolla on räiskyvä temperamentti ja synnyttämiseen sopiva lantio”.

Yllä olevassa lainausesimerkissä korostuu ennen kaikkea turkkilaisuus eksoot-

tisena osana identiteettiä. Turkkilaisuus on jotain, mistä on syytä olla ylpeä. Vaikka yllä olevassa katkelmassa korostuukin ennen kaikkea katseen kohteena oleminen, korostuu siinä myös itsetietoisuus omasta ulkonäöstä ja luonteesta. Se käyttää myös hyväkseen eksotisoivia ilmauksia: "verbotene, exotische Frucht; rassige Südländerin".

Akyünün romaanin luvussa ”Einmal Hans mit scharfer Soße” (EHmsS, 77–) korostetaan turkkilaisnaisen eksoottisuutta. Turkkilainen nainen on toisenlainen kuin saksalainen: turkkilainen nainen käy vain föönauttamassa hiuksensa ennen treffejä; hän on oikukas ja antaa odotuttaa itseään tietyn ajan. Laittautumiseen kuuluu kulmakarvojen nyppiminen ja ylimääräisten ihokarvojen ajelu. Nainen on tavoittelemisen arvoinen, mitä saksalainen mies ei ymmärrä. Nainen on palkinto. Saksalaisesta naisesta esimerkkinä on Haticen ystävä, joka ei ymmärrä ajaa säärakarvojaan.

Wenn mein Auswählter den Anschein erweckt, er habe Zukunftspotenzial, fange ich bereits drei Tage vor dem nächsten Treffen mit den Vorbereitungen an. Es geht los mit Saftfasten und täglichen Bauch-Beine-Po-Kursen, gefolgt von Pediküre, Maniküre sowie Ganzkörper-Haarentwachsen und endet damit, dass ich ein neues Kleid kaufe. Weil ich weiß, dass man mit so einfachen Tricks keinen Mann erobert, fahre ich kurz vor dem Wiedersehen die ganz großen Geschütze auf: Ich bade in Milch und Honig, lasse beim Friseur die Haare hochstecken, bestelle meine Freundin Julia zu mir nach Hause, um überprüfen zu lassen, ob das Kleid nicht einen dicken Po macht, und lege meine Juwelen an: die High Heels. Ich liebe es, mich auf Dates vorzubereiten. (EmsS, 77.)

Jos valittuni herättää mielikuvan, että hänessä on tulevaisuudessa potentiaalia, aloitan jo kolme päivää ennen treffejä valmistautumisen. Siihen kuuluvat mehu-paasto ja päivittäiset vatsa-sääri-peppu-kurssit. Niitä seuraavat pedikyyri, manikyyri sekä koko kehon kattava karvojenpoisto ja se loppuu siihen, että ostan uuden mekon. Koska tiedän, ettei miestä valloiteta niin yksinkertaisin tempuin, vähän ennen jälleennäkemistä ajan koko suuren tykistön aseisiin: kylven maidossa ja hunajassa, annan kampaajan laittaa hiukseni, tilaan ystäväni Julian kotiini vakuuttelemaan, ettei mekko tee pepustani suurta, ja laitan koruni jalkaan: High Heelit. Rakastan deiteille laittautumista.

Eksoottisilla kuvilla leikittely on tietoista läpi koko romaanin: Haticen hahmo kuvaa kylpemistä maidossa ja hunajassa, hamamissa käymistä sekä laittautu-

mistaan treffejä varten. Eksoottisuus on osa orienttikuvaa, jota Akyünün romaanissa tietoisesti hyödynnetään. Akyünün romaanissa eksoottisuus on käännetty positiiviseksi voimaksi: seksuaalisuus nähdään turkittaren ominaisuutena, jota saksalaiset naiset salaa kadehtivat.

Toisaalta taas Haticen hahmo risteilee perinteisen ja modernin välillä välttääkseen konflikteja. Hän tasapainoilee omien halujensa ja mieltymystensä sekä kodin kulttuuriperimän välillä muun muassa valitessaan ylleen sopivia vaatteita.

Schon lange geht es mir hierbei nicht mehr um Prinzip, auch fühle ich mich als Frau nicht unterdrückt. Es ist mir einfach egal, ob der Rock, mit dem ich zu meinem Vater fahre, nun oberhalb oder unterhalb des Knies endet. Für meinen Vater wäre die kürzere Version dagegen eine Provokation, und so lasse ich es eben sein. (EHmsS, 75.)

Pitkään aikaan enää ei ole ollut kyse periaatteesta, enkä tunne itseäni naisena alistetuksi. Minulle on yksinkertaisesti aivan sama, päättyykö hame, jossa ajan isäni luo, polven ylä- vai alapuolelle. Isälleni sitä vastoin lyhyempi versio olisi provokaatio, joten annan asian olla.

#### 6.4 Korkeat korot ja uraputki

Korkeat korot, stiletit, tulivat tunnusmerkiksi postfeminismin myötä 1990-luvulla. Nainen saattoi julistaa itsenäisyyttään, mutta samalla korostaa naisellisuuttaan. Korkeilla koroilla kulkeva nainen julisti yksilöllisyyttään ja menestystään. Esimerkiksi HBO:n lakisarjassa Ally McBealin identiteetti rakentuu niin työ- kuin yksityisidentiteetin kautta – hyperyksilöllistyminen on mielikuvitusmaailmassa – mutta ennen kaikkea korkokengät jalassa. Siinä missä feminismin ensimmäisen aallon myötä korkeat korot olivat alistava tekijä, joista tuli vapautua, muuttuivat ne 1990-luvulla vapautumisen tunnusmerkiksi. (ks. Siegel & Baumgardner 2007, 123–125.)

Nein, High Heels haben mich schon immer fasziniert, denn für mich repräsentieren sie Furchtlosigkeit und Durchhaltenvermögen. [...] High Heels erfordern Mut und Entschlossenheit, und sie sind eine ganz neue Art von Frauenbewegung, die auf

zehn Zentimeter hohen Absätzen daherkommt. Vielleicht finde ich High Heels so sexy, weil sie eine unwiderstehliche Mischung aus Risiko, Tollkühnheit und Eleganz darstellen. (EHmsS, 101.)

Ei, korkeat korot ovat kiehtoneet minua aina, sillä ne edustavat minulle pelottomuutta ja kestävyyttä. [...] Korkeat korot vaativat rohkeutta ja päättäväisyyttä, ja ne ovat täysin uusi naisliikkeen muoto, mikä tulee kymmenen senttimetriä korkeilla koroilla kulkemisesta. Ehkäpä pidän korkeita korkoja niin seksikkäinä, koska niissä yhdistyy vastustamaton sekoitus vaaraa, uhkarohkeutta ja eleganssia.

Ennen kaikkea Akyünün romaanissa Hatice on erittäin innostunut korkokengistä, jotka ovat eräänlainen chick lit -genren tunnusmerkki. Korkeat korot kuvastavat naisellisuutta, vaikka nainen tekeekin uraa. Chick litille on tyypillistä yhdistää niin naisellisuus kuin ura – niiden dilemma korostuu, sillä vaikka chick lit -romaaneissa korostetaankin naisten itenäisyyttä ja menestyksestä työtä, sen rinnalla on kaipuu aina perinteiseen naisen rooliin: miehen etsimiseen. Naisellisuus ja naiseus kiteytyvät Manolo Blahnikin korkokengissä, joita Haticella on useita satoja pareja. Korkeat korot myös yhdistävät uran ja naiseuden; julkisen ja yksityisen. Ne viestittävät voimaa ja samalla seksuaalisuutta: ”eine unwiderstehliche Mischung aus Risiko, Tollkühnheit und Eleganz.”

Korkeat korot ovat uskonto. Ne myös kuvastavat naisen aseman vapautumista. Korkokengät edustavat naisellisuutta mutta ovat myös merkki rohkeudesta ja pelottomuudesta. Korkeilla koroilla kulkeminen vahvistaa naisen itsetuntoa.

Haticen hahmo pukeutuu näyttävästi minne ikinä meneekään. Naiseus ja sen esiintuominen ovat osa turkkilaisuutta, osa eksoottisuutta ja osa identiteettiä. Nainen ei ole nainen, jos hän verhoutuu ja peittää kauneutensa. Naiseutta kuuluu korostaa ja tuoda esiin:

Für meine deutschen Freunde ist meine Erscheinung schon schillernd, und sie wundern sich oft, dass ich selbst zu beruflichen Terminen mit großen Ohrringen, tiefem Ausschnitt, hohen Schuhen und Rock ercheine. Sie sagen: ”Also, ich würde mich nicht wohl fühlen in diesen unpraktischen Klamotten”, und insgeheim unterstellen sie mir, ich würde meine ”Rolle als Frau” ausnützen für berufliche Zwecke.

Diesen Gedanken gibt es in der Türkei nicht. Und schon gar nicht denkt Fatma so.

Eine Frau ist nicht nur eine Frau, sondern eine Dame. Und das ist sie immer, Punkt. Wie soll man etwas instrumentalisieren, was man ohnehin verkörpert, was man also gar nicht ablegen kann? (EHmsS, 96–97.)

Saksalaisten ystäväni mielestä ulkoinen olemukseni on jo loistava, ja he ihmettelevät usein, kun saavun jopa ammatillisiin tapaamisiin pukeutuneena suuriin korvarenkaisiin, syvään kaula-aukkoon, korkeisiin kenkiin ja hameeseen. He sanovat: ”Noo, itse en kyllä tuntisi oloani mukavaksi noin epäkäytännöllisissä kuteissa”, ja salaa syyttävät minua siitä, että käyttäisin ”naisen rooliani” ammatillisiin tarkoituksiin.

Näitä ajatuksia ei Turkissa ole. Eikä edes Fatma ajattele niin. Nainen ei ole vain nainen, vaan hieno nainen. Ja sitä hän on aina, piste. Miten voi esineellistää jotain, mitä jo muutenkin ilmentää ja mitä ei voi ottaa pois yltään?

Naisellisuus on vahva osa identiteettiä ja aivan tavallista. Itsestään huolehtimisessa ei ole mitään väärää, nainen pukeutuu ja laittautuu omaksi ilokseen, ei miehen tai aseman vuoksi. Toisin kuin länsimaaisessa (feministisessä) ajattelussa naisuutta saa ilmentää haluamallaan tavalla. Akyünün romaanin Haticen kannanottoja vaatetukseen ja laittautumiseen voi myös lukea kannanottona feministiseen diskurssiin, jonka mukaan naisellisuutta piti peitellä ja piilotella. Nyt sitä, etenkin tyttökulttuurin ja chick litin myötä, on taas lupa korostaa ja tuoda esiin myös länsimaissa.

## 7 Kolmas tila ja genrekeskustelu

### 7.1 Poliittinen kannanotto

Ich bin stolz darauf, Deutsche zu sein.

Huch.

Aber ich kann das erklären. Es heißt doch immer, dass man nur stolz sein könne auf etwas, was man selbst erreicht hat, und nicht auf ein zufälliges biographisches Detail. Eben. (dBR, 9)

Olen ylpeä saksalaisuudestani.

Huh.

Mutta voin selittää tämän. Onhan niin, että ihminen voi olla ylpeä vain jostain, mitä on itse saavuttanut, eikä mistään tietystä, biografisesta yksityiskohdasta. Niinpä niin.

*Die Blaue Reise* alkaa luvulla ”Wie ich Deutsche wurde”. Jo luvun aloitus haastaa saksalaisen lukijan. Maahanmuuttajataustainen nainen kertoo olevansa ylpeä saksalaisuudestaan. Aloituslauseen jälkeen tuleva mimeettinen helpotuksenhuokaus (”Huch”) osoittaa tunteita, helpotusta, toisaalta taas itseironiaa. Se on samalla lukijareseptiota kosiskeleva huokaus. Lukijaa kosiskellaan mukaan romaanin maailmaan sisään; helpotuksen huokaus yhdistää naispuolisen lukijan sekä minämuotoisen kertojan; he elävät samaa kokemusmaailmaa.

Päähenkilö Iris Alanyalı on syntynyt ja kasvanut Saksassa, mutta koska hänen isänsä on turkkilainen, pidetään lapsia automaattisesti turkkilaisina. Luvussa ”Wie ich Deutsche wurde” (s. 9–15) minäkertoja esittää, kuinka hän joutuu kirjoittamaan kansalaisuutta hakiessaan sivun mittaisen elämäkerran saksaksi vaikka opiskeleekin koulussa Goethea. Tulliviranomaiset epäilevät jatkuvasti turkkilaisella passilla matkustavan Alanyalın motiiveja. Koulun luokkaretkiä varten on käytävä paperisotaa, ja viisumienkin kanssa Alanyalın epäillään loikkaavan toiseen maahan pimeäksi työvoimaksi. Äidin pitää varmistaa lähetystössä, että tytär on palaamassa kotiin tietyn ajanjakson jälkeen. Iriksen matkustaessa ystävättärensä luo Ranskaan sama toistuu: nyt tarvitaan vakuudet myös

ystävättären isältä siitä, että Iris on heidän luonaan vieraana. (dBR, 14.)

Ennen kaikkea edellä mainitun kaltainen tilanne on nähtävä kannanottona sekä byrokratian toimimattomuutta että kansakuntaan sisäänrakennettua rasismia vastaan.

Saksassa kansalaisuus määräytyi vuoteen 2000 asti ”veren lain” (*just sanguinis*) mukaan, kun taas esimerkiksi Ranskassa tai Yhdysvalloissa kansalaisuus määrittyi syntymäpaikan (*just soli*) mukaan. Kristeva (1992, 101) huomauttaa näiden kahden juridisen periaatteen määrittelevän muukalaista. Muukalainen on siis se, joka ei täytä maassa vallalla olevaa periaatetta. Vuodesta 2000 lähtien on myös Saksassa oleva syntymäpaikka voinut määrittää kansalaisuutta, kun tietyt ehdot täyttyvät. Kaksoiskansalaisen täytyy 23 vuoden iässä valita pääkansalaisuutensa. (mm. DeutschlandOnline, 19.8.2008).

*Die Blaue Reisen* yllä oleva kohta arvostelee juuri tätä veren lain legitiimiä ja sen juurtuneisuutta Saksaan. Ihminen on muutakin kuin sukujuurensa ja perhelinjansa. Saksalainen voi olla muutenkin kuin vain verisiteiden kautta isän puolelta. Iris Alanyalın hahmo oli 18. ikävuoteen asti Saksan lakien mukaan muukalainen, vieras ja Toinen äitinsä saksalaisuudesta huolimatta. Häneltä kysytään, mistä hän tulee *alun perin* (mm. Alanyalı 2007, 203). Yhä Saksan kansallisuuden hankkimisen jälkeen hän joutuu vastaamaan samanlaisiin kysymyksiin ja epäilyihin.

[...] Ich bin neu erfunden worden. Von den Menschen, die mich nicht von klein auf kannten. Ich glaube, in Berlin bin ich zur Türkin geworden.

”Wo kommt denn der Nachname her?” Damit fing es immer an. ”Ach, ist ja interessant.” Damit ging es weiter. ”Dafür sprichst du aber gut deutsch.” Ich habe fast ein Jahr gebraucht, um zu erkennen, dass das gar nicht als Witz gemeint war. Sondern dass ich umgeben war von Menschen, für die ich etwas ziemlich Exotisches darstellte, weil sie Türken nur von der Straßenecke als Gemüsehändler oder Goldkettchenmachos kannten. Und jetzt hatten sie mich. Eine Türkin zum Anfassen. Und für soziologisch wertvolle Diskussionen zum Thema Multikulturalismus. (dBR, 203.)

Minut keksittiin uudestaan. Ihmisten toimesta, jotka eivät olleet tunteneet minua



pienestä pitäen. Luulen, että Berliinissä minusta tuli turkkilainen.

”Mistä sukunimesi on peräisin? Sillä se aina alkoi. ”Ahaa, kiinnostavaa.” Sillä se jatkui. ”Siihen nähden puhut muuten hyvää saksaa.” Minulla meni vuosi tajuta, ettei sitä ollut tarkoitettu vitsiksi, vaan että ihmiset kehuivat minua. Heille olin jotain eksoottista, koska he tunsivat turkkilaiset vain kadunkulmien vihannemyyjinä tai kultaketjumachoina. Ja nyt heillä oli minut. Turkitar ymmärtämistä varten. Ja sosiologisesti kiinnostavia keskusteluja varten aiheesta multikulturismi.

Saksan turkkilaisessa yhteisössä hän on myös outo lintu: saksalainen, joka osaa turkkia. Alanyalı ei halua turkkilaisten kanssa asioidessaan käyttää turkin kieltä, sillä hän on hyvin tietoinen kielitaitonsa puutteellisuudesta, vaan turvautuu mieluummin saksan kieleen. Saksalaisessa yhteisössä ja opiskelutovereidensa kesken hän on Saksan kansalaisuudestaan huolimatta yhä jotain muuta kuin perisaksalainen toveri. Hän on "*die ganz andere Türkin*" (mt. 205), täysin toisenlainen turkkilainen kuin – kaikki muut turkkilaiset, jotka eivät ole sopeutuneet saksalaiseen yhteiskuntaan? Muut, jotka eivät osaa saksan kieltä? Onko Alanyalı esimerkki onnistuneesta sopeutumisesta ja onnistuneesta risteilystä kahden eri kulttuurin välissä?

[...] aber ich hatte bald Übung darin, von Anfang an deutlich zu machen, dass ich leider keine Ahnung vom einfachen türkischen Volk hatte. Und tatsächlich veränderte sich das Interesse an meiner Nationalität, bis ich schließlich meine Funktion erkannt hatte: Ich war die "ganz andere Türkin". Die sensationell untypische Türkin, die weder aus einer Groß- noch aus einer Arbeiterfamilie kam und noch nie in ihrem Leben als Kanakin oder Türkensau beschimpft worden war. (dBR, 204–205.)

Mutta opin pian jo heti alusta asti tekemään selväksi, ettei minulla valitettavasti ole käsitystä yksinkertaisesta tavallisesta turkkilaisesta kansasta. Ja aina kiinnostus kohdistui sen jälkeen kansallisuuteeni, kunnes lopulta tunnistin tehtäväni: olin ”aivan toisenlainen turkkilainen.” Sensaatiomaisesti epätavallinen turkkilainen, joka ei tullut suur- eikä duunariperheestä ja jota ei ollut koskaan elämässään haukuttu nimityksillä ”Kanakin” tai ”Türkensau.”

Hatice Akyünün teos alkaa samalla tavoin provokatiivisesti ja kantaa ottavasti:

Mein Name ist Hatice. Ich bin Türkin mit deutschem Pass, für Politiker ein Paradebeispiel einer gelungenen Integration. (EHmsS, 7., koko lainaus aiemmin sivulla 44)

Tyyli on provokatiivinen ja lukijan ajattelumaailmaa haastava. Lukija joutuu kohtaamaan ennakkokäsityksensä ja toteamaan, ettei tämä saksanturkkilainen päähenkilö Hatice, joka kertoo itsestään yksikön ensimmäisessä persoonassa, ole ujo eikä varsinkaan pelkää sanoa sanottavaansa. Mikään mies ei kahlitse tämän Haticen ajattelua tai estä tätä kertomasta omaa tarinaansa. Samalla tämä samainen Hatice uskaltautuu ottamaan esille teemoja, jotka puhuttavat saksalaista yhteiskuntaa: maahanmuuttajien integroituminen ja kotouttaminen. Hän on tietoinen itsestään ja omasta ulkonäöstään ja hän on myös tietoinen ympäristössään elävistä saksalaisista naisista, miehistä ja poliittisesta keskustelusta, joka velloo mm. saksanturkkilaisen väestön ympärillä.

Saksanturkkilaiselle 2000-luvun naiskirjallisuudelle näyttäisi olevan tyypillistä integraatiokysymyksen sekä maahanmuuttajiin kohdistuvien ennakkoluulojen käsittely. Naiskirjallisuus käsittelee myös kahden kulttuurin välillä risteilyä, valintoja jotka kohdistuvat saksalaiseen ja toisaalta turkkilaiseen elämäntapaan ja kulttuuriin. Samalla se pyrkii myös osoittamaan, että saksanturkkilainen nainen on aktiivinen toimija, joka on valmis rikkomaan perinteisiä arvoja ja käsityksiä naisen asemasta.

## 7.2 Kielivalinnat – code switching

Sekä Alanyalilla että Akyünilla on kieleen liittyviä vaihteluita tavallista enemmän. Saksankielisissä romaaneissa on useita turkkilaisia ilmauksia mutta myös lainasanoja niin ranskan kuin myös englannin kielestä. Olen ryhmitellyt sanat aihepiireittäin taulukkoon 1, jossa olen aihepiireiksi ottanut lapsuuden lelut, pelit ja aikalaistuotteet ja jakanut sanastoa englannin ja ranskan kielen mukaan. Lisäksi taulukkoon 1 olen kerännyt puheaktit sekä vierasperäisiä muita ilmauksia, jotka on liitetty joko vaatteisiin tai käytetty adjektiiveina.

Sanaston aihepiiri/kieli	Die Blaue Reise	Einmal Hans mit scharfer Soße
Lelut, pelit, aikalaistuotteet	Barbie, Playmobil (88)	Dallas, Sex and the City (99), Cola Light, googeln, sexy, Manolo Blahniks (99), Louis Vuitton -Tasche (128), Wonderbra (175)
ranska	Fauxpas (34), Beau (35), Rendezvous (51), saisonal (94)	Dekolleté (144)
englanti	War er etwa overdressed? (34), ein Remake (153), Horrorgeschichte (201), Babyfoto (201), Monsterbaby (201)	Candlelight-Diner-Zeug (77), Power (82), Sexbomb (102), Street-Look (102), live sehen (128), absolut tabu (131, 159), Tumblewheat (181), Midlife-Crisis (179), Heiratschance (178)
vaatteet	High heels (72)	High Heels (mm. 77, 101), Cowboystiefeln (84), Accessoire (99, myös Wohnaccessoire)
adjektiivit	simple Level (93), doofe Auto (124), rapide (153), passable (153)	Cool (18), unfair (84, 95), simple Heirat (109), faireweise (115), uncool (130), pure (130)
puheaktit	Aber hey, (125), Wissen Sie was? (254)	Ach ja (12), Werfen "bye-bye", Okay (84)

Taulukko 1. Romaanien lainasanat ja puheaktit.

Kuten taulukosta 1 voidaan huomata, puheakteihin liitetään usein tervehdys. Tällainen tervehdys tai helpotuksen huokaus kohdistetaan yleisölle. Puheeno-  
maisuus tai rupatteleva sävy liitetään usein myös chick litiin, jota käsittelen  
luvussa 3.

Kielivalinnoissa kiinnostavinta on sanaston painottuminen pukeutumiseen. Lainasanat liittyvät pukeutumisen konventioihin ja naisia kiinnostaviin teksteihin. Toisaalta kielten sekoittaminen on myös merkki kansainvälisyydestä. *Die Blaue Reissessa* Iriksen isä kysyy itseltään: ”War er etwa overdressed?” liittäen saksaan englanninkielisen ilmauksen. Samalla tavoin pukeutumiseen liittyvät *Einmal Hans mit scharfer Soße* -romaanissa erilaiset asusteet, Street-look, Cowboystiefeln, High Heels. Eräällä tavalla sanasto ja sen aihepiirit viittaavat ennen kaikkea chick litin teemoihin. ”Midlife-Crisis”, ”Heiratschance”, ”Sex-bomb”, ”Candlelight-Diner-Zeug.” Etenkin Akyünilla ne viittaavat vahvasti teemaan miehen etsiminen, kun taas Alanyalin romaanissa ei ole kuin muutama maininta vaatetuksesta.

Samanlaista kielenvaihtamista kuin esimerkiksi Emine Sevgi Özdamarilla esimerkkiromaaneissani ei ole. Romaaneissa ei luoda uutta kieltä yhdistelemällä saksan ja turkin nimityksiä, joskin turkinkielisiä sanontoja on käännetty saksaksi tai ne esiintyvät sellaisinaan kertomuksen joukossa. Tyypillistä on kuitenkin murteen merkitseminen kummassakin tapauksessa – siis sen merkitseminen, miten muut puhuvat poikkeuksellisesti verrattuna saksan kirjakieleen. Tällaisia esimerkkejä on muutama:

Ich griff danach und sagte: >>Wow, das ist ja genau das Handy, das ich seit Ewigkeiten haben will. Kannst du mir auch so eins besorgen?>>

>>Ja, sicher, kein Problem, kannsu haben<<, antwortete er. (EHmsS, 125.)

Tartuin siihen ja sanoin: ”Wow, tähän on juuri sellainen luuri, jota olen jo kauan halunnut. Voitko hommata minulle sellaisen?”

”Joo, varrrrmasti, ei ongelmaa, voitsä saada”, vastasi hän.

*Einmal Hans mit scharfer Soßessa* on kirjoitettu erityisesti auki ainoastaan Haticen veljen puhekieli. Samoin on äidin puheen laita, mutta esimerkiksi isän puhe on paikoitellen täysin oikeaoppista, kun keskustelua käydään Haticen ja isän välillä. Sen sijaan jos keskustelussa on mukana jokin muu kuin perheenjäsen, Haticen isän puhe on merkitty puutteelliseksi:

>>Mein Tochter sehr gute Tochter, ich immer viel lieben<<, sagte er und schaute stolz zu mir.

>> Ja, sehr<<, antwortete Stefan.  
 >>Genug Geld verdienen?“<<, fragte er.  
 >>Es reicht.<<  
 >>Du viel Hunger bestimmt<<, unterbrach meine Mutter und stellte vier Des-  
 sertteller auf den Tisch. (EHmsS, 164.)

“Tytäreni oikein hyvä tytär, minä aina paljon rakastaa”, hän sanoi ja katsoi ylpe-  
 ästi minuun.  
 ”Kyllä, kovin”, vastasi Stefan.  
 ”Tarpeeksi rahaa tienaa?” hän kysyi.  
 ”Riittävästi.”  
 ”Sinä kova nälkä varmasti”, äitini keskeytti ja asetti pöydälle neljä jälkiruokalau-  
 tasta.

Myös Iris Alanyalin romaanissa *Die Blaue Reise* on merkitty murteellisia il-  
 mauksia. Tällaisia ovat ennen kaikkea kuultuun perustuvat ilmaukset: esimer-  
 kiksi nopea puhe on kirjoitettu yhteen:

Und dann gab es da diese Bäckerfrau eines Stehcafés, wo er sich eines Morgens  
 ein Frühstück bestellen wollte. <<Ein Frühstück, bitte>>, sagte er freundlich in  
 seinem besten Anfängerdeutsch, um von der ungeduldigen Schwäbin hinter der  
 Theke mit einem Schwall Fragen bombardiert zu werden.  
 >>KloinesodergroßWurschtoderKäseKaffeeoderTeeundwiewolletsedasEihartode  
 rweich?>> (dBR, 46.)

Ja sitten oli tämä leipurinrouva kahvilassa, jossa hän [isä] halusi tilata eräänä aa-  
 muna aamiaista. ”Aamiainen, kiitos”, hän sanoi ystävällisesti parhaalla aloittelijan  
 saksallaan, mistä hyvästä malttamaton svaabitar tiskin takana alkoi pommittaa  
 häntä kysymysryöpyllä. ”Piänvaisuurimakkaravaijuustoa, kaffiavaiteetä, ja mi-  
 tenhalutaanmuna, kovanavaipehmeänä?”

Chick lit -romaaneille on tyypillistä opasmaisuus; ne yleensä ohjaavat esimer-  
 kiksi miehen hankinnassa tai neuvovat kulttuurissa tavoissa. Esimerkkiro-  
 maaneissani on sisäislukijaa ohjattu esimerkiksi turkinkielisten sanojen lausu-  
 misessa, kuten Alanyalilla (dBR, ) tai Akyünilla turkkilaisten sanontojen, lem-  
 pinimien ja tapojen ohjaamisessa (EHmsS, ).

### 7.3 Populaariviittaukset

Sekä Iris Alanyalin että Akýunin romaaneissa viitataan tunnettuihin aikalaisilmiöihin, mikä tekeekin romaaneista lukijalle helposti lähestyttäviä ja jopa samaistuttavia. Populaariviittaukset liittyvät niin 2000-luvulle tyypillisiin tv-sarjoihin kuin myös päähenkilön mutta myös oletettavan lukijan nuoruuden aikaan. Olen kerännyt viittaukset taulukkoon 1.

Akyün käyttää populaariviittauksia Alanyalia enemmän. Akyünilla on mainittu ennen kaikkea maailmanlaajuisesti 1978–1991 esitetty tv-sarja Dallas, jonka jokainen 1980-luvulla elänyt tunnistaa.<sup>19</sup> Lisäksi mainitaan toinen kulttuurisarja, *Sex and the City* (1998–2004), joka kertoo neljästä urakeskeisestä sinkkunaisesta etsimässä rakkautta New Yorkissa. Nämä tv-sarjat ankkuroivat romaanin tähän aikaan. Samoin tähän aikaan ankkuroivia nimiä ovat erilaiset julkisuuden henkilöt, kuten Justin Timberlake ja Leonardo DiCaprio.

Akyünin romaanissa muoti saa valtavan roolin. Ennen kaikkea kengät, Manolo Blahnikit, joiden suosio kasvoi räjähdysmäisesti *Sex and the Cityn* myötä, on nostettu jopa jumaloitaviksi. Merkkituotteista mainitaan lisäksi Louis Vuitton, mutta myös Wonderbrat nostetaan keskiöön. Nimeltä mainitut brändit ovat 2000-luvulla nousseet naiseuden symboleiksi ja korostavat ennen kaikkea naisellisuutta mutta myös tyylitajua. Molemmissa romaaneissa mainitaan high heels, eli korkeat korot, jotka ovat myös nousseet chick lit -genren tunnukseksi.

Sen sijaan Alanyalin romaanissa populaarituotteista mainitaan ainoastaan lelut Playmobil sekä Barbie. Ensin mainittu on kansainvälistä menestystä saanut leikkituote, jonka valmistus aloitettiin 1971 Saksassa, Thüringenissä. Jälkim-

---

<sup>19</sup> Dallas sai jatkoa vuonna 2012 uusien jaksojen muodossa.

mäinen taas keksittiin 1959 Yhdysvalloissa. Molempia muovinukketyyppejä on myyty maailmanlaajuisesti yli biljoona kappaletta. Alanyalin teos keskittyykin lapsuuden kuvailuun ja on lähinnä perhekertomukseksi mielletävä teos, kun taas Akyünün teos edustaa perinteisempää nykynaisen elämään keskittyvää chick litiä. Näin molemmissa mainitut brändit noudattelevat omalle genrelleen tyypillisiä piirteitä ja sitovat romaanit tiettyyn aikaan ja maailmaan.

#### 7.4 Saksanturkkilainen naiskirjallisuus 2000-luvulla

Minkälaista kirjallisuutta oikeastaan on Iris Alanyalin *Die Blaue Reise*? Kuinka paljon siinä on mukana totta ja kuinka paljon tarua? Miten omaelämäkerrallinen se on vai onko se lainkaan? Ja mistä kumpuaa huumorin sovittava nauru? Romanin lopussa minämuotoinen kertoja kertoo, että häneltä on usein kysytty, mitkä seikat ovat totta ja mitkä tarua.

Mikä rooli ylipäättään etnisyydellä on saksalaisturkkilaisessa kirjallisuudessa? Maahanmuuttotutkimuksessa puhutaan etnisistä strategioista, joilla tarkoitetaan prosesseja, joissa etnisiä resursseja hyödynnetään kulttuurisesti, sosiaalisesti tai taloudellisesti (Hautaniemi 2001, 20). Näitä strategioita ovat etnisen kuuluvuuden hyödyntäminen resurssina, ryhmän suojautuminen kilpailijoilta sekä etnisen välittäjän roolissa toimiminen. (mt. 20–21.) Maahanmuuttajakirjallisuuden (Migrantenliteratur) voidaan katsoa erottuvan valtakirjallisuudesta Saksassa; se on segmentoitu saksankielisestä kirjallisuudesta mm. omilla kirjallisuuspalkinnoillaan, vaikka samalla se on myös yleisesti hyväksyttyä kirjallisuutta, jota myös saksalaiset lukevat. Palkintoja on kuitenkin arvosteltu mm. siitä, että ne kategorisoivat ei-äidinkieleltään saksankielisen kirjallisuuden ja leimaavat sen *toiseksi*. (Hofmann 2006, 199.) Saksanturkkilainen kirjallisuus myös käsittelee monikulttuurisia teemoja sekä vähemmistöjen kohtaamaa diskriminaatiota (esimerkiksi Feridun Zaimoglun *Kanak Sprak*), mutta samalla se esittelee omaa kulttuuriaan (etninen välittäjä) ja hyödyntää näin ennen kaikkea etnistä kuulu-

mista resurssina (esimerkiksi lukijakunnan valinta). Toisen ja kolmannen polven saksanturkkilaiset kirjailijat kirjoittavat ennen kaikkea siitä, millaista on olla saksanturkkilainen ja miten etniset kulttuuritavat sulautuvat ja muuntuvat arjessa. Etnisyyttä hyödynnetään. Se tekee osaltaan romaanista kiinnostavan ja omaleimaisen, mikä vetoaa myös suurempaan yleisöön tavoittaen enemmän lukijoita. Etnisyydestä kirjoittaminen myös käyttää samoja strategioita, joita jo 1500-luvulla osattiin hyödyntää: ihmisiä kiinnostaa yhä *toinen*, sillä siihen ihminen voi peilata itseään ja ajattelumaailmaansa.

Kulttuurimuoto on hybridi. Toisen ja kolmannen polven saksanturkkilaisten naisten kodeissa kulttuurit sekoittuvat – orientti löytyy keittiöstä ja olohuoneesta, jonne vieraat kutsutaan. Keittiössä on useampi kylmäkaappi, ruokaa ostetaan kuin pienelle kylälle. Pöytään taitetaan toinen toistaan herkullisempia ruokia. Vieraille tarjotaan tee parhaista tulppaanilaseista. Perheissä vietetään niin saksalaista joulua kuin turkkilaista (islamilaista) ramadaniakin. Alanyalın romaanissa isoäiti ja Teyze osallistuvat lastenlasten syntymäpäiväjuhlille ja juhlivat joulua täysin sydämin. Kulttuuriperinteet joustavat ja sekoittuvat. Tämänlaisen toiminnan kuvauksen voi nähdä myös poliittisena kannanottona siihen, miten valtakulttuurin tavoista halutaan pitää kiinni ja kuinka myös useiden kulttuurien tavat voidaan sovittaa yhteen. Jos perhepiirissä tällainen onnistuu, miksei se onnistuisi yhteiskunnassa?

Saksanturkkilaisten naisten kirjallisuus on tänä päivänä omaleimaista. Sitä leimaavat ennen kaikkea seuraavat piirteet:



	Die Blaue Reise und andere Geschichten aus meiner deutsch-türkischen Familie	Einmal Hans mit scharfer Soße. Leben in zwei Welten.
Päähenkilön nimi	Iris Alanyalı	Hatice Akyün
Ammatti	journalisti	journalisti
Etnisyys	Saksanturkkilainen; isä turkkilainen, äiti saksalainen - kansalaisuus saksalainen	Saksanturkkilainen; perhe muuttanut Saksaan Turkista Haticen ollessa 3-vuotias. - eine Türkin mit deutschem Pass
Muita piirteitä	Spießig, naimaton (isä epäilee lesboksi)	Naimaton, korostaa naisellisuuttaan
Teemat	Sopeutuminen vieraaseen yhteiskuntaan; istua kahden tuolin välissä; identiteetin rakentuminen; matkustaminen	Integraatio; kulttuurista toiseen matkustaminen; miehen metsästys (juonena)
Lukijan huomiointi	Ich will eine Liebesgeschichte erzählen (18); keine falschen Erwartungen, bitte (18) Aber hey, Wissen Sie was? (252) → siezen	Siezen; Sie wissen nicht, was Manolo Blahniks sind? Ich erzähle es Ihnen gerne. Es gibt Schuhe, und es gibt Manolos. (99)
Stereotyypiat saksalaisista	Blonde Frauen; Dizsiplin, Ordnung, Sauberkeit, Effizienz (39), die verrückste Partyhühner (41), ein mürrischer Kellner (47)	Helga, Hans; blondit, hyvää keskusteluseuraa, täsmällisyys, tarkkaavaisuus, ylpeys, päämäärätietoisuus, joko työ tai lapset (7–11)
Stereotyypiat turkkilaisista	Satelliittiantennit katolla, isä hakkaa vaimoa ja lapsiaan, ei osaa puhua saksaa	perhekeskeisyys, tunteellisuus, intohimo, huivin käyttö, machomiehet
rasismi	Omiin kohdistuvaa rasismia: Alibabas (101)	Äidin kilahtaminen viheltävälle saksalaiselle; saksalaisten hermostuminen turkkilaiselle äidille; turkkilaisten asuntojen poltto
politiikka	Kansalaisuuden hakeminen (9–16)	Kansalaisuuden hakeminen, esimerkki onnistuneesta integroitumisesta

Taulukko 2. Tyypilliset piirteet romaaneissa *Die blaue Reise* ja *Einmal Hans mit scharfer Soße*.

1. Kertojana on minämuotoinen kertoja, joka käyttää itsestään kirjailijan omaa nimeä. Kertoja on saksanturkkilainen.
2. Päähenkilö, joka on myös minämuotoinen kertoja, on usein naimaton, menestynyt uranainen, joka ylittää sujuvasti maantieteellisiä ja kulttuurisia rajoja. Hän on kosmopoliitti.
3. Kerronta on rupattelevaa ja lukijalle osoitetaan kysymyksiä tai kehotuksia.
4. Stereotyyppioita käsitellään huumorilla, ei ironisoiden.
5. Kieltä käytetään innovatiivisesti ja tekstissä voi ilmetä kielivirheitä, jotka tuskin ovat tahattomia. Näitä virheitä ovat esimerkiksi sanajärjestysvirheet erityisesti sivulauseessa. Koska tekstit eivät vilise samoja virheitä, on syytä olettaa, että harvassa esiintyvät virheet ovat tahallisia.

Kirjallisuusgenreä määriteltäessä voidaan tarkastella myös kertojan performatiivisuutta tai romaanin lukijakuntaa. Useat tutkijat ovat katsoneet kielen ja diskurssin olevan sukupuolisia (mm. Kosonen 1995, 6); miehille ja naisille kirjoitetaan siis erilaisia tekstejä, mutta myös eri aihepiireistä. Eri kieliyhteisöt tuottavat omia puhekäytänteitään, joita sekä sosiaalinen että symbolinen maailma rajaavat. (mts.) Sekä Alanyalin että Akyünün romaaneissa kerronta on rupattelevaa. Hatice Akyünün romaanissa kehoitetaan oletettua lukijaa tulemaan peremmälle olohuoneeseen ja tekemään olonsa mukavaksi. Lukijaa puhutellaan kohteliaalla Sie-muodolla, jota käytetään saksan kielessä ennen kaikkea etäisyyden osoittamiseen kahden henkilön välisessä keskustelussa. Lukija ei ole siis kertojalle "sinä", läheinen puhuteltava, vaan persoona, jonka olo halutaan tehdä kotoisaksi.

Sie kennen meine Familie noch nicht? Dann kommen Sie und setzen Sie sich, und vergessen Sie nicht, etwas zu essen mitzubringen, denn das macht man so bei uns. Und stellen Sie sich auf einen langen und vergnüglichen Nachmittag ein! Ich entföhre Sie in ein Deutschland, das Sie unter Garantie noch nicht kennen. [...] Aber stellen Sie sich auf eine lange Reise ein, denn es geht um so etwas wie den Eintritt in ein anderes Universum. (EHmsS, 11–12.)

"Ettekö tunne perhettäni vielä? Silloin tulkaa ja istuutukaa ja älkää unohtako tuoda jotain syötävää mukanne, sillä niin meillä tehdään. Ja valmistautukaahan pitkään ja rätöisaan iltapäivään! Kaappaan Teidät Saksaan, jota ette vielä takuulla tunne.

[...] Mutta varautukaa pitkään matkaan, sillä kysymys on jostain sellaisesta kuin sisäänpääsystä toiseen universumiin."

Minäkertoja Hatice myös varoittaa lukijaa hellittelynimien suhteen: *Vorsicht auch mit Koseworten*<sup>20</sup> (EHmsS, 82) ja neuvoo turkkilaisen hunajan valmistamisessa: ”*Für die, die ihn selbst zubereiten mögen, hier das Familienrezept meiner Mutter.*”<sup>21</sup> (mt. 39.) Aküynin romaanissa on jatkuvasti esillä vähintään sisäänrakennettu lukija, jolle huomioita suunnataan. Sävy on samalla hyvin kohtelias mutta myös lämmin. Lukija on kuin hyvä tuttava, jota kohdellaan lempeästi.

Alanyalın *Die Blaue Reissessa* taas lukijaa lähestytään pienin elein; Teos alkaa provokatiivisesti, mutta ensimmäisen virkkeen jälkeen tuleva "Huch" on tulkittavissa helpotuksen huokaukseksi tai jännityksen purkautumiseksi. Se on myös tunteiden osoitus, mikä taas on tulkittavissa eräänlaiseksi osoitukseksi siitä, *minkälainen lukijayleisö romaanilla luultavasti on*. Samoin teoksen lopussa on Akyünin tavoin yleisön suora puhuttelu. Se yhdistyy puheenomaiseen lyhenteeseen (etwas → was) ja puhekieliseen lauserakenteeseen:

Wissen Sie was? Ich muss jetzt leider gehen. Türkische Vokabeln pauken. (dBR, 254.)

Tiedättekö mitä? Minun täytyy valitettavasti mennä. Päättämään turkkilaisia sanoja.

Tällainen rupatteleva sävy viittaa vahvasti chick lit -genreen, mutta genren kaikki tunnusmerkit eivät kuitenkaan täyty esimerkkiromaaneissani. On tarkasteltava muita piirteitä.

Aihepiireiltään molemmat romaanit käsittelevät enemmän naisia kiinnostavia asioita. Taulukosta 1 voidaan poimia muutamia huomioita:

<sup>20</sup> Varo myös hellittelynimien kanssa.

<sup>21</sup> Niille, jotka haluavat sitä (hunajaa) valmistaa itse, tässä on äitini perheresepti.

1. Aikalaistuotteet ovat vahvasti esillä. Akyünün romaanissa merkkejä esiintyy enemmän, ja nimeltä mainitaan erityisesti muotibrändejä mutta myös kuuluisia näyttelijöitä ja muusikkoja.
2. Lainasanasto keskittyy pääasiassa ulkonäköön ja ajan ilmiöihin (Midlife-Crisis). Lainasanat liitetään myös helposti alkuperältään saksankieliseen sanaan (Heiratschance, miksei Heiratsmöglichkeiten?). Joku toimii coolisti tai on uncool, tai jokin asia on simplellä tasolla tai haaveissa on simple avio-liitto.
3. Ulkonäköön liittyviä kommentteja ja lainasanoja on paljon. Joku on sexy, näyttää Sexbombelta tai toisaalta joku voi vain miettiä, onko hän overdressed.

Ulkonäön kommentointi sekä runsas englantilaisten sanojen käyttö viittaa vahvasti chick litiin. Chick lit keskittyy tyyppillisesti nuoren naisen tärkeinä pitämiin asioihin, kuten juuri ulkonäköön, mutta ennen kaikkea problematisoiden ulkonäköä ja kauneusihanteita.

Akyünün *Einmal Hans mit scharfer Soße* pyrkii ennen kaikkea kertomaan, millainen nainen Hatice Akyün on. Millainen on täysin integroitunut turkkilaisnainen, joka pitää Saksaa kotimaanaan ja ajattelee saksaksi mutta kantaa myös mukanaan turkkilaisuuttaan. Tämä nainen on kaikkea muuta kuin saksalaisten stereotypiat turkkilaisnaisista: hän ei kannata mukanaan pakotteita eikä pue ylleen huivia, hän menestyy työelämässä ja kulkee ylpeästi yli kymmensenttisissä koroissaan. Hän palvoo kenkiä Allahin sijaan, käyttää alkoholia ja on kokeillut huumeita, ei ole neitsyt enää 35-vuotiaana, vaikka onkin yhä naimaton. Perhe marssitetaan lukijan silmien eteen niin hyvässä kuin pahassa. Sekä isä että äiti ovat keskeisessä roolissa.

Alanyalın *Die Blaue Reisesa* painopiste ei ole pelkästään minäkertojassa, vaan

ennen kaikkea siinä pyritään perhekertomusten kautta rakentamaan kuvaa saksanturkkilaisesta perheestä. Kasvukertomus alkaa perheestä. Saksalainen äiti jää sivuun, kaikkien tapahtumien keskipisteessä on isä. *Saksalaisessa äidissä ei ole mitään mielenkiintoista kerrottavaa*. Tarina kertoo Akyünün romaanin tavoin integraatiosta, onnistuneesta sellaisesta. Kuvaus keskittyy menneeseen, kasvuvuosiin.

Verrattaessa molempien romaanien isähahmoja huomataan näiden välillä selkeä ero: Alanyalı on lähtenyt avoimin mielin Eurooppaan ja eurooppalaistunut. Hän on kouluttautunut arkkitehdiksi, opettelee saksan kielen kaduilla mutta hallitsee kieliopin ja rakastaa saksalaista järjestelmällisyyttä. Hänessä toki virtaa yhä turkkilainen veri, mutta hän suhtautuu Saksaan, sen kansalaisuuteen ja kieleen positiivisesti. Hän on karistanut Saksassa yltään kaikki muslimin velvollisuudet, joskin on suojelevainen isä. Akyün taasen on lähtenyt Saksaan vierastyöläiseksi tarkoituksenaan palata aikanaan takaisin kotimaahan. Hän pitää edelleen kiinni perinteistä, mitä tulee lasten naittamiseen, uskuntoon ja miehenä olemiseen. Hän suhtautuu Saksan kansalaisuuteen varauksella, vaikka hankkiikin myöhemmällä iällä itselleen ja perheelleen kansalaisuuden. Hän on kouluttamaton, puhuu huonosti saksaa eikä osaa lukea tai kirjoittaa uuden kotimaan kielellä. Molemmat isät arvostavat länsimaisia elinmukavuuksia: keskuslämmitystä, kunnollista saksalaista autoa ja terveydenhuoltoa.

Stereotyyppijä ei käsitellä ivallisesti tai satiirisesti. Saksanturkkilaiset naiset kirjoittavat sekä saksalaisista että turkkilaisista stereotyypeistä huumorilla. Saksalaisia (ja länsimaalaisia) stereotypioita erityisesti turkkilaisista tuuletetaan ankarasti. Stereotypioita "turkkilaistaustaisella naisella on aina monta veljeä, jotka tulevat kostamaan sisarensa kunnian menetyksen" ja "turkkilainen mies pitää naistaan hellan ja nyrkin välissä" käsitellään naurun avulla. Alanyalı ilmoittaa selkeäsanaisesti, ettei hänen perheessään ole tällaista – samalla tällainen stereotyyppien haastaminen haastaa lukijan tarkastamaan omia näkemyksiään.

Alanyalı jatkaa huumoria osoittaen, että heidän katollaan on satelliittilähetin – hän siis antaa samalla myönnytyksen stereotypioille ("kaikilla turkkilaisilla on satelliittiantenni, jotta he voivat seurata turkinkielisiä kanavia") ja rikkoo taas myönnytystä jatkamalla satelliittilähettimen olevan katolla vain CNN:n seuraamista varten.<sup>22</sup>

Saksalaiset ovat (saksan)turkkilaisille Hanseja tai Helgoja (Akyün), vaaleita viikinkejä. Saksalaisiin liitetään seuraavia ominaisuuksia: individuaali, tehokas ja järjestelmällinen. Turkkilaisten ominaisuuksina mainitaan perhekeskeisyys ja ruokakulttuurin runsaus mutta myös naisten tehokkuus.

Saksalaisia naisia kuvataan vähän jos lainkaan. Nämä ovat kevytkenkäisiä ja heittäytyvät helposti suhteisiin. Saksalaisia miehiä taas vaivaa epäluuloisuus ja jonkinlainen muukalaisviha. Kuitenkin Alanyalın isoisä, Korbachin ukki, joka on piispa, on ystävällinen ja kiinnostunut Turkista. Hänen ja Iriksen isän välille kehittyy keskustelu Raamatun ja Koraanin välisistä yhtäläisyyksistä ja henkilö- hahmoista, joita he täydentävät yhdessä.

Turkkilaismiehet ovat perhekeskeisiä ja vieraanvaraisia sekä yritteliäitä. Turkkilaisen vieraanvaraisuus voi olla myös huvittavaa ja liiallista, jopa liioiteltua: vieraille tarjotaan kaiken aikaa parempaa tuolia tai tätä kehoitetaan maistamaan vielä toistakin ruokalajia. Turkkilaisilla on yritteliäisyyttä heidän perustaessaan muutakin kuin vain kebab-kioskeja. Heillä on omat liha- ja kasviskaupat, he myyvät kodintekniikkaa jne.

---

<sup>22</sup> David Morley (2003, 169) toteaa, että niin Ranskassa kuin Saksassakin katsotaan maahanmuuttajien satelliittiantennien, jotka on kielletty, osoittavan, etteivät maahanmuuttajat halua sopesua isäntämaan yhteiskuntaan.

## 7.5 Omaelämäkerrallinen sopimus ja fiktionaalinen minä

Päivi Kosonen (1995, 11) määrittelee autobiografian, omaelämäkerran, minämuotoiseksi kertomukseksi, jossa kertoja ilmaisee puhuvansa omasta elämästään ja itsestään tai persoonallisuutensa historiasta *sekä* jonka lukija tunnustaa kertojan "omaan elämään keskittyväksi tarinaksi." Kosonen katsoo siis omaelämäkerran vaativan sekä kertojan että lukijan näkökulman. Tyypillistä omaelämäkerralle on elämänkulun tapahtumien järjestely ja jäsentely, joilla yksilö antaa merkityksiä elämälleen ja paikantaa itsensä nykyisyydessä sekä ennakoi tulevaisuuttaan (Vilkko 1997, 77). Vilkko (mts.) huomauttaa, että omaelämäkerta on myös *esittämistä* lukijalle. Lukijan on pystyttävä liittämään omaelämäkerrallinen teksti jo aikaisemmin luettuun tai todellisuuden tarjoamaan kehykseen (Kosonen 1995, 3). Omaelämäkerrallisiin teksteihin on historiallisesti liittynyt kehitysromaanin läheisyys, ts. retrospektiivinen minäkerronta, yksilön ja kehityksen sekä vakioiteemojen (mm. syntymä, perhe, ulkomaailma, seksuaalisuus) kuvaus. Näitä teemoja lukija etsii lukiessaan autobiografista tekstiä. (mt. 3–4.) Omaelämäkerrat, autobiografiat, nousivat tutkimuskenttään vasta 1950-luvulla, jolloin alettiin keskittyä minään itseensä, tämän ajatuksiin ja tuntemuksiin – ei enää pelkästään tekoihin ja elämään (biografia). (Kosonen 1995, 22.) Omaelämäkerturi, autobiografi, pyrkii yhä postmodernin kirjallisuudenkin aikana muotoilemaan myyttisesti ja subjektiivisesti oman elämänsä totuutta. (mt. 3–4.) Omaelämäkertoihin, autobiografioihin, liittyy siis fiktionaalisuutta sekä myyttisyyttä: esimerkiksi syntymästä tehdään myyttinen (vrt. Özdamar).

Omaelämäkertatutkimuksen klassikko George Gusdorf pitää autobiografiaa länsimaisen kulttuurin ja länsimaisen ihmisen ilmaisuna (Kosonen 1995, 37). Gusdorfin mukaan primitiivisessä kulttuurissa autobiografista minää ei voi olla, sillä arkaaisen ihmisen toimintaa ohjaa enemmän perinne ja kollektiivinen kulttuuri kuin tietoisuus itsestä. (mt. 41.) Gusdorf katsoo autobiografioilla olevan historiallinen perusta: Rousseau'n *Tunnustukset* institutionalisoivat autobiografian (mt. 45–47). Autobiografista minää koskevat seuraavat ehdot: yksittäisyys,

yksilöllisyys ja esimerkillisyys (mt. 42). Gusdorfista autobiografi on ennen kaikkea historioitsija – ei välttämättä lainkaan kirjailija. Autobiografi on Gusdofille oman elämänsä kertoja ja myyttillistäjä, joka näkee itsensä arvoituksena. Kaiken tämän taustalla on halu löytää juuret ja syy olemassaololle. Gusdorfin autobiografiin lukeutuu ainoastaan kouluttautuneita miehiä. (mt. 50–51.) Eräät feministiteoreetikot, mm. Susan Stanford Friedman, ovat kritisoineet Gusdorfin teoriaa: tämän individualistista minää koskeva käsitys ei huomioi lainkaan kulttuurin määräämän ryhmäidentiteetin merkitystä naisille ja vähemmistöille. (mt. 44.) Samat tutkijat kritisoivat myös länsimaista autobiografioiden tutkimusta (ja samalla Gusdorfia) kokonaan naisten yksityisen elämänalueen poissulkemisesta (mt. 56).

Ranskalaistutkija Philippe Lejeunen esittämät käsitteet autobiografisen sopimus (*pacte autobiographique*) ja autobiografisen kerronta (*discours autobiographique*) rakentavat laajan pohjan omaelämäkertojen analysoimiselle; ne myös siirtävät autobiografitutkimuksen kirjailijakeskeisyydestä kirjailija–lukija-keskeisyyteen. Ne ovat myös keino erottaa autobiografia, omaelämäkerta, autobiografisesta romaanista. Lejeunen mukaan autobiografisen sopimus on ennen kaikkea diskurssin "syntytahtuma"; Lejeune katsoo autobiografian paljastavan elämänsä totuuden omaelämäkerrassaan, minkä hän osoittaa lukijalle sopimuksen turvin. (Kosonen 1995, 75, 81, ks. Myös Lejeune 1995, s. 12–14). Lejeunen sopimus on aina ehdoton lukuohje lukijalle, joskin Lejeune pitää lukijaa myös epäilevänä ja sopimusta koettelevana osapuolena (Kosonen 1995, 76, 86). Lejeune tarkistutti autobiografisen sopimuksen määritelmäänsä kahdesti, mutta yhtä kaikki autobiografisen sopimus on Lejeunella sidoksissa kirjailijan nimeen ja allekirjoitukseen: sopimus tehdään joko 1) implisiittisesti otsikon tasolla ("Omaelämäkertani", "Kertomus elämästäni"), 2) implisiittisesti tekstin alkujaksoissa tai 3) näkyvästi, kertomuksen sisällä kertoja-päähenkilön antaessa itselleen nimen, joka on sama kuin kannessa esiintyvän kirjailijan nimi. (Kosonen 1995, 81; Lejeune 1995, 4, 14.) Lejeune (1995, 5, 12) tähdentää, että autobiografia on



kyseessä vain silloin, mikäli *kirjailijan, kertojan ja protagonistin identiteetit ovat samat*. Lisäksi Lejeunen kohdalla mainitaan romaanisopimus (pacte romanesque), jossa kirjailija/ kertoja antaa ymmärtää sepittävänsä – ei siis kertovansa totuutta (Kosonen 1995, 86). Vilkko (1997, 79) laajentaa Lejeunen kapea-alaista, nimikeskeistä omaelämäkerrallisen sopimuksen käsitettä koskemaan koodistoa, jonka mukaan elämäntarina jäsentyy. Vilkko katsookin kirjoittajan antavan sisäänrakennetulle lukijalle avaimet siihen, että lukija ymmärtää kirjoittajan "tekemien omaelämäkerrallisten kokonaisuuksien ja niiden esittämistavan valintojen perusteet." "Omaelämäkerrallinen sopimus" syntyykin Vilkon mukaan (kirjoittajan ja tekstiminän yhteenlankeamisen lisäksi) lukijan suorasanaisella ohjaamisella tai kulttuuristen mallien, kaavojen ja kerrontatapojen "vuorenvarmoja varantoja" käyttämällä. (Vilkko 1997, 79.)

Hakkarainen (2005, 117) toteaa Emini Sevgi Özdamarin tuotantoa käsitellessään tämän Berliner-trilogian romaanien muodostavan jatkumon, jossa yhdistävänä tekijänä on minämuotoinen kertoja Sevgi, "joka toistaa samoja tapahtumia eri yhteyksissä eri tavoin." Hakkarainen katsoo (2005, 117) Berliner-trilogiassa olevan kyse Lejeunen esittämästä sopimuksesta mutta huomauttaa myös (2005, 226), että kertojan minuus on pikemminkin nähtävä konstruktiona kuin omaa elämäänsä ja matkojansa kuvailevana kirjailijana.

Vilkko (1997, 78) käyttää käsitettä *kirjoittava subjekti*, joka käsittää kertojan nykyisen elämäntilanteen olennaisine merkityksineen, kertomisen motiivit ja funktiot sekä ottaa huomioon lukijan. Kirjoittava subjekti tarkastelee nykyhetkessä elämää ajallisena jatkumona (vertikaalinen suunta) sekä kunkinhetkisten tapahtumien joukkona (horisontiaalinen suunta) suodattaen ja tulkiten elämäänsä. (Vilkko 1997, 77.) Erityisesti Alanyalilla mutta myös Akyünilla voidaan katsoa romaanin päähenkilön jäsentävän omaa elämäänsä romaaneissaan. Molempien romaaneissa kertoja myös huomioi lukijansa jopa näkyvästi teittellen tätä (Akyün) tai eleettömästi (Alanyalın "Huch").

Kun tarkastellaan toisen ja kolmannen polven saksanturkkilaisten naiskirjailijoiden romaaneja, voidaan katsoa kertojien solmineen omaelämäkerrallisen sopimuksen lukijan kanssa. Kirjailijan nimen käyttö tekee kertojasta luotettavamman, kun lukija lukee romaania kirjailijan omaelämäkertana. Kirjoittava subjekti myös ohjaa lukijaa puhutellen tätä ja viittaamalla kulttuurisiin varantoihin. Alanyalilla esiintyy myös rakenne: ”salli minun kertoa rakkaustarina.” Akyünilla puhuttelu on suoraa: ”Ettekö tiedä?” Rakenne kuitenkin vesittää romaanin omaelämäkerrallisuutta mutta kertoo myös edellisten sukupolvien tarinaa luoden kehyksen kertojaminän kasvulle ihmisenä, saksanturkkilaisena naisena. Tällaisessa omaelämäkerrallisessa lukemisessa piilee kuitenkin ongelma: missä määrin teos on omaelämäkerrallinen, missä määrin keksitty? Missä määrin minämuotoinen kertoja on konstruktio?

Vilkon (1997, 13) mukaan omaelämäkertoihin liittyy myös jonkinlainen meta-teksti: saateteksti, johon liittyy kommentointia syntyneestä omaelämäkerrasta, arviointia kirjoittajaa itseään ja omaelämäkertaa kohtaan sekä tietoisuutta kirjoittamistehtävästä. Tällainen samanlainen saateteksti liittyy Alanyalin *Die Blaue Reiseen*:

*Ob die Geschichten dieses Buches alle wahr sind? Nun, es kann schon sein, dass ich manche Namen, Orte und Zeiten durcheinander gebracht habe. Und ich habe vieles weggelassen und manches übertrieben. [...] Unterm Strich also, würde ich sagen, sind die Geschichten alle sehr wahr. (dBR, 225, kursiiivi alkuperäinen.)*

*Ovatko kaikki tämän kirjan tarinat totta? No, voihan olla niin, että olen sekoittanut useita nimiä, paikkoja ja aikoja. Ja paljon olen jättänyt pois ja jotain värittänyt/keksinyt. [...] Pakon edessä sanoisin, että kaikki tarinat ovat hyvin totta.*

Sekä Iris Alanyalin että Hatice Akyünün romaaneissa on minä-kertoja, joka on lainannut etunimensä kirjailijalta. Kerrontaformulaltaan Iris Alanyalin romaanissa on erotettavissa neljä tasoa:

1. Sadunomaisuus: *Der Prinz auf den Straßen von Izmir*; *Der Türkenchwabe*; *Das Mädchen in der Straßenbahn*; *Die Blaue Reise*
2. Kritiikki, johon sekoittuu nauru: *Wie ich Deutsche wurde*
3. Omaelämäkerrallinen kerronta: *Das Serail von Maichingen*; *Die reichste Stadt Deutschlands*, <<Wetten, dass ...?>> mit Oma und Teyze; *Im Club Méditerranée*; *in Berlin*; *Studieren in Istanbul*; *Die wahre Türkei*; <<Und? Sind Sie noch zusammen?>>
4. Romaanikerronnan ratkaisut: *Eine Bemerkung zum Schluss*

Taulukko 3. *Die Blaue Reisen* kerrontatasot luvuttain jaoteltuna.

*Die Blaue Reisesa* sadunomaisuus tulee esiin kertomuksissa, joissa on päähenkilönä jokin muu kuin minäkertoja. Luvussa *Der Prinz auf den Straßen von Izmir* (”Izmirin katujen prinssi”) kerrotaan Iriksen isän nuoruudesta ja lähdöstä Saksaan. Sitä seuraavassa luvussa *Der Türkenchwabe* (”Turkinsvaabilainen”) kuvataan Iriksen isän asettumista asumaan ja vielä luvussa *Das Mädchen in der Straßenbahn* (”Tyttö raitiovaunussa”) kerrotaan Iriksen vanhempien kohtaamisesta. Luku *Die Blaue Reise* (”Siniset matkat”) on poikkeava edellisistä, mutta se alkaa kuten sadutkin aikamääreellä tai jollain ihmeellisellä tapahtumalla: ”Im Sommer 1986 geschah ein Wunder.”<sup>23</sup> Matkaan liittyy taianomaisuus, joka ei ole tyypillistä muille jaotteluluvuille.

Kritiikki tulee esiin ennen kaikkea luvussa *Wie ich Deutsche wurde* (”Kuinka minusta tuli saksalainen”). Siinä irvaillaan saksalaiselle sekä ranskalaiselle byrokralialle ja nauretaan sille, kuinka saksalaisen koulujärjestelmän kasvatti jouuu kirjoittamaan sivunmittaisen Lebenslaufin osoittaakseen saksan kielen taitonsa.

<sup>23</sup> dBR 184. Kesällä 1986 tapahtui ihme.

Omaelämäkerrallisen kerronnan taso on hankalimmin määriteltävissä. Mistä tietää, mitkä kappaleet ja tapahtumat ovat kirjailijan omakohtaisia kokemuksia? Ovatko tapahtumat tapahtuneet tässä järjestyksessä? *Das Serail von Maichingen* ("Maichingenin seraili")<sup>24</sup> kertoo Iriksen ja hänen siskonsa Aylinin lapsuudesta Maichingenissa, *Die reichste Stadt Deutschlands* ("Saksan rikkain kaupunki") kuvaa Iriksen nuoruutta Duisburgissa. "*Wetten dass...?*" *mit Oma und Teyze* ("Kuka arvaa...?" Oman ja Teyzen kanssa) kuvaa elämää isoäidin ja -tädin seurassa, lapsuutta ja nuoruutta ja etenkin turkkilaisia tapoja. Luvut *Im Club Méditerranée, In Berlin ja Studieren in Istanbul* ("Mediterranee-clubilla", "Berliinissä", "Opiskelu Istanbulissa") kuvaavat Iriksen nuoruutta ja varhaisaikuisuutta. Jos tietojen oikeellisuutta ei tarkasta, nämä paikkoihin liittyvät luvut tapahtumineen voidaan ymmärtää omaelämäkerrallisiksi. Samoin luku *Die wahre Türkei* ("Oikea Turkki") kuvaa matkaa oikeissa paikoissa. Tämä luku lähestyy pikemminkin matkakuvauksia kuvatessaan ihmisten tapoja ja tottumuksia sekä sanontoja. Viimeinen varsinainen luku "*Und? Sind sie noch zusammen?*" ("Ja? Ovatko he yhä yhdessä?") tekee yhteenvedon siitä, mitä Iriksestä on tullut ja millaisessa elämäntilanteessa hän on.

Omaelämäkerrallinen kerronta jää kuitenkin fiktiiviseksi, vaikka kerrontaan liittyikin ei-fiktiivisiä aineksia, kuten paikkojen ja aikalaiskerronnan nimiä. Erityisesti viittaukset populaarikulttuuriin ja Hollywood-tähtiin (Shirley Temple, Tony Curtis, Humphrey Bogart, Cartland), aikalaistuotteisiin (Benetton, Barbie, Playmobil) ja romaaneihin (Bambie) tuovat romaaneihin omaelämäkerrallisia elementtejä, jotka kuitenkin häviävät nauruun ja humoristiseen kerrontaan. Tämän lisäksi romaanin lopussa (Eine Bemerkung zum Schluss) viedään pohjaa totuudellisuudelta. Tarinat eivät välttämättä ole totta, ja omaelämäkertaa luettaessa uskotaan asioiden tapahtuneen juuri siinä aikajärjestyksessä, missä ne omaelämäkerrassa esitetään. Romaania voidaankin pitää autofiktiona.

<sup>24</sup> Emine Sevgi Özdamarin palkittu teos *Das Leben ist ein Karawanserai hat zwei Türen aus einer kam ich rein aus der anderen ging ich raus* (1992) käyttää myös nimitystä Serail. Ei voi välttyä ajatukselta, olisiko Alanyali tehnyt viittauksen palkittuun Özdamariin.

Hatice Akyünün romaanissa *Einmal Hans mit scharfer Soße* kerronta vaihtelee sekoittaen takaumia kerrontahetkeen. Ennen kaikkea päähenkilö, minäkertoja Hatice kokee olevansa turkkilainen, mikä tulee ilmi esimerkiksi lausumassa: ”bei uns Türken”.<sup>25</sup> (EmsS, 8.) Toisaalta saman tien Hatice julistaa olevansa turkkilainen, jolla on saksalainen passi.

Samanlaisia selviä kerrontatasoja on vaikeaa irrottaa Hatice Akyünün romaanista. Annan esimerkin luvusta *Das Schweigen der Lämmer* (”Karitsan hiljeneminen”): Luku alkaa ruokailutapojen esittelyllä ja jatkuu sitten varsinaisella kertomuksella ruokailutapahtumasta. Sen jälkeen kuvaillaan äidin ruokavaroja, palataan takaisin ruokapöytään, kerrotaan oma mielipide ruuasta, pohditaan miesten suhdetta grillaukseen ja kuvaillaan jälleen ruokaa. Tämän jälkeen tulee varsinainen kertomus ja muistot lapsuudesta ja eläintaposta, mitä seuraa jälleen ruoan kuvailu ja ohjeen antaminen turkkilaista hunajaa varten. Lopuksi vielä kuvaillaan saksalaisten suhtautumista turkkilaiseen ruokaan ja turkkilaisten vieraanvaraisuutta. Kehyskertomuksena on kuvaus turkkilaisesta perheeteriasta, mutta kehyskertomuksen yhteyteen on upotettu niin tapojen kuin tottumusten sekä niin kulttuurin kuin myös lapsuuden kuvailua. Teemana luvussa on ruoka. Luvun nimi *Das Schweigen der Lämmer* on viittaus Thomas Harrisin romaaniin *Silence of the Lambs* (1988; *Uhrilampaat*), jossa FBI-harjoittelija Clarice Starlingin lapsuudenmuisto karitsojen teurastamisesta on romaanin kantava motiivi. *Einmal Hans mit scharfer Soße* onkin helpompi lähestyä teemojen kautta, jotka määrittävät teosta enemmän kuin mikään muu:

---

<sup>25</sup> Meidän turkkilaisten joukossa.

- |   |
|---|
| <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Irrottautuminen kodin piiristä, itsenäistyminen</li> <li>2. Identiteetti</li> <li>3. Saksalaisten kuva turkkilaisista ja turkkilaisten saksalaisista</li> <li>4. Lukuisat miessuhteet</li> <li>5. Kauneus</li> <li>6. Turkkilainen kulttuuri: ruokakulttuuri</li> </ol> |
|---|

Taulukko 4. Teemat romaanissa *Einmal Hans mit scharfer Soße*.

Hatice Akyünün romaani *Einmal Hans mit scharfer Soße* käsittelee useaa teemaa, joista keskeisimmäksi nousee kuitenkin perinteistä irrottautuvan tytön kehittyminen kosmopoliitiksi ja oman paikkansa löytäväksi naiseksi. Nuoruutta ja lapsuutta kuvataan vain siltä osin kuin ne sopivat kunkin luvun aihepiiriin. Niinpä esimerkiksi lapsuudesta ja nuoruudesta ei synny selkeää kuvaa. Myös irrottautuminen kodin piiristä ja itsenäistyminen kuvataan lyhyesti.

Huomioitavaa on, että kuten Alanyalilla, myös Akyünillä on viittaus muistitietoon ja muistoihin. Osa muistiviittauksista on romaanin sisällä muodossa *ich erinnere mich an* ja osa viitteistä muistitietoon on luettavissa Kiitos-osasta, jossa kiitellään ystävää siitä, että tämä ”kaivoi” tarinat kirjailijasta, joka oli jo ajatellut unohtaneensa ne. (EHmsS, 191.) Dorrit Cohnin tarkoittaman viittauksen referentiaalisen ja ei-referentiaalisen fiktion eroon voi lukea seuraavasta:

Wenn es meinen Bruder Mustafa nicht gäbe, hätte ich ihn für dieses Buch erfinden müssen. Eri st ein leibhaftiges Klischee. Sein Leben ist Realsatire. (EHmsS, 125.)

Jos veljeäni Mustafaa ei olisi, minun olisi täytynyt keksiä hänet tätä kirjaa varten. Hän on ruumiillistunut klisee. Hänen elämänsä on tosielämän satiiria.

Kirjailijan ja päähenkilön elämät lankeavat yhteen, mutta kertomukset kirjassa ovat jollain tavalla fiktiivisiä. Tapahtumia on väritetty ja valikoitu. Hatice Akyünün *Einmal Hans mit scharfer Soße* on vaikea lukea autobiografiana, sillä sen muoto ei vastaa millään tavoin niitä omaelämäkertoja, joita on totuttu lukemaan. Pikemminkin romaanin kohdalla on kyse autofiktiosta, jossa kirjailija

on ammentanut omista kokemuksistaan mutta yhdistelee niitä huomioihin ympäröivästä maailmasta ja saksalaisesta yhteiskunnasta. Autofiktiolle tyypillisesti kirjailija ja päähenkilö ovat samannimisiä, kuten myös toisessa tutkimuskohteessani. Samalla se käsittelee chick litille tyypillisiä teemoja, kuten kauneutta ja (heteroseksuaalisen) parisuhteen ihannointia. Vaikka päähenkilö Hatice tuleeikin toimeen sinkkuna, hän ei millään tahdo löytää omaa Hansiaan, jossa saksalaisiin luonteenpiirteisiin yhdistyisivät turkkilainen intohimo ja tulisuus.

Ennen kaikkea molemmissa esimerkkiromaaneissa kyse on eron tekemisestä kotikulttuuriin ja itsensä etsimisestä. Molemmissa romaaneissa on myös minämuotoinen kertoja, joka käyttää kirjailijan nimeä. Kummassakaan teoksessa päähenkilö ei toteuta tyypillisiä odotuksia turkkilaisesta naisesta, vaan kummatkin päähenkilöt ovat niin seksuaalisesti kokeneita kuin myös rakentaneet sinkkuelämän. Kummassakin teoksessa on myös viittaus muistitietoon, mikä viittaa siihen, että osa teoksen aineksista on kirjailijan elämästä. Kummassakin teoksessa on tietynlainen episodimaisuus, joskin Akyünilla se on selkeämmässä roolissa. Episodimaisuudella tarkoitan tässä yhteydessä ennen kaikkea kerronnallista ratkaisua, joka ei rakenna yhtenäistä kertomusta, vaan poimii sirpaleita sieltä täältä yhdistäen ne uudeksi kokonaisuudeksi.

Poikkeuksellisesti perinteiseen chick litiin nähden esimerkkiromaaneissa ei ole prinssejä, jotka pelastaisivat päähenkilön, vaan pikemminkin keskiössä on ihmissuhde perheenjäseniin ja etenkin isään. Tärkeintä on oman tien löytäminen ja luoviminen monikulttuurisessa ympäristössä.

## 8 Päätäntö

Tutkimukseni on pyrkinyt hahmottamaan, miltä saksanturkkilainen nykynaiskirjallisuus vaikuttaa tänä päivänä. Kuva saksanturkkilaisesta nykynaiskirjallisuudesta ei ole millään tavalla ehyt, sillä vain kahta romaania tutkimalla ei voi tehdä kaikenkattavia johtopäätöksiä ja yleistyksiä. Alanyalin ja Akyünün romaanien ohella olen kuitenkin tutustunut muihinkin saksanturkkilaisiin nykynaiskirjailijoihin, jotka tutkimieni romaanien kirjoittajien tavoin ovat journalisteja ja kirjoittavat nykynaiseudesta ja turkkilaisuudesta Saksassa. Näitä kirjailijoita ovat muun muassa Sibel Susann Teoman sekä Dilek Güngör, joista ensimmäinen kirjoittaa miehen etsinnästä ja jälkimmäinen rakentaa romaanissaan ymmärrystä esivanhempiensa valinnoista, ennen kaikkea isoäidin valinnoista. Jokaisessa romaanissa päähenkilö on minämuotoinen naiskertoja, joka on kolmekymmentä ja risat sekä sinkku.

Saksanturkkilainen nykynaiskirjallisuus on ottanut vaikutteita ennen kaikkea ns. chick litistä, kevyestä naiskirjallisuudesta, joka käsittelee ennen kaikkea identiteettiä suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Toisin kuin angloamerikkalaiset edeltäjänsä, kuten Helen Fieldingsin *Bridget Jones*, saksanturkkilaiset päähenkilöt saavat voimavaransa ennen kaikkea perheestä, joka on suuremmissa roolissa kuin amerikkalaiset urbaaniperheet, ystävät. Sen lisäksi teemana usein on ihmissuhde joko vastakkaiseen sukupuoleen tai vanhempiin – ennen kaikkea isään, joka edustaa patriarkaalista perheenpäättä, vaikkakin joustavaa sellaista. Saksanturkkilainen naiskirjallisuus ammentaa kulttuurisista eroista, tavoista ja tottumuksista, mutta ennen kaikkea osaa nauraa sekä saksalaisille että turkkilaisille tavoille.

Saksanturkkilainen naiskirjallisuus painottaa monen muun chick lit -sisarensa tavoin identiteettiä ja itsensä etsimistä. Eroa tehdään valtakulttuuriin ja toisaalta kotikulttuuriin. Saksanturkkilaisista naiskirjallisuutta voidaan lukea myös autofiktiona: kummassakin esimerkkiromaanissa on minämuotoinen päähenkilö,



joka on samanniminen kuin kirjailija. Molemmissa esimerkkiromaaneissa viitataan myös muistiin ja tätä myöten referentiaalisiin tapahtumiin. Tämän lisäksi romaanit hyödyntävät kerrontaratkaisuisaan viitteitä ohjemaisiin teksteihin: lukijalle tarjotaan äidin reseptiä tai lukijaa ohjataan lausumaan turkkilaiset nimet oikein. Tämän lisäksi Alanyalin romaanissa lainataan runokatkelmia. Tyypillistä on episodimaisuus: jokainen luku muodostaa oman episodinsa. Luvut ovat kuin leikkauksia elämästä ja yhteen lukuun voidaan sisällyttää sekä lapsuusmuistoja, omaa pohdintaa että perhe-episodeja. Romaaneissa sekä saksan että turkin kieli sekoittuvat ja yleiskielestä (saksa) poikkeavat lausumat merkitään, kun halutaan korostaa ennen kaikkea kulttuurieroja.

Saksanturkkilainen nykynaiskirjallisuus ei elä menneessä. Se osoittaa, miten nainen voi luovia perinteisesti länsimaisittain kaavamaiseksi ja alistavaksi katsotun muslimikulttuurin mutta myös länsimaisen kehityskulttuurin välillä. Saksanturkkilainen nainen ”ei istu kahden tuolin välissä” vaan siirtyy joustavasti roolista toiseen nauttien kummankin kulttuurin tarjoamista erityispiirteistä. Verrattuna aiempiin maahanmuuttajasukupolviin nykynainen ei kaihoa mennyttä vaan katsoo tulevaan ja on sinut kulttuurisen taustansa kanssa. Samalla hän kuitenkin haluaa olla tietoinen juuristaan ja siitä, mistä hän tulee. Samalla tavoin kuin ensimmäiset maahanmuuttajasukupolven kirjoittajat, myös kolmannen sukupolven kirjoittajat kirjoittavat saksalaisille lukijoille, mutta tekstin sävy on positiivinen ja luottava. Saksanturkkilainen nykynainen on löytänyt paikkansa länsimaisessa kulttuurissa ja haluaa osoittaa joustamattomia piirteitä saksalaisessa yhteiskunnassa mutta myös olevansa yhtä arvokas kuin länsimainen sisarensa. Tämä kaikki tapahtuu naurun kautta.

Iris Akyünün teos *Die Blaue Reise und andere Geschichte aus meiner deutsch-türkischen Familie* sekä Hatice Akyünün teos *Einmal Hans mit scharfer Soße. Mein Leben in zwei Welten* ovat erinomainen esimerkki siitä, miten saksanturkkilainen kirjallisuus on saanut kevyemmän mutta tärkeän suunnan kehityksessään. Nyt naiskirjailijat suuntaavat kirjansa saksalaisille halutessaan

osoittaa, ettei islam tai turkkilainen perheenisä alista tyttäriään ja että tyttäret voivat valita oman tapansa elää ja olla. Heillä on samanlaiset huolet kuin länsimaisilla sinkkuisarillaan. Päähenkilöt ovat erinomainen esimerkki onnistuneesta integroitumisesta. Samalla romaaneissa kuitenkin käsitellään tärkeitä, puhuttavia teemoja, kuten muukalaisvihamielisyyttä. Kevyen kirjallisuuden romaanien saaman lukijamäärän vuoksi ne ovat erinomainen väylä ottaa kantaa myös sellaisiin teemoihin, joita käsitellään myös julkisesti mutta yleensä vain täysin länsimaalaisittain kauhistellen. Saksanturkkilainen nykynaiskirjallisuus ei halua asettaa naista uhrin rooliin vaan tehdä saksanturkkilaisesta naisesta sankarittaren, joka luovii niin suhdeviidakossa kuin ennen kaikkea kosmopoliittina kulttuurista toiseen.

Saksanturkkilainen chick lit käsittelee etnisyyttä naurun avulla. Se korostaa turkkilaisen naisen naisellisuutta ja turkkilaisen miehen kohteliaisuutta ja tunteellisuutta verrattuna saksalaisiin Helgaan ja Hansiin, jotka ovat pidättyväisempiä. Etnisyys on kuitenkin vain yksi osa-alue saksanturkkilaisen päähenkilön elämässä. Etnisyyttäkin tärkeämpää on yhteys sukuun ja vanhempiin sekä oman paikan ja toisaalta juurien löytäminen. Toissijaista chick litissä on miehenmetsästys ja vastakkaisen sukupuolen kanssa solmitut suhteet, vaikka Akyünün romaanissa ne ovatkin keskeisiä asioita juonen kannalta. Chick litille on tyypillistä myös sanojen suuntaaminen oletetulle lukijalle, jota puhutellaan romaanin aikana. Saksanturkkilaisessa chick litissä solmitaan Philippe Lejeunen esittelemä *autobiografinen sopimus*, joka luo romaanien tunnustuksellisen kaiun, vaikkakin tapahtumien kerrotaan osittain olevan keksittyjä ja osittain yhdisteltyjä.

Jatkotutkimuksen kannalta olisi mielekästä kerätä enemmän dataa kolmannen maahanmuuttajasukupolven kirjoittamasta kirjallisuudesta ja tehdä vertailua naiskirjailijoiden tuotosten välillä. Vertailu esimerkiksi unkarilaiseen tai eteläamerikkalaiseen chick litiin voisi myös olla hedelmällistä, jälkimmäisen osalta sitä olisi ennen kaikkea etnisyyden käsittely ja sen eksotisointi. Olisi myös

mielekästä selvittää, kuinka yleistä autobiografisten sopimusten käyttö tai oman elämän ja nimen hyödyntäminen on chick litissä, vai onko kyseessä ainoastaan saksanturkkilainen suuntaus. Mielekästä on myös kysyä jatkossa, onko nykynaiskirjailijasukupolvi vain kirjoittajia, joiden leipätyö on median parissa. Tällainen suuntaus on ollut vallalla etenkin amerikkalaisessa chick litissä. Samaan aikaan voidaan kysyä, kapeuttaako tällainen suuntaus kirjallista kenttää.

## Lähdeluettelo

### Primaarilähteet

EHmsS = Akyün, Hatice 2007 (2005): *Einmal Hans mit scharfer Soße. Leben in zwei Welten*. Goldmann Verlag, München.

dBR = Alanyalı, Iris 2007: *Die Blaue Reise und andere Geschichte aus meiner deutsch-türkischen Familie*. Rowohlt Taschenbuch Verlag, Hamburg.

### Sekundaarilähteet

#### Painetut lähteet

Adelson, Leslie A. 2005: *Turkish Turn in Contemporary German Literature*. Palgrave Macmillan.

Adelson, Leslie A. 2006: Against Between – Ein Manifest gegen das Dazwischen. Amerikanenglannista saksaksi kääntänyt Karin E. Yesilada. Teoksessa *Text + Kritik. IX/06. Literatur und Migration*. Hrsg. Heinz Ludwig Arnold. Richard Boorberg Verlag GmbH & Co KG, München.

Ahvenainen, Jorma 1997: Hansa Itämeren valtiaana. Teoksessa *Saksa Euroopassa*. Toimittaneet Sisko Haikala ja Cristoph Parry. Jyväskylän yliopisto historian laitos, Jyväskylän yliopisto saksan laitos, DKS, Jyväskylän kaupungin työväenopisto; Jyväskylä.

Airaksinen, Jaana ja Tuula Ripatti (toim.) 1999: *Rotunaisia ja feminismejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia*. Vastapaino, Tampere.

Aytaç, Gürsel 1997: Saksan turkkilaiskirjailijat. Teoksessa *Turkin kirjallisuus. Kirjailijoita ja teemoja*. Toim. Mervi Nousiainen. BTJ Kirjastopalvelu Oy, Helsinki.

Beck-Gernsheim, Elisabeth 2007: *Wir und die Anderen*. Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main, Saksa.

Doubrowsky, Serge 1993: *Autobiography / Truth / Psychoanalysis*. Translated by Logan Whalen and John Ireland. *Genre* 26: 1. s. 27–42.

- Dubrow, Heather 1982: *Genre*. The critical idiom; 42. Methuen, London.
- Ekholm, Elina 2001: Monietninen yhteiskunta. Teoksessa *Monietnisyys, yhteiskunta ja työ*. Toimittaneet Annika Forsander, Elina Ekholm, Petri Hautaniemi et al. Palmenia-kustannus, Helsinki.
- Enzensberger, Hans Magnus 2003: Suuri muutto. 33 merkintää. Suomentanut Riitta Virkkunen. Teoksessa *Eri-laisuus*. Toimittaneet Mikko Lehtonen ja Olli Löytty. Vastapaino, Tampere.
- Eriksen, Thomas Hylland 2004: *Toista maata? Johdatus antropologiaan*. Gaudamus, Tampere.
- Ezli, Özkan 2006: Von der Identitätskrise zu einer ethnographischen Poetik, Migration in der deutsch-türkischen Literatur. Teoksessa *Text + Kritik. IX/06. Literatur und Migration*. Hrg. Heinz Ludwig Arnold. Richard Boorberg Verlag GmbH & Co KG, München.
- Ferriss, Suzanne & Mallory Young 2006: Introduction. *Chick Lit. The New Woman's Fiction*. Ed. Suzanne Ferriss & Mallory Young. S. 2 –16. Routledge Company, New York.
- Genz, Stéphanie 2009. *Postfeminism: Cultural Texts and Theories*. Edinburg University Press: Edinburg.
- Gill, Rosalind & Herdieckerhoff, Elena 2006: Rewriting the Romance. New Feminities in Chick Lit? Teoksessa *Feminist Media Studies Vol. 6 Issue 4*. s. 487–504.
- Gruss, Susanne 2009: *Pleasure of the Feminist Text: Reading Michèle Roberts and Angela Carter*. GENUS: Gender in Modern Culture, Volume 11. Editions Rodopi, Amsterdam, NLD.
- Hakkarainen, Marja-Leena 2005: *Euroopan taivaan alla: monikulttuurisuus ja muuttuvat identiteetit uudessa saksalaisessa kirjallisuudessa*. Turun yliopisto, Sarja A n:o 55, Turku.
- Hall, Stuart 2002: *Identiteetti*. ja toimittaneet Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Vastapaino, Tampere.
- Harzewski, Stephanie 2006: Tradition and Displacement in the New Novel Manners. Teoksessa *Chick Lit. The New Woman's Fiction*. Ed. Suzanne Ferriss & Mallory Young. S. 29–46. Routledge Company, New York.
- Hautaniemi, Petri 2001: Etnisyys ja kulttuuri. Teoksessa *Monietnisyys, yhteis-*

*kunta ja työ*. Toimittaneet Annika Forsander, Elina Ekholm, Petri Hautaniemi et al. Palmenia-kustannus, Helsinki.

Hofmann, Michael 2006: *Interkulturelle Literaturwissenschaft. Eine Einführung*. Wilhelm Fink Verlag, Paderborn.

Huttunen, Laura 2002: *Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa*. SKS, Helsinki.

Ireland, John 1993: ”The Fact is that Writing is a Profoundly Immoral Act.” An Interview with Serge Doubrowsky. *Genre 26: 1*. s. 43–49.

Kankkonen, Tom 2008: *Islam Euroopassa*. Edita, Helsinki.

Kaplan, Caren 1998: *Question of Travel. Postmodern Discourses of Displacement*. Duke University Press, Durham.

Kaya, Ayhan 2002: The Hyphenated Germans: German-Turks. *Private-View Spring 2002*. s. 36–43.

*Koraani* 2002. Suomentanut Jaakko Hämeen-Anttila. Basam Books Oy, Helsinki.

Kosonen, Päivi 1995: *Samuudesta eroon. Naistekijän osuus George GUSDORFIN, Philippe Lejeunen, Paul de Manin ja Nancy K. MILLERIN autobiografiateorioissa*. Tampereen yliopiston julkaisuja 27, Tampere.

Kristeva, Julia 1992: *Muukalaisia itsellemme*. Suomentanut Päivi Malinen. Oy Gaudeamus Ab, Tukholma.

Lehtonen, Mikko 1996: *Merkitysten maailma*. Vastapaino, Tampere.

Lejeune, Philippe 1995: *On Autobiography*. Kääntänyt Katherine Leary. University of Minnesota Press, Minneapolis, MN. Sarjassa Theory and history of literature; vol. 52.

Mohanty, Chandra Talpade 1999: Lännen silmien alla. Feministinen tutkimus ja kolonialistiset diskurssit. (Under the Western Eyes, 1984). Suomentanut Jyrki Vainonen. Teoksessa *Rotunaisia ja feminismejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia*. Toimittaneet Jaana Airaksinen ja Tuula Ripatti. Vastapaino, Tampere.

Moilanen, Laura-Kristiina ja Susanna Sulkunen 2006: Johdanto: Aika ja identiteetti. Teoksessa *Aika ja identiteetti. Katsauksia yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen keskiajalta 2000-luvulle*. Toimittaneet Laura-Kristiina Moilanen ja Susanna Sulkunen. Hakapaino Oy, Helsinki.

Morley, David 2003: Kuulumisia: aika, tila ja identiteetti medioituneessa maailmassa. Teoksessa *Erilaisuus*. Toimittaneet Mikko Lehtonen ja Olli Löytty. Vastapaino, Tampere.

Naumann, Günter 2007: *Deutsche Geschichte. Das Alte Reich 962–1806*. Marix Verlag, Wiesbaden.

Rantonen, Eila 1999: Länsimaisten kuvien rotunaiset. Teoksessa *Rotunaisia ja feministejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia*. Toimittaneet Jaana Airaksinen ja Tuula Ripatti. Vastapaino, Tampere.

Said, Edward W. 1970: *Orientalism*. Penguin Books, Harmondsworth.

Said, Edward W. 2002: *Ajattelevan ihmisen vastuu*. Loki-kirjat, Helsinki.

Saukkonen, Pasi 2005: Kansallinen identiteetti. Teoksessa *Nationalismit*. Jussi Pakkasvirta ja Pasi Saukkonen. WSOY, Tampere.

Siegel, Deborah & Baumgardner, Jennifer 2007: *Interrupted: From Radical Women To Grills [sic] Gone Wild*. Palgrave Mcmillan.

Vilkko, Anni 1997: *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän keronta ja luenta*. Sarjassa Suomalaisen Kirjallisuuden toimituksia, 0355–1768; 663. Suomalaisen kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Vivanco, Laura 2011: *For Love And Money. The Literary Art of the Harlequin Mills & Boon Romance*. HEB – Humanities-Ebooks.

Wells, Juliette 2006: Mothers of Chick Lit? Women Writers, Readers and Literary History. Teoksessa *Chick Lit. The New Woman's Fiction*. Ed. Suzanne Ferriss & Mallory Young. S. 47–70. Routledge Company, New York.

## Painamattomat lähteet

Birus, Hendrik 2004: *Goethes Idee der Weltliteratur. Eine historische Vergegenwärtigung*.

[http://www.goethezeitportal.de/db/wiss/goethe/birus\\_weltliteratur.pdf](http://www.goethezeitportal.de/db/wiss/goethe/birus_weltliteratur.pdf),  
2.5.2009

"CHICK LIT" TEOKSESSA *OXFORD DICTIONARY OF LITERARY TERMS*.  
[HTTP://WWW.OXFORDREFERENCE.COM/VIEWS/ENTRY.HTML?ENTRY=T56.E193](http://www.oxfordreference.com/views/entry.html?entry=t56.e193)

[&SRN=1&SSID=1134535958#FIRSTHIT](#), 22.4.2009

DeutschlandOnline 2008: National Integration Plan. Julkaistu 19.8.2008.  
>><http://www.magazine-deutschland.de/en/life/integration/article/politik-nationaler-integrationsplan.html>>>, 3.5.2009

Hopkins, Lea 2013: Maahanmuuttajakirjallisuudesta siirtolaiskirjallisuudeksi. Siirtolaisuuteen liittyvän kirjallisuuden terminologian perusteet ja uudistaminen. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -työ.  
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201306192014>, viitattu 26.6.2013.

KILIÇLI, AYÇA 2003: TURKISH MIGRANTS IN GERMANY, PROSPECTS OF INTEGRATION. EU-TURKISH RELATION DOSSIER. OBSERVATORY OF EUROPEAN FOREIGN POLICY. EUTR 16/2003.

<HTTP://WWW.IUEE.EU/PDF-DOSSIER/12/RXNHUSICPVwS6Cd7AQHA.PDF>,  
3.5.2009

Nieminen, Heli 2007: *Beduiinin nauru kahden aikakauden välissä: muinaisten perinteiden ja Atatürkin luoman modernin Turkin kohtaaminen Emine Sevgi Özdamarin romaanissa Das Leben ist eine Karawanserei, hat zwei Türen, aus einer kam ich rein, aus der anderen ging ich raus*. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -työ. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-20071132779>, viitattu 4.8.2013.

"Weltliteratur" teoksessa *The Literary Encyclopedia*.  
<http://www.litencyc.com/php/stories.php?rec=true&UID=5529>, 2.5.2009